

Standard forside

Universitetet
i Stavanger

HANDELSHØGSKOLEN VED UIS
MASTEROPPGAVE

STUDIEPROGRAM:

MRR – Master i regnskap og revisjon

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL? Nei.

(**NB!** Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:

Regnskapsmanipulasjon

-Hvordan skjer det og hvordan kan det avdekkes

ENGELSK TITTEL:

Accounting fraud

-How does it happen and how to detect it

FORFATTER

Kandidatnummer:

6001

.....

Navn:

HYSNI BEQIRI

.....

VEILEDER:

Terje Heskestad

Forord

Denne avhandlingen inngår som siste ledd av mastergradsstudiet i regnskap og revisjon ved Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger. Min tid som revisor i Riksrevisjonen i Kosovo ga meg et brennende ønske om å tilegne enda mer kunnskap om regnskaps-manipulasjon, og jeg har stor interesse for dette fagfeltet. I tillegg er regnskapsmanipulasjon et pågående og reelt, internasjonalt problem som det til stadighet dukker opp medieoppslag om. Det er dette som motivasjonen bak oppgaven og årsaken til at jeg har valgt å gå grundigere igjennom årsaker og metoder for manipulering av regnskapstall samt hvordan disse kan avdekkes.

Å skrive mastergradsavhandling har vært en lang og krevende prosess, men jeg setter pris på lærdommen prosessen har bragt med seg, både når det gjelder tilegnet kunnskap innen fagfeltet, men også den personlige veksten og innsikten jeg har fått.

I den forbindelse ønsker jeg å rette en stor takk til min familie som har bidratt til at jeg fikk fullført oppgaven. Videre ønsker jeg å takke min veileder Terje Heskestad for konstruktive tilbakemeldinger underveis i skriveprosessen

Stavanger, 13.06.2018

Hysni Beqiri

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	6
1.1	Bakgrunn og valg av oppgaven.....	6
1.2	Problemstilling.....	6
1.3	Disponering og avgrensning	7
2	Grunnleggende regnskapsteori	9
2.1	Hva er et regnskap?.....	9
2.2	Formålet med regnskapet	10
2.3	Kvalitetskrav	11
2.4	Brukerne av regnskapet	13
2.5	Norsk Regnskapsregulering	14
2.6	Ulike regnskapsspråk i Norge	15
2.6.1	International Financial Reporting Standard (IFRS)	15
2.6.2	God norsk regnskapsskikk (GRS)	17
3	Forholdstallsanalyse	21
3.1	Lønnsomhet.....	21
3.2	Likviditet	25
3.3	Finansiering	28
3.4	Soliditet	30
4	Regnskapsmanipulasjon og regnskapskvalitetsanalyse	31
4.1	Regnskapsmanipulasjon	31
4.1.1	Rapporteringsvalg - Innenfor eller utenfor gjeldende regulering	32
4.1.2	Hvorfor oppstår regnskapsmanipulasjon?	33
4.1.3	Metoder for å manipulere regnskapet.....	36
4.2	Regnskapskvalitetsanalyse - avdekking av regnskapsmanipulering.....	43
4.2.1	Identifisere de viktigste regnskapsprinsipper/-størrelser	45
4.2.2	Vurdere graden av fleksibilitet og estimer	45
4.2.3	Vurdere selskapets regnskapsstrategi.....	45
4.2.4	Vurdere informasjonskvalitet.....	46
4.2.5	Identifisere røde flagg	46
4.3	Generelle røde flagg	47
4.4	Røde flagg og manipulering av inntekter	47
4.5	Røde flagg og manipulering av kostnader.....	50
4.5.1	Kundefordringer	50
4.5.2	Konserninterne fordringer.....	51

4.5.3	Forskuddsbetalte kostnader.....	53
4.5.4	Varelagervurdering.....	53
4.5.5	Balanseføring kontra kostnadsføring	55
4.5.6	Avskrivningspolitikk.....	56
4.5.7	Nedskrivning.....	57
4.5.8	Avsetninger og betingede forpliktelser	58
4.5.9	Utsatt skatt/fordel.....	59
5	Metode.....	60
5.1	Hva er metode.....	60
5.2	Kvalitativ og kvantitativ metode	60
5.3	Forskningsdesign	61
5.4	Reliabilitet og validitet.....	62
5.5	Casestudier	63
5.6	Valg av metode og forskningsdesign.....	63
6	Casestudie	64
6.1	Prora Eiendom AS.....	64
6.1.1	Beskrivelse av virksomheten	64
6.1.2	Eierforhold og ledelse.....	65
6.1.3	Beskrivelse av «Prora-saken».....	67
6.1.4	Analyse av regnskapet.....	69
6.2	Andersens Emballasje & Design AS	81
6.2.1	Beskrivelse av virksomheten	81
6.2.2	Eierforhold og ledelse.....	82
6.2.3	Beskrivelse av «AED»-saken	83
6.2.4	Analyse av regnskapet.....	86
7	Oppsummering og konklusjon	100
7.1	Oppsummering.....	100
7.2	Konklusjon	107
	Kilder.....	109

Tabelloversikt

Tabell 1: Hovedaksjonærene i Prora Eiendom AS	65
Tabell 2: Prora Eiendom AS sine datterselskaper	66
Tabell 3: Prora Eiendom AS sine eierinteresser	66
Tabell 4: Styrets sammensetning, Prora Eiendom AS	67
Tabell 5 Historisk styreinformasjon, Prora Eiendom AS.....	67
Tabell 6: Resultatgrad, kapitalens omløpshastighet, totalkapitalrentabilitet i Prora Eiendom AS	70
Tabell 7: Egenkapitalrentabiliteten i Prora Eiendom AS og bransjen.....	72
Tabell 8: Egenkapitalandel i Prora Eiendom AS og bransjen.....	72
Tabell 9: Utvikling av driftsinntekter i Prora Eiendom AS og prosentvis endring	75
Tabell 10: Annen finansinntekt i Prora Eiendom AS	78
Tabell 11: Justering av resultatet og effekt på egenkapitalen i Prora Eiendom AS.....	79
Tabell 12: Korreksjon av gjeldsforpliktelsene i Prora Eiendom AS.....	79
Tabell 13: Lån til aksjonær i Prora Eiendom AS.....	79
Tabell 14: Nedskrivning av finansielle eiendeler i Prora Eiendom AS	81
Tabell 15: Aksjonærsammensetningen i AED	82
Tabell 16: Øvrige aksjonærene i AED	82
Tabell 17: AED sine datterselskaper	83
Tabell 18: Styrets sammensetning, AED.....	83
Tabell 19: Driftsmargin i prosent i AED og bransjen	86
Tabell 20: Driftsmargin i prosent, varelagerets omløpshastighet, Earn & Turn i AED	87
Tabell 21: Egenkapitalrentabilitet AED og bransjen	88
Tabell 22: Resultatmargin i AED og bransjen	88
Tabell 23: Likviditetsgrad I i AED og bransjen	90
Tabell 24: Likviditetsgrad II i AED og bransjen	90
Tabell 25: Varelagerets omløpshastighet, gjennomsnittlig lagringstid i AED.....	91
Tabell 26: Gjennomsnittlig lagringstid i AED og bransjen	91
Tabell 27: Varelager, varekostnad i AED	91
Tabell 28: Driftsresultat, netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter, arbeidskapital i AED	92
Tabell 29: Klisje og stansekostnader i AED.....	96
Tabell 30: Lån til foretak i samme konsern i AED	99

Figuroversikt

Figur 1: Gruppering av interessenter, Kilde: Baksaas og Stenheim, 2015.....	14
Figur 2: Oversikt over regnskapsregulering, Kilde: Baksaas og Stenheim, 2015 s.34	15
Figur 3: Balanseorientert innregning, Baksaas og Stenheim, 2015 s.45	17
Figur 4: Resultatorientert innregning, Baksaas og Stenheim, 2015 s.45	17
Figur 5: Mislighetstriangelet	34
Figur 6: Prora Invest AS sin eierstruktur	66
Figur 7: Totalkapitalrentabilitet i Prora Eiendom AS og bransjen	71
Figur 8: Egenkapitalrentabiliteten i Prora Eiendom AS og bransjen	71
Figur 9: Gjeldsgrad i Prora Eiendom AS og bransjen.....	73
Figur 10: Likviditetsgrad i Prora Eiendom AS og bransjen	73
Figur 11: Driftsinntekter i Prora Eiendom AS	75
Figur 12: Totalkapitalrentabilitet i AED og bransjen	87
Figur 13: Egenkapitalprosent i AED og bransjen	89
Figur 14: Gjeldsgrad i AED og bransjen	89

1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere bakgrunnen for studien, studiens formål og valg av problemstilling.

1.1 Bakgrunn og valg av oppgaven

Årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av foretakets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat. Ufullstendig eller feil regnskapsinformasjon kan føre til at regnskapsbrukerne villedes og tar beslutninger som resulterer i store økonomiske tap. Dette kan for eksempel være banker som gir lån som det ikke er grunnlag for, eller at investorer taper store penger.

Ettersom regnskapet er preget valg når det gjelder regler og prinsipper samt stor grad av skjønnsmessige vurderinger, legger dette opp til elastisitet. Dette vil si at ledelsen mer eller mindre har mulighet til å påvirke tallene. Når ledelsen med viten og vilje går inn for å endre regnskapet slik at regnskapsbrukerne blir villedet, snakker vi om regnskapsmanipulasjon.

I de siste årene har det dukket opp utallige skandaler, både nasjonalt og internasjonalt, som følge av manipulasjon av regnskapet. Regnskapsmanipulasjon betraktes som bevisst misbruk av fleksible regnskapsregler og regnskapsestimater med det formål å styre selskapets resultat i villet retning. Regnskapsmanipulasjon er et komplekst fenomen, og derfor kan det være vanskelig å avdekke hvorvidt et regnskap er manipulert. Derfor har jeg et sterkt ønske om å bidra til å forenkle avdekkingsprosessen gjennom å presentere relevant teori, typiske manipuleringsmetoder, og å gi verktøy for avdekking av regnskapsmanipulasjon.

1.2 Problemstilling

Formålet med regnskapet er å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne om virksomhetens økonomiske stilling, økonomiske ytelse og endringer i økonomisk stilling (Baksas og Stenheim, 2015). For at regnskapet skal kunne bidra med beslutningsnyttig informasjon, må det tilfredsstillende noen kvalitetskrav. Blant annet skal informasjonen være relevant, troverdig, forståelig, sammenlignbar over flere år og sammenlignbar med andre foretak i samme bransje.

Formålet med mastergradsavhandlingen er å stille seg kritisk til presentert regnskapsinformasjon, for deretter å rette fokus på fagfeltet regnskapsmanipulasjon. Sistnevnte inkluderer drøfting av manipulerings- og avdekkingsmetoder sammenstilt med hva som praktiseres.

Valgt problemstilling for oppgaven er dermed:

Hvordan skjer regnskapsmanipulasjon og hvordan kan den avdekkes?

1.3 Disponering og avgrensning

Masteravhandlingen skal utføres og avleveres innenfor en streng tidsramme. Dette krever at informasjonsinnhenting må begrenses slik at man får fullført avhandlingen i tide. Med dette følger det at man hovedsakelig har anvendt sekundærdata og informasjon som er tilgjengelig for allmennheten. Dette inkluderer årsregnskaper, styrenes årsberetninger, revisorenes beretninger, mediedekning og lignende. Til fordel vil dette illustrere overfor leseren at det er mulig å utføre en fullverdig og avklarende analyse gjennom offentlig tilgjengelig informasjon.

Grunnleggende regnskapsteorier er presentert i den utstrekning at de gir tilstrekkelig kunnskap om emnet til å kunne gjøre visse vurderinger i den videre analysen. Teoriene som er presentert i avhandlingen er dermed ikke uttømmende, men begrenset for dette formålet og på grunn av tidsrammen. Teorikapitlene oppleves som den største delen av oppgaven. Årsaken til dette er at teoridelen legger grunnlaget for besvarelse av problemstillingen. For å besvare oppgaven må man likevel vise til konkrete eksempler slik at man får satt teorien på prøve. På grunn av tidsperspektiver er også den praktiske analysedelen av avhandlingen begrenset til å gjelde 2 separate studier.

Det hadde vært fordelaktig å foreta en strategisk analyse av undersøkelsesenheter i de ovenfornevnte studiene. Med det menes det at selskapets, og således bransjens markedsforhold slik som kunders- og leverandørers forhandlingsstyrke, trusler fra konkurrenter og nære substitutter, og den generelle konkurransesituasjonen blir undersøkt for å finne plausible

forklaringer til eventuelle avvik i den videre avdekkingsanalysen. På grunn av den knappe tiden, har ikke en slik strategisk (ekstern) analyse blitt utført.

Oppgaven er totalt delt inn i 7 kapitler som har en bestemt oppbygging. Kapittel 2 gir leseren grunnleggende regnskapsteori som er en nødvendighet for videre analyse. Dette inkluderer blant annet hva formålet med regnskapet er, og ulike kvalitetskrav og regnskapsspråk med tilhørende regnskapsregler og -prinsipper.

Kapittel 3 gir innblikk i forholdstallsanalyse. Her blir leseren presentert for ulike forholdstall som gir generell innsikt i virksomhetens lønnsomhet, likviditet, finansiering og soliditet. Kapitlet skal bidra til at leseren lærer å bruke ulike nøkkeltall for å finne skjevheter i forhold til virksomhetens historiske utvikling, og som sammenligningsgrunnlag mellom virksomheten og det tilhørende bransjeutvalget.

Kapittel 4 gir definisjon på regnskapsmanipulasjon og gjennomgår ulike valg som en ledelse står overfor i forbindelse med beregning og rapportering av regnskapstall. Videre oppgir kapitlet årsaker og metoder for regnskapsmanipulasjon. Disse suppleres med teori om regnskapskvalitetsanalyse som har til formål å hjelpe leseren med å identifisere de viktigste regnskapsprinsipper og -størrelser, vurdere graden av regnskapsfleksibilitet og -estimer, vurdere selskapets regnskapsstrategi og informasjonskvalitet, for deretter å identifisere røde flagg. Kapitlet avsluttes med generell identifisering av kritiske regnskapsposter og røde flagg forbundet med manipulering av regnskapet.

I kapittel 5 presenteres oppgavens metodiske fremgangsmåte som benyttes for å besvare problemstillingen. Først blir det gitt en kort innføring i hva metode er, og i metodiske tilnærminger og forskningsdesign. Dernest blir man gjort kjent med uttrykkene reliabilitet og validitet, som sier noe om påliteligheten, gyldigheten og målesikkerheten av datamaterialet man bruker, innhenter og/eller utdriver i analysearbeidet. Kapitlet avsluttes med den metodiske tilnærmingen som skal anvendes for å besvare avhandlingens problemstilling.

Formålet med kapittel 6 er å vurdere og belyse motiver og insentiver for regnskapsmanipulering, og å finne indikasjon og avdekking av manipulasjon i regnskapene man undersøker. Dette vil man kunne gjøre blant annet gjennom tilegnede kunnskaper fra foregående kapitler. For å gjøre dette i praksis må man først bli kjent med virksomheten. Det vil bli gitt en innføring i undersøkelsesenshetenes virksomhet samt dens eier- og ledelsessammensetning. Videre vil den tilhørende sakshistorien presenteres, før man begir seg ut i en nøkkeltallsanalyse basert på regnskapstall. Disse nøkkeltallene brukes til sammenligning mot historiske tall, og til sammenligning mot bransjen. Oppdagelse av skjevheter som ikke kan forklares, vil som regel oppfattes som røde flagg og innfrir til videre undersøkelse. For hver undersøkelsesenshet vil det bli gitt generelle røde flagg. Dette inkluderer overraskende revisorskifte, revisormerknader, komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur m.m.

Avslutningsvis blir det i kapittel 7 gitt en oppsummering av oppgaven, med en avsluttende konklusjon. Formålet med oppsummeringskapittelet er reflektere over presenterte metoder. Sammenholdt med funnene i casestudiene, og særlig likhetstrekkene funnet i studiene, vil avhandlingens problemstilling besvares.

2 Grunnleggende regnskapsteori

I dette kapittelet vil det teoretiske rammeverket for oppgaven presenteres.

2.1 Hva er et regnskap?

Et regnskap er et system for registrering, måling og kommunikasjon av økonomisk informasjon, som setter regnskapsbrukerne i stand til å foreta vurderinger og beslutninger med utgangspunkt i regnskapsinformasjonen (Tofteland, 2014).

I følge regnskapsloven § 3-2a skal årsregnskapet gi et rettviseende bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat. Regnskapsloven § 3-2 presiserer at årsregnskapet skal inneholde resultatregnskap, balanse,

kontantstrømoppstilling og noteoppstillinger. Det presiseres også at små foretak kan unnlate å utarbeide kontantstrømoppstilling.

NRS 8 God regnskapsskikk for små foretak, omhandler alle forenklinger og regler for små foretak. Små foretak er etter regnskapsloven § 1-6 regnskapspliktige som ikke faller inn under § 1-5 (store foretak) og som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av disse vilkårene:

- 70 millioner kroner i salgsinntekt
- 35 millioner kroner i balansesum
- 50 årsverk i gjennomsnittlig ansatte i regnskapsåret

Det er verdien ved utgangen av regnskapsåret som skal legges til grunn, men man skal være over grensen to år på rad for å bli regnet som stort foretak. Tilsvarende gjelder for et foretak som blir mindre.

Registrering av økonomiske transaksjoner skjer ved bruk av det dobbelte bokholders prinsipp, og dette kalles bokføring. Dette innebærer at transaksjoner bokføres med like beløp til debet og kredit i regnskapet (Kristoffersen, 2014).

2.2 Formålet med regnskapet

Målsettingen med regnskapet er å gi informasjon om et foretaks finansielle stilling, inntjening og endring i finansielle stilling som er til nytte for en bred krets av regnskapsbrukere når de skal foreta økonomiske beslutninger (Kristoffersen, 2008).

Formålet med regnskapet er etter IASB å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne om virksomhetens økonomiske stilling, økonomiske ytelse og endringer i økonomisk stilling (Baksas og Stenheim, 2015, s.114).

Regnskapet skal være nyttig for to formål: Prognoseformål (*verdsettelsesformål*) og kontrollformål (*oppfølgingsformål*). Regnskapet kan også tenkes å ha et fordelingsformål (Baksas og Stenheim, 2015).

Med *prognoseformål* menes regnskapsbrukernes behov for informasjon til ressursallokering. For at regnskapet skal si noe om prognoseformålet, må informasjonen være fremadskuede. Dette vil si at informasjonen må si noe om framtiden. Prognoseformålet er oftest forbundet med verdsettelse av bedriften og investeringsanalyse. Prognoseformål brukes av investorer for å se på lønnsomheten til selskapet, tatt fremtidig inntjening i betraktning. Investorer ønsker avkastning på investert kapital, og bruker av den grunn fremtidige estimater for å verdsette selskapet, og beregne internrente. Internrenten viser avkastningen internt i selskapet (Baksas og Stenheim, 2015).

Med *kontrollformål* menes oppfølging av resultater. Regnskapet skal gi eierne grunnlag for å vurdere om ledelsen klarer å omsette de investerte midlene i forventede resultater. Med andre ord går kontrollformålet ut på å kontrollere, overvåke og følge opp ledelsen og de resultatene ledelsen har oppnådd (Baksas og Stenheim, 2015). Kontrollformålet betraktes som en tilbakeskuede målsetning (Kvifte og Johnsen, 2008).

Fordelingsformålet er rettet mot beslutninger som gjelder fordeling av verdiskapningen i foretaket, og hvordan det faktisk er fordelt mellom selskapet og interessentene (Baksas og Stenheim, 2015).

2.3 Kvalitetskrav

For at regnskapet skal kunne bidra med beslutningsnyttig informasjon, må det tilfredsstillende noen kvalitetskrav. Kvalitetskravene er etter IFRS delt i to hovedgrupper:

- Grunnleggende kvalitetskrav
- Forsterkende kvalitetskrav

Kravet om kost/nytte må også være ivaretatt.

Grunnleggende kvalitetskrav

Grunnleggende kvalitetskrav består av kvalitetskravene *relevans* og *troverdig representasjon*. Det betyr at informasjonen både må være relevant for beslutningsformål og at informasjonen må være troverdig representert. Disse to kvalitetskravene må være tilfredsstilt for at informasjonen skal ha beslutningsnytte (Baksaas og Stenheim, 2015).

Informasjonen er relevant dersom informasjonen skal lede til å endre beslutninger eller gjøre en forskjell i beslutningssituasjon. Regnskapsbrukerne kan danne seg forventninger og inntrykk av tidligere eller fremtidige hendelser. For at informasjonen skal være relevant må det ha predikasjonsverdi, bekreftelsesverdi eller tilbakemeldingsverdi, og vesentlighet. Predikasjonsverdi går ut på at informasjonen bidrar til prognoser om fremtidige hendelser, mens bekreftelsesverdi/tilbakemeldingsverdi innebærer at informasjonen kan bidra til å evaluere ledelsens prestasjoner (Baksaas og Stenheim, 2015).

Troverdig informasjon innebærer at informasjonen måler det den gir seg ut for å måle. Det vil si at informasjonen må ha substans, altså reflektere økonomiske realiteter som informasjonen er ment å representere. For at informasjonen skal være troverdig representert må den være fullstendig, nøytral og feilfri.

Forsterkende kvalitetskrav

De forsterkende kvalitetskravene er sammenlignbarhet, forståelighet, konsistens, verifiserbarhet og rettidighet. Disse kvalitetskravene skal støtte opp om de grunnleggende kvalitetskravene når det gjelder formålet om beslutningsnyttig informasjon.

Sammenlignbarhet innebærer at informasjonen skal være sammenlignbar med andre foretak i samme bransje, og at regnskapsbrukerne skal kunne sammenligne regnskapet til et selskap over flere år. Det vil si, like regnskapsprinsipper for like virksomheter og bransjer.

Forståelighet innebærer simpelthen at regnskapet er lett å forstå for brukerne av den.

Verifiserbarhet innebærer at informasjonen helt eller delvis kan bekreftes fra andre kilder enn regnskapsprodusenten.

Rettidighet innebærer at informasjonen må foreligge på det tidspunkt når regnskapsbrukeren trenger den til beslutningsformål.

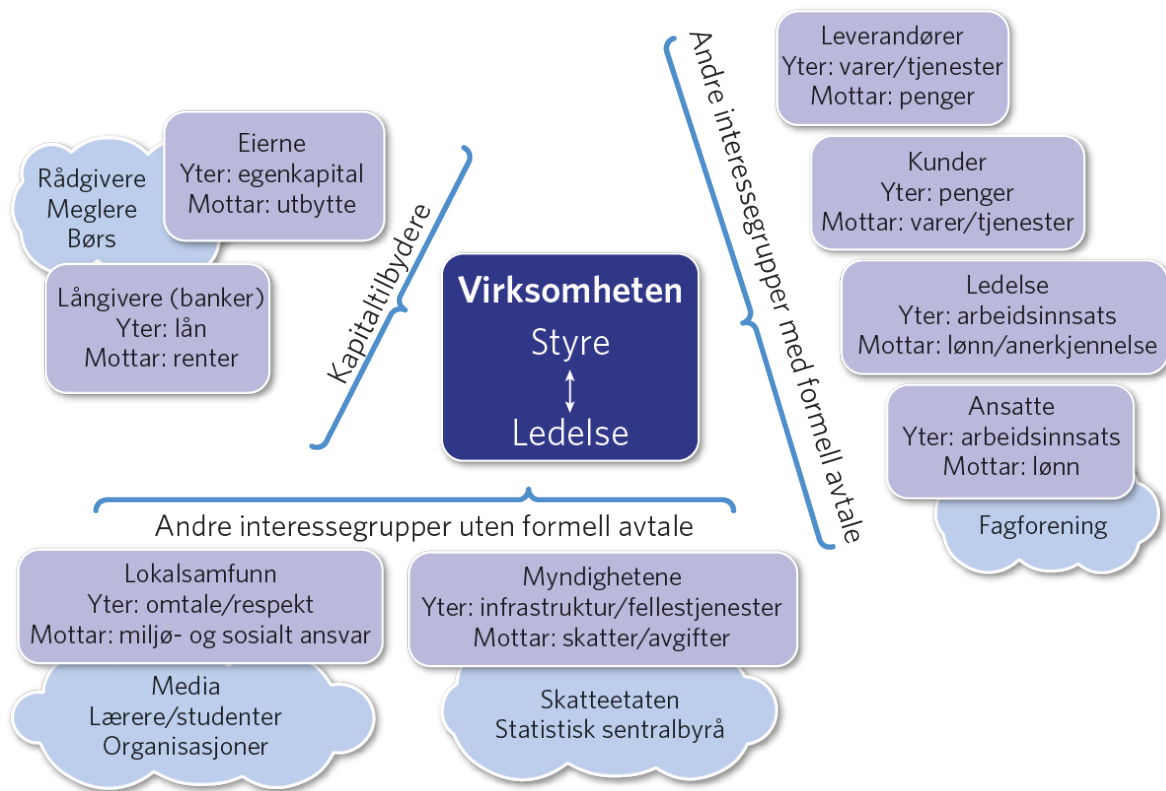
Kost/nyttekravet innebærer at regnskapet må utarbeides innenfor rammene av kost/nytte. Dette betyr at nytten av informasjonen må overstige kostnaden ved å fremskaffe informasjonen (Baksaas og Stenheim, 2015).

Kvalitetskravet under GRS (god regnskapsskikk).

Kvalitetskravene som er nevnt for IFRS, vil i stor grad også gjelde under GRS. Kvalitetskravet under GRS ligger implisitt i kravet om et rettvisende bilde og de grunnleggende regnskapsprinsippene. Disse kvalitetskravene er: Forståelighet, relevans, vesentlighet, pålitelighet, innhold fremfor formalia, forsiktighet, fullstendighet, sammenlignbarhet, rettidighet, avveining mellom kost-nytte (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.4 Brukerne av regnskapet

Det ovenfornevnte formålet med regnskapet forutsetter at regnskapsbrukerne blir identifisert. Det finnes en rekke potensielle brukere av regnskapet. I følge Baksaas og Stenheim (2015) deles regnskapsbrukerne inn i tre ulike grupper: Kapitaltilbydere, andre interessegrupper med formell avtale og andre interessegrupper uten formell avtale. Kapitaltilbydere er eiere, långivere, rådgivere, meglere og børsere. Andre interessegrupper *med formell avtale* er leverandører, kunder, ledelse, ansatte og fagforening. Andre interessegrupper *uten formell avtale* kan være lokalsamfunn, myndighetene, media, lærere, organisasjoner, skatteetaten, statistisk sentralbyrå. Inndelingen over interessentene illustreres godt i Baksaas og Stenheim sin figur hentet fra boka «Regnskapsteori» (2015):

Figur 1: Gruppering av interessenter, Kilde: Baksaa og Stenheim, 2015

2.5 Norsk Regnskapsregulering

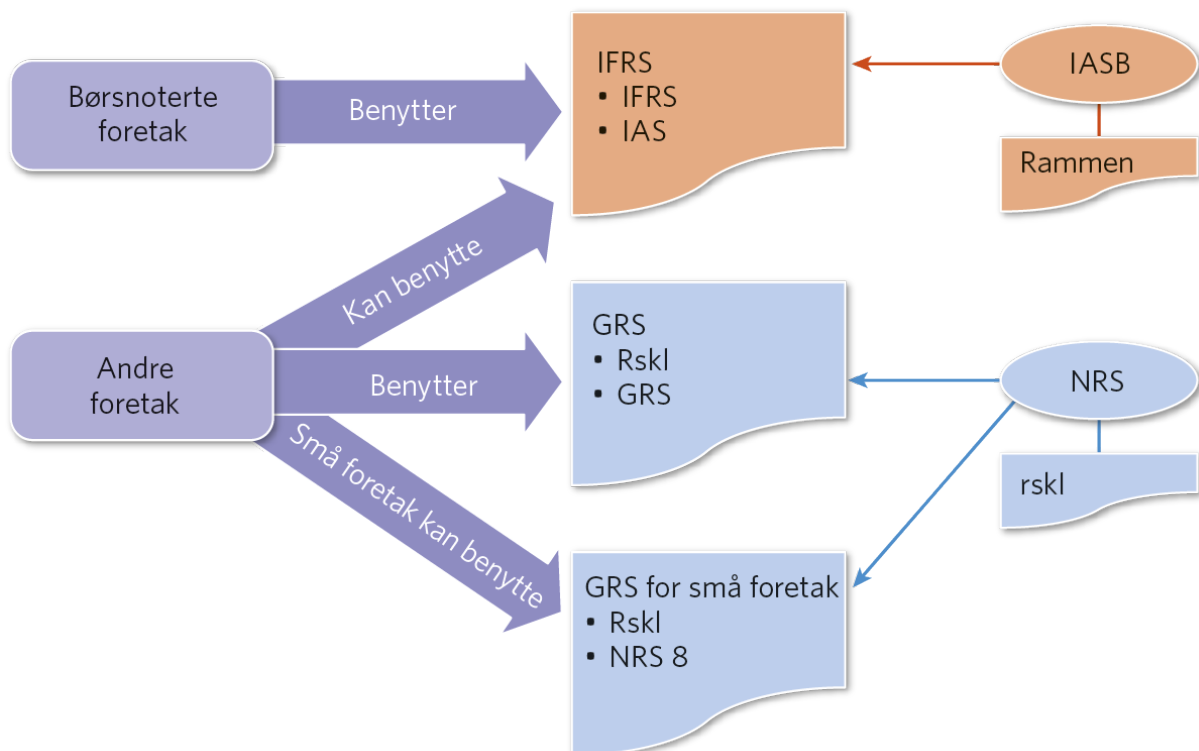
Regnskapsloven ble vedtatt i 1998 og implementert fra og med 1999. Regnskapsloven angir blant annet hvilke selskaper som har regnskapsplikt og hvilke regnskapsspråk som skal eller kan velges. Regnskapsplikten avhenger av selskapsform og størrelsen på selskapet. Alle selskaper som er regnskapspliktige etter regnskapsloven, vil også være bokføringspliktige etter bokføringsloven § 2. Det kan imidlertid finnes tilfeller der selskap har bokføringsplikt uten å være regnskapspliktig.

Den norske regnskapsloven er en rammelov, noe som innebærer at den legger rammen for hvordan årsregnskapet skal utarbeides, men den har ikke detaljerte regler. Rammeloven gir rom for profesjonelt skjønn. I følge regnskapsloven §4-6 skal utarbeidelse av årsregnskap foretas i samsvar med god regnskapsskikk. Dette innebærer at god regnskapsskikk står sentralt.

Norsk Regnskaps Stiftelse (NRS) er et standardsettende organ innen regnskap og bokføring i Norge, og har siden 1989 fastsatt regnskapsstandarder i tråd med norsk regnskapslovgivning. NRS utarbeider forslag til regnskapsstandarder som sendes på høring, hvorpå regnskapsprodusentene får anledning til å uttale seg med sine synspunkter.

2.6 Ulike regnskapsspråk i Norge

Etter regnskapsloven er alle børsnoterte selskaper pålagt å benytte IFRS (International Financial Reporting Standards), mens selskaper som ikke er børsnoterte har mulighet til å velge mellom IFRS, GRS eller forenklet IFRS.

Figur 2: Oversikt over regnskapsregulering, Kilde: Baksaa og Stenheim, 2015 s.34

2.6.1 International Financial Reporting Standard (IFRS)

International Financial Reporting Standard (IFRS) er det ene av to regnskapsspråk i Norge og som har formål å gi regnskapsbrukerne regnskapsinformasjon av høy kvalitet. IFRS er et internasjonalt rammeverk for regnskapsrapportering, som utgjør et sett av regnskaps-

standarder, og tolkninger som utgis av International Accounting Standards Board (IASB), (Baksaas og Stenheim, 2015). Regnskapsstandarden IFRS for SMEs (små- og mellomstore foretak) er utgitt av IASB og bygger på samme rammeverk som IFRS.

IASB er en privat stiftelse uten økonomiske formål, som har som hovedmål er at IFRS skal bli et globalt regnskapsspråk for børsnoterte selskaper. Det er 81 land i verden som benytter IFRS nå (Baksaas og Stenheim, 2015).

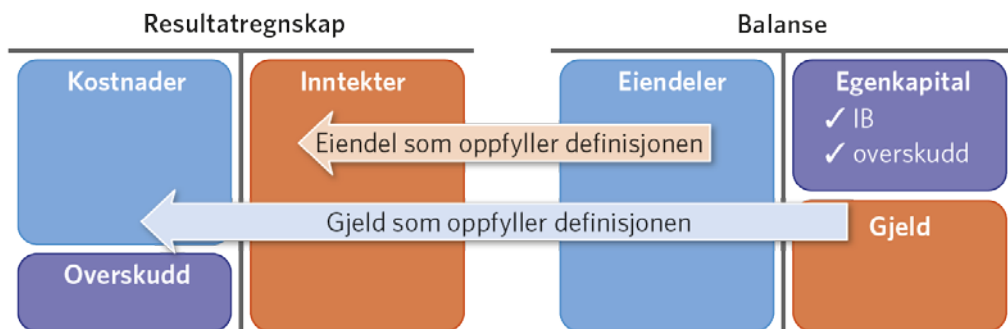
De internasjonale regnskapsstandardene utvikles med utgangspunkt i et balanseorientert konseptuelt rammeverk som avviker fra det norske rammeverket. Samtlige poster (transaksjoner) i det balanseorienterte konseptuelle rammeverk er definert med utgangspunkt i eiendeler og gjeld. Inntekter og kostnader vil være definert med utgangspunkt i endringer i nettoeiendeler, det vil si endringer i eiendeler og i gjeld (Baksaas og Stenheim, 2015).

De balanseorienterte definisjonene av postene i regnskapet representerer et overstyrende kriterium for regnskapsføring i de konseptuelle rammeverkene. Dette innebærer prinsipielt at ingen poster skal regnskapsføres med mindre de oppfyller definisjonene. IASB har listet opp følgende kriterier for regnskapsføring:

- posten må tilfredsstill den balanseorienterte definisjonen,
- det må knyttes sannsynlige økonomiske fordeler eller oppofrelse til posten, og
- posten må kunne måles pålitelig (Kjøde, 2016a).

Etter balanseorientert innregning skal en inntekt først inkluderes i resultatregnskapet når den tilhørende fordringen oppfyller definisjonen av en eiendel i balansen. Likeledes blir utgifter kostnadsført når tilhørende gjeld oppfyller definisjonen av gjeld i balansen. Det er dermed definisjonen av balansepostene samt av gjeld og inntekt som kjennetegner den balanseorienterte tilnærmingen (Baksaas og Stenheim, 2015, s. 45). En stor forskjell mellom IFRS og GRS er at IFRS er balanseorientert, mens det norske rammeverket er resultatorientert.

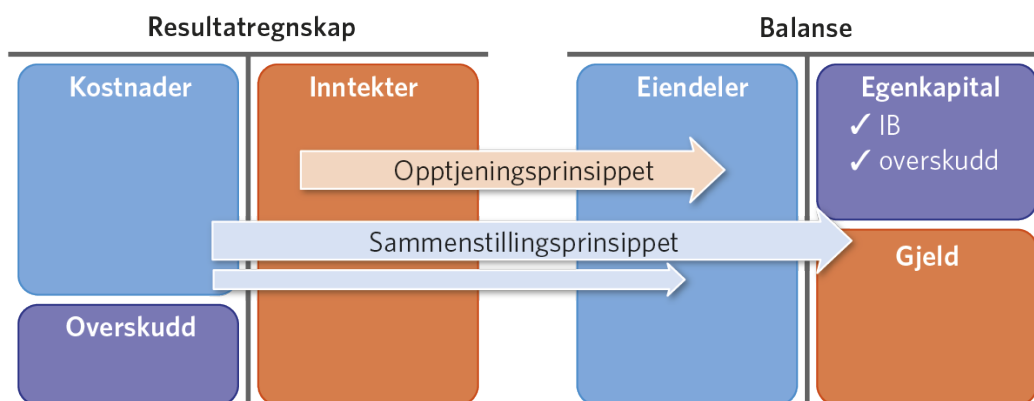

Figur 3: Balanseorientert innregning, Baksaas og Stenheim, 2015 s.45

2.6.2 God norsk regnskapsskikk (GRS)

God regnskapsskikk bygger på grunnleggende regnskapsprinsipper, som er lovfestet i regnskapsloven. I følge Kvifte og Johnsen (2008, s.23) er god regnskapsskikk «et dynamisk begrep som åpner for utvikling av regnskapspraksis etter hvert som de økonomiske rammebetingelsene endres og de regnskapspliktige foretar nye typer transaksjoner».

Det norske rammeverket kan ses på som et resultatorientert konseptuelt rammeverk. Innregning og måling er bestemt av resultatorienterte prinsipper for korrekt måling av resultatet i en regnskapsperiode ved å periodisere inntektsføring og kostnadsføring. Dette betyr at en inntekt blir innregnet i resultatregnskapet når inntekten er opptjent (opptjeningsprinsippet), og utgifter kostnadsføres i resultatet i samme periode som tilhørende inntekt (sammenstillingsprinsippet) (Baksaas og Stenheim, 2015, s.47).

Figur 4: Resultatorientert innregning, Baksaas og Stenheim, 2015 s.45

2.6.2.1 Grunnleggende regnskapsprinsipper

De grunnleggende regnskapsprinsipper samt hva som regnes som god regnskapsskikk er tatt inn i regnskapslovens kapittel 4. I følge regnskapsloven § 4-6 skal utarbeidelse av årsregnskap foretas i samsvar med god regnskapsskikk. Innregning og måling etter god norsk regnskapsskikk (GRS) følger de grunnleggende regnskapsprinsippene. Disse grunnleggende regnskapsprinsippene representerer et rammeverk for regnskapsføring (Tofteland, 2014).

2.6.2.2 Transaksjonsprinsippet

“*Transaksjoner skal regnskapsførers til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet*”, jf. rskl. §4-1, nr 1. Prinsippet kommer til anvendelse ved første innregning av eiendeler og forpliktelser. Transaksjonsprinsippet er en bestemmelse for måling av transaksjoner. Dette innebærer tidspunktet og til hvilken verdi en transaksjon skal bokføres i regnskapet (Kristoffersen, 2014).

Transaksjonstidspunktet er det tidspunktet hvor både risiko og kontroll i hovedsak er overført fra den ene part til den andre. Risiko som overføres ved transaksjon er eiendelens gevinst - og tapspotensialet. Med kontroll menes beslutningsmyndighet og råderett (Tofteland, 2014). Dette prinsippet omfatter alle typer transaksjoner.

2.6.2.3 Opptjeningsprinsippet

“*Inntekt skal resultatføres når den blir opptjent*”, jf. rskl. §4-1, nr 2. Opptjeningsprinsippet er en regel om periodisering av inntekt og skal resultatføres når den opptjenes, slik at inntektsføringen reflekterer aktiviteten i perioden.

Opptjeningsprinsippet faller normalt sammen med transaksjonstidspunktet. I praksis betyr dette at varen er levert eller tjenesten er ytet. I de fleste tilfeller er ikke en inntekt å anse som opptjent før det har funnet sted en salgstransaksjon (Tofteland, 2014).

2.6.2.4 Sammenstillingsprinsippet

“Utgifter kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt”, jf. rskl. § 4-1, nr.3. Prinsippet innebærer at kostnader skal innregnes på korrekt tidspunkt. Med andre ord skal kostnader som er påløpt for å skape periodens opptjente inntekt, resultatføres i samme periode som inntekten. Sammenstillingsprinsippet må ses i sammenheng med de øvrige grunnleggende prinsippene, spesielt opptjeningsprinsippet og transaksjonsprinsippet (Kristoffersen, 2014).

2.6.2.5 Forsiktighetsprinsippet

“Urealisert tap skal resultatføres”, jf. rskl. § 4-1, nr.4. Forsiktighetsprinsippet innebærer at eiendelene og inntektene ikke skal overvurderes, samtidig som forpliktelsene og kostnadene ikke skal undervurderes.

Prinsippet vil kunne betraktes som en modifisering av sammenstillingsprinsippet, som i noen sammenhenger kunne medført periodisering av urealiserte tap over fremtidige perioder. Prinsippet kommer til anvendelse ved bestemmelse om historisk kost på anleggsmidler med nedskrivningsplikt og for omløpsmidler gjelder laveste verdi prinsipp (Tofteland, 2014).

2.6.2.6 Sikring

“Gevinst og tap resultatføres i samme periode ved sikring”, jf. rskl. § 4-1, nr.5. Prinsippet avviker fra forsiktighetsprinsippet i den forstand at den krever at gevinst og tap skal resultatføres i samme periode. Dette prinsippet gir en symmetrisk regnskapsføring. Sikring omhandler finansielle instrumenter og kan beskrives som et forhold mellom to posisjoner som helt eller delvis nøytraliserer gevinster og tap som følge av prinsippendring. Den ene er posisjonen som skal sikres, sikringsobjekt, og den andre er posisjonen som skal sikre, sikringsinstrumentet (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.6.2.7 Beste estimat

“Ved usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når årsregnskapet¹ avlegges. Ved endring av regnskapsestimater skal virkningen

resultatføres i den perioden estimatet endres, med mindre resultatføringen kan utsettes i samsvar med god regnskapsskikk”, jf. rskl. § 4-2.

Det er ofte knyttet usikkerhet til ulike regnskapsstørrelser hvorpå det åpnes for bruk av skjønn ved verdsettelsen av disse. Når skjønn skal utøves, skal verdsettingen skje med utgangspunkt i «beste estimat», altså til den mest sannsynlige verdien. De mest typiske skjønnsvurderingene gjelder: Verdsettelse av fordringer, verdsettelse av pensjonsforpliktelser, verdsettelse og estimering av levetiden av driftsmidler og immaterielle eiendeler (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.6.2.8 Kongruensprinsippet

I følge kongruensprinsippet skal alle inntekter og kostnader resultatføres. Alle endringer i egenkapitalen skal føres over resultat, med unntak av kapitalinnskudd og kapitaluttak. Det finnes flere unntak fra dette prinsippet. Ved endring av regnskapsprinsipp og feilkorrigeringer i tidligere årsregnskap. Virkningen skal føres direkte mot egenkapitalen i balansen. Det kan forekomme et unntak også fra dette prinsippet hvis det er i tråd med god regnskapsskikk (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.6.2.9 Ensartet og konsistent prinsippanvendelse

“Årsregnskapet skal utarbeides etter ensartede prinsipper, som skal anvendes konsistent over tid.. Prinsippanvendelsen i konsernregnskapet og selskapsregnskapet kan være forskjellig”, jf. rskl. § 4-4. En ensartet prinsippanvendelse innebærer at enheten skal bruke like prinsipper for likeartede transaksjoner og hendelser, mens konsistent prinsippanvendelse innebærer at prinsippene skal være de samme over tid og kravet skal sikre at regnskapet er sammenlignbart over tid (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.6.2.10 Forutsetningen om fortsatt drift

Regnskapslovens § 4-5 sier at årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift. Vurderingen av eiendeler og gjeld er basert på at selskapet skal fortsette. Dersom det er sannsynlig at selskapet vil bli avviklet, skal eiendeler og gjeld vurderes til virkelig verdi. Vurdering av virkelig verdi har store konsekvenser for regnskapet. Avviklingen kan være

frivillig av ledelsen eller tvunget slik at selskapet har ikke noe alternativ (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.6.2.11 God regnskapsskikk

Regnskapsloven §4-6 presiserer at årsregnskapet skal utarbeides etter god regnskapsskikk. Det innebærer at man ved utarbeidelse av årsregnskapet skal anvende ovenfornevnte prinsipper fra regnskapsloven, sammenstilt med normer og anerkjent regnskapspraksis, særlig i de tilfeller aktuelle forhold ikke er regulert i gjeldende lover (Visma.no, u.d., hentet 12.03.2018)

3 Forholdstallsanalyse

I en forholdstallsanalyse søker man etter sammenhenger i historiske tall for å kartlegge selskapets økonomiske utvikling og nåværende situasjon. Analysen tar utgangspunkt i årsregnskap og tilleggsopplysninger i noter. Når forholdstallene er beregnet, kan man ved hjelp av disse trekke konklusjoner om selskapets bakenforliggende økonomiske situasjon. Det er da særlig viktig å sammenligne nøkkeltallene med nøkkeltall fra bransjeutvalget, både for å få et komplett bilde av selskapets situasjon, men også fordi det er stor variasjon i hva som er å anse som tilfredsstillende nøkkeltall i de ulike bransjene.

Forholdstallsanalysen omfatter en vurdering av følgende fire forhold:

- Lønnsomhet (bedriftens evne til å skape overskudd)
- Likviditet (bedriftens evne til å tåle tap)
- Finansiering (bedriftens anskaffelse og anvendelse av kapital)
- Soliditet (bedriftens betalingsevne)

3.1 Lønnsomhet

Lønnsomhet er bedriftens evne til å skape overskudd. Dette innebærer at inntektene må være større enn kostnadene. Det må være tilstrekkelig lønnsomhet slik at bedriften kan overleve på lengre sikt (Kristoffersen, 2014). En lønnsom drift gir handlefrihet til å investere og utvikle

bedriften videre, noe som gjør lønnsomhet til en overordnet målsetting for bedriftsutvikling (Heimly, 2011).

Rentabilitet måler avkastningen i forhold til investert kapital i selskapet. Med andre ord måler den hvor bra avkastningen (resultatet) er i forhold til den investerte kapitalen. Avkastning er et annet ord for rentabilitet (Hoff og Helbæk 2016, s.154).

$$\text{Rentabilitet} = \frac{\text{Resultat} * 100\%}{\text{Gjennomsnittlig verdi av kapitalen}}$$

Bruttofortjeneste viser hvor mye bedriften har tjent på salget før det blir tatt hensyn til bedriftens øvrige kostnader. Bruttofortjeneste er kun aktuelt i handelsbedrifter (Kristoffersen, 2014).

$$\text{Bruttofortjeneste} = \text{salgsinntekter} - \text{varekostnader}$$

Bruttofortjenesten regnes i prosent av salgsinntekten.

$$\text{Bruttofortjeneste i \%} = \frac{\text{Bruttofortjeneste} * 100}{\text{Salgsinntekter}}$$

Driftsmargin viser hvor mye en bedrift har tjent på driften før det tas hensyn til finansielle inntekter og kostnader.

$$\text{Driftsmargin i \%} = \frac{\text{Driftsresultat} * 100\%}{\text{Driftsinntekter}}$$

Resultatmargin viser hvor mye en bedrift har tjent på årets virksomhet før det tas hensyn til ekstraordinære poster.

$$\text{Resultatmargin i \%} = \frac{\text{Ordinært resultat før skatt} * 100\%}{\text{Driftsinntekter}}$$

Totalkapitalrentabilitet måler hvor stor avkastning bedriften har hatt på den totale kapitalen, uavhengig av finansieringsstrukturen. Tallet kan signalisere om foretaket er sunt, og viser den tilknyttede risikoen til kapitalen som kreditorene til enhver tid har bundet i foretaket. Bank og vareleverandører har stort fokus på dette nøkkeltallet. Nøkkeltallet viser hvor effektiv bedriften har vært i forvaltningen av ressursene, uavhengig av finansieringen (Moe og Torgersen, 2014).

Det er vanskelig å si noe om hvor høy totalrentabiliteten bør være dersom man bare ser på dette nøkkeltallet isolert sett. En høy totalrentabilitet betyr god fortjeneste. Gjennomsnittlig avkastningstall i 2014 for norske aksjeselskaper innenfor visse segmenter viser en totalrentabilitet på 10,5 % i industri, 10,4 % i varehandel og 8,4 % i bygg og anlegg (Hoff og Helbæk 2016, s.162).

$$\text{Totalkapitalrentabilitet} = \frac{(\text{Resultat før skattekostnad} + \text{Finanskostnader}) * 100}{\text{Gjennomsnittlig totalkapital}}$$

Dersom totalkapitalrentabiliteten er større enn lånerenten, vil det føre til økt avkastning på egenkapitalen (Kristoffersen, 2014 s.482).

Egenkapitalrentabiliteten er et av de vanligste nøkkeltallene som brukes for å undersøke lønnsomheten til en bedrift. Egenkapitalrentabiliteten viser avkastningen etter skatt på eiernes investering i bedriften. Med andre ord viser dette forholdstallet avkastningen på egenkapitalen, og er derav av stor interesse for eierne. Egenkapitalen er en risikoutsatt kapital og eierne kan kun få avkastning ved overskudd. Siden egenkapitalen er en risikoutsatt kapital stilles det normalt høye krav til avkastningens størrelse.

$$\text{Egenkapitalrentabilitet før skatt} = \frac{\text{Ordinært resultat før skatt} * 100}{\text{Gjennomsnittlig egenkapital}}$$

$$\text{Egenkapitalrentabilitet etter skatt} = \frac{\text{Ordinært resultat} * 100}{\text{Gjennomsnittlig egenkapital}}$$

Basert på en innskuddsrente på 2-3 % p.a. i bank, bør et generelt mål på egenrentabilitet før skatt ligge på 12- 15% (Hoff og Helbæk, 2016 s.161).

Sammenhengen mellom egenkapitalrentabilitet og totalkapitalrentabilitet:

Nivået på lånefinansieringen er sammenhengen mellom totalkapitalrentabilitet og egenkapitalrentabilitet. Er totalkapitalrentabiliteten større enn lånerenten, vil det føre til økt avkastning på egenkapitalen. Hvis lånerenten er større enn avkastningen på totalkapitalen vil egenkapitalrentabiliteten bli mindre enn totalkapitalrentabiliteten.

Avkastningen på EK vil dermed avhenge av totalkapitalrentabiliteten, lånerenten og den relative størrelsen på gjelden (Kristoffersen 2014, s.482).

Avkastning på sysselsatt kapital (RoCE):

Avkastning på sysselsatt kapital er et forholdstall som måler hvor effektivt et selskap bruker kapitalen sin. Med andre ord er avkastningen på sysselsatt kapital et lønnsomhetsmål, som spesielt har anvendelse som et internt mål. Det er vanskelig å sammenligne RoCE, men gjennomsnittlig avkastningstall i 2014 for norske aksjeselskaper har vært på 11,4 % i industri, 13% i varehandel og 9,7% i bygg og anlegg.

Avkastning på sysselsatt kapital finnes ved å se på driftsresultat pluss finansinntekter dividert med gjennomsnittlig sysselsatt kapital. Med sysselsatt kapital menes totalkapitalen minus rentefri gjeld (Hoff og Helbæk 2016, s.162).

$$\text{Avkastning på sysselsatt kapital} = \frac{(\text{Driftsresultat} + \text{Finansinntekter}) * 100}{\text{Egenkapital} + \text{Netto rentebærende gjeld}}$$

Kapitalens omløpshastighet viser hvor effektivt bedriften utnytter kapitalen som er i bedriften. Forholdstallet sier noe om hvor mange ganger den investerte kapitalen blir omsatt i løpet av et år. Kapitalens omløpshastighet varierer fra bransje til bransje.

Dersom kapitalens omløpshastighet øker, betyr det at bedriften forbedrer kapitalutnyttelsen. Dess bedre foretaket klarer å utnytte kapitalen, desto mindre behov vil den ha for lån. Synker kapitalens omløpshastighet, kan det bety at bedriften har overinvestert eller at varebeholdningene og/eller utestående fordringer hos kundene kan ha blitt for store og bedriften har mer behov for lån (Hoff og Helbæk, 2016).

$$\text{Kapitalens omløpshastighet} = \frac{\text{Driftsinntekter}}{\text{Gjennomsnittlig total kapital}}$$

Resultatgraden

Resultatgraden viser i hvor stor grad bedriften skaper resultat av salget, og hvor mye bedriften tjener på virksomheten. Med andre ord viser forholdstallet hvor mye som er tjent på hver krone som er omsatt i perioden. Blir resultatgraden lavere, vil også totalkapitalrentabiliteten bli lavere (Banken og Busch, 1999). For bedrifter med høy kapitalbinding og/eller høy risiko, vil det normalt kreves høyere resultatgrad enn for bedrifter med lav kapitalbinding og/eller lav risiko.

$$\text{Resultatgraden} = \frac{(\text{Driftresultat} + \text{Finansinntekter}) * 100}{\text{Salgsinntekter}}$$

3.2 Likviditet

Likviditet er bedriftens betalingsevne på kort sikt og viser bedriftens evne til å betale sine forpliktelser etter hvert som de forfaller. Dersom likviditeten i bedriften er dårlig, vil den slite med å betale sine forpliktelser ved forfall, finansinstitusjoner vil ikke lenger gi kreditt og det er fare for at bedriften kan gå konkurs. Likviditetsgrad 1 og 2 måler ofte bedriftens kortsiktige betalingsevne etter hvert som de forfaller.

Likviditetsgrad 1 viser forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Denne likviditetsgraden blir kalt på engelsk "Current Ratio".

$$\text{Likviditetsgrad 1} = \frac{\text{Omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Likviditetsgrad 1 bør være større enn 2 (eller 2:1). Med dette menes at omløpsmidler bør være minst dobbelt så store som den kortsiktige gjelden. Selv om likviditetsgrad 1 er mindre enn 2, kan likviditeten likevel være god.

Likviditetsgrad 2 viser forholdet mellom omløpsmidler fratrukket varelager, og kortsiktig gjeld. Dette kalles på engelsk “Quick Ratio” eller “Acid test”.

$$\text{Likviditetsgrad 2} = \frac{\text{Omløpsmidler} - \text{Varelager}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Likviditetsgrad 2 bør være større enn 1 (eller 1:1). I praksis er det svært sjelden at likviditetskravene er så høye som normtallene (Kristoffersen 2014, s.494).

Varelagerets omløpshastighet viser hvor mange ganger varelageret blir solgt i løpet av en periode, f.eks. et år. Når omløpshastigheten er lav innebærer det at bedriften har kjøpt eller produsert for mange varer slik at lageret øker. En annen forklaring kan være et dårlig marked eller stans i produksjonen. Høy omløpshastighet kan antyde at lagernivået ikke er optimalt, hvorpå selskapet kan oppleve tap av salg på grunn av tomt varelager.

Varelagerets omløpshastighet vil være den tiden det tar fra en vare er kjøpt inn, til den er solgt. Jo høyere omløpshastighet, desto lavere kredittid. Kort kredittid betyr at pengene sirkulerer raskere i bedriften (Kristoffersen 2014, s.497).

$$\text{Varelagerets omløpshastighet} = \frac{\text{Varekostnad}}{\text{Gjennomsnittlig varelager}}$$

Gjennomsnittlig lagringstid for varelageret viser hvor mange dager varene ligger på lageret før de blir solgt.

$$\text{Gjennomsnittlig lagringstid} = \frac{365 \text{ dager}}{\text{Varelagerets omløpshastighet}}$$

Kredittid til kunder

Kredittid til kunder viser hvor lang tid det gjennomsnittlig tar før kunden betaler sine forpliktelser. Lengden på den kredittid bedriften yter sine kunder, vil ha stor påvirkning på likviditeten. Risiko for tap på kundefordringer reduseres når kredittiden er lav eller normal. Lang kredittid betyr høyere kundefordringer. Den vanlige kredittiden som mange bedrifter gir til sine kunder, er 30 dager. Effektiv kredittid blir da 32.33 dager (Hoff og Helbæk 2016, s.172).

De fleste bedrifter er merverdiavgiftspliktige. Salgsinntektene i resultatregnskapet er innregnet ekskludert merverdiavgiften, mens denne er en beløpsmessig komponent i kundefordringene. Denne skjevheten er hensyntatt i beregningen av omløpshastighet i formelen under:

$$\text{Omløpshastighet kundefordringer} = \frac{\text{Salg på kreditt} * 1,25}{\text{Gjennomsnittlig kundefordringer}}$$

$$\text{Kredittid for kunder} = \frac{365 \text{ dager}}{\text{Omløpshastighet kundefordringer}}$$

Kredittid leverandører

Når en bedrift kjøper noe på kreditt, blir dette en leverandørgjeld i balansen. Når bedriften kjøper en vare eller tjeneste kan kunden ofte velge mellom en måned rentefri kreditt eller å betale kontant. Ved kontantkjøp gis det kontrantrabatt på for eksempel 2%.

Dess lengre kredittid leverandører gir, desto bedre er dette for bedriften. Hvis nøkkeltallet imidlertid er stigende over tid, kan dette være en indikasjon på at bedriftens likvider forverres (Hoff og Helbæk 2016, s.173).

Varekjøpet i regnskapet er uten merverdiavgift, mens gjeld til leverandører er inkludert merverdiavgift. Dette må det tas hensyn til ved beregning av omløpshastigheten.

$$\text{Omløpshastighet leverandører} = \frac{\text{Varekjøp} * 1,25}{\text{Gjennomsnittlig leverandørgjeld}}$$

$$\text{Kredittid leverandører} = \frac{365 \text{ dager}}{\text{Omløpshastighet leverandører}}$$

3.3 Finansiering

Finansiering betyr både anskaffelse og anvendelse av kapital. Finansieringen av eiendelene kan være både kortsiktig og langsiktig. Kortsiktig kapital er gjeld som forfaller innen ett år og som skal dekke store deler av omløpsmidlene. Langsiktig kapital inneholder både langsiktig gjeld og egenkapital (Kristoffersen, 2014. s. 485).

Anleggsmidlene bør være finansiert med langsiktig kapital, det betyr egenkapital og langsiktig gjeld. Halvparten av omløpsmidlene bør være finansiert av langsiktig kapital, vanligvis betyr dette f.eks. varebeholdningen som er de minst likvide omløpsmidlene (Hoff og Helbæk 2016, s. 178).

Finansieringsgrad 1

Finansieringsgrad 1 viser i hvor stor grad anleggsmidlene er finansiert av langsiktig gjeld. Som langsiktig kapital regnes egenkapital og langsiktig gjeld. Finansieringsgrad 1 bør være mindre enn 1 (Kristoffersen 2014, s, 486).

$$\text{Finansieringsgrad 1} = \frac{\text{Anleggsmidler}}{\text{Langsiktig kapital}}$$

Finansieringsgrad 2

Finansieringsgrad 2 viser hvor stor andel av omløpsmidlene som er finansiert av kortsiktig gjeld (Kristoffersen 2014. s. 486).

$$\text{Finansieringsgrad 2} = \frac{\text{Omløpsmidler}}{\text{Kortsiktig gjeld}}$$

Denne formelen blir også kalt likviditetsgrad 1, men da i sammenheng med likviditeten. Forholdstallet bør være større enn 1 og helst nærmere 2 slik at langsiktig gjeld også dekker en del av finansieringen av omløpsmidlene (Kristoffersen 2014, s. 486).

Arbeidskapital

Arbeidskapitalen er differansen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Arbeidskapitalen bør være positiv.

$$\text{Arbeidskapitalen} = \text{Omløpsmidler} - \text{Kortsiktig gjeld}$$

Langsiktig lagerfinansiering

Langsiktig lagerfinansiering brukes i handelsbedrifter og viser hvor stor andel av varelageret som er langsiktig finansiert. Hvis tallet er over 1 (eller 100%), er hele lageret finansiert med langsiktig kapital. Nøkkeltallet bør være positivt og helst over 1.

$$\text{Langsiktig lagerfinansiering} = \frac{\text{Arbeidskapital} * 100\%}{\text{Varelager}}$$

Rentedekningsgrad

Rentedekningsgrad er et mål som kan brukes i både lønnsomhets- og soliditetsanalyser, da denne forteller oss i hvilken grad bedriften er i stand til å betale rentekostnadene sine. Dess høyere rentedekningsgraden er, desto sikrere er selskapets kapasitet til å betale rentekostnadene slik at bedriften har mulighet til å øke gjelden (Hoff og Helbæk 2016, s. 179).

Det er vanskelig å sette et generelt krav for hvor høy rentedekningsgraden bør være, men ifølge Hoff og Helbæk (2016, s. 179) kan man hevde at den bør være større enn 3.

Rentedekningsgraden bør være større enn 1 for at bedriften skal gå med overskudd. Hvis nøkkeltallet er under 1, går bedriften med underskudd. God lønnsomhet gir dermed høy rentedekningsgrad (Kristoffersen 2014, s. 492).

$$\text{Rentedekningsgrad} = \frac{\text{Ordinært resultat før skatt} + \text{Rentekostnader}}{\text{Rentekostnader}}$$

3.4 Soliditet

Soliditet er knyttet til finansiering og er bedriftens evne til å tåle tap (Kristoffersen 2014, s 489). Graden av soliditet viser som regel gjennom egenkapitalprosentens størrelse. Egenkapitalprosenten og gjeldsgraden er de to mest brukte nøkkeltall for å analysere bedriftens evne til å tåle tap.

Egenkapitalprosent

Egenkapitalprosenten er ganske mye brukt i praksis for å vurdere bedriftens soliditet. Nøkkeltallet gir informasjon om hvor stor del av totalkapitalen eller eiendelene som er finansiert med egne midler og viser hvor stor del av eiendelene som kan gå tapt før långiverne og de øvrige kreditorer berøres. Dess høyere forholdstallet er, desto bedre er soliditeten i bedriften (Kristoffersen, 2014).

Egenkapitalprosenten er ganske mye brukt i praksis for å vurdere bedriftens soliditet. Størrelsen på egenkapital er av interesse for banker i forbindelse med forhandlinger om nye lån eller kreditt. Et vanlig krav er at egenkapitalprosenten bør være større enn 30%.

$$\text{Egenkapitalprosent} = \frac{\text{Egenkapital}}{\text{Totalkapital}}$$

Gjeldsgrad

Gjeldsgraden viser forholdet mellom gjeld og egenkapital. Jo lavere forholdstallet er, desto mer solid er bedriften. En gjeldsgrad på 1 vil si at bedriften har like stor gjeld som egenkapital. Mindre gjeld betyr også at foretaket har mindre krav til å betale renter og avdrag.

$$\text{Gjeldsgrad} = \frac{\text{Gjeld}}{\text{Egenkapital}}$$

4 Regnskapsmanipulasjon og regnskapskvalitetsanalyse

4.1 Regnskapsmanipulasjon

Regnskapsmanipulering er et komplisert begrep som kan defineres og brukes på flere måter. Det finnes flere synonyme begreper, slik som resultatstyring, regnskapsjuks, regnskapssvindel, kreativ regnskapsføring og rapporteringsstrategi (Baksaas og Stenheim 2015, s.391)

Regnskapsmanipulasjon betraktes som bevisst misbruk av fleksible regnskapsregler og regnskapsestimater med det formål å styre selskapets resultat i villet retning. I faglitteraturen benevnes regnskapsmanipulasjon ofte av den grunn som resultatstyring («*earnings management*»). En gjennomgang av temarelatert faglitteratur viser at det oppgis ulike definisjoner på resultatstyring. Hovedvekten i samtlige gjennomgåtte definisjoner viser til resultatstyring som en målrettet prosess som avgir regnskapsrapporter med misvisende forhold til den underliggende utviklingen i selskapet, som avviker fra det som ville ha vært rapportert dersom lovlige regnskapsregler, -prinsipper og -standarder hadde vært fulgt. En slik manipulering av regnskapet vil kunne mislede regnskapsbrukere til å foreta beslutninger til fordel for selskapet og/eller dens eiere og ledelse.

Langli (2016, s.759) definerer begrepet regnskapsmanipulasjon som følger: "*Regnskapsmanipulasjon foreligger når ledelsen bruker regelverkets fleksibilitet eller strukturerer transaksjoner på en slik måte at regnskapsrapportene enten feilinformerer noen interessenter*

om den underliggende utviklingen av selskapet eller påvirker utfallet på kontrakter knyttet til regnskapstall i en for motparten ugunstig retning”.

Olsen (2007) har definert regnskapsmanipulasjon som: "Avgivelse av regnskapsrapporter som inneholder opplysninger om inntekter, kostnader, eiendeler og gjeld som avviker fra det som ville vært rapportert dersom lovlige regnskapsregler, prinsipper og standarder hadde vært fulgt”.

I følge ISA 240 pkt. 11 (a) beskrives begrepet mislighet som «*en bevisst handling begått av en eller flere personer innen ledelsen, av personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel*» (Den norske Revisorforening, 2017).

4.1.1 Rapporteringsvalg - Innenfor eller utenfor gjeldende regulering

Manipulering av regnskap kan foregå både innenfor (opportunistisk) og utenfor (ikke-opportunistisk) gjeldende regulering. Rapporteringsvalg som faller innenfor gjeldende regulering betegnes som konservativ, nøytral eller aggressiv (liberal) regnskapsføring. I motsetning betegnes rapporteringsvalg utenfor gjeldende regulering ofte som resultatstyring og regnskapssvindel (Baksaas og Stenheim, 2015). Disse vil bli ytterligere gjennomgått videre i teksten.

Konservativ regnskapsrapportering innebærer at eiendeler blir undervurdert, mens gjeld blir overvurdert i balansen. Dette handler om å bruke regnskapsmetoder og prinsipper som holder de bokførte verdiene av netto eiendeler relativt lave, mens motsatt for gjeld. På denne måten vil fremtidige lønnsomhet bli høyere. Penman (2013, s.570) skriver blant annet følgende om konservativ regnskapsrapportering: «*It is sometimes claimed that this conservative accounting leads to lower income and lower rates of return, giving a “conservative” picture of the firm”*». Konservativ, også benevnt forsiktig, regnskapsførsel kan gi skjulte reserver som videre kan brukes til å gi kvalitetssvake, og eventuelt manipulerede regnskapsrapporter (Kjøde, 2016b).

Eksempler på konservativ regnskapsrapportering er undervurdering av kundefordringer, overvurdering av avsetninger for restruktureringskostnader og andre fremtidige hendelser, overvurdering av garantiforpliktelser og overvurdering av avskrivninger (Penman 2013, s.571). Gjesdal (2003) presiserer at desto mer forsiktig resultatmålingen er, desto høyere er resultat kvaliteten.

Liberal regnskapsrapportering har motsatt effekt i forhold til konservativ regnskapsføring. Det vil si at eiendeler blir overvurdert og gjeld undervurdert. Dette gjør at fremtidig lønnsomhet blir svekket. Eksempel på liberal regnskapsføring er å vurdere varige driftsmidler til høyere verdi, ikke utføre avskrivninger, overdrive utsatt skattefordel. Alle disse øker bokførte verdier, mens bokførte verdier som ikke registreres i det hele tatt kan være å unnlate å bokføre betinget forpliktelse f. eks. søksmål (Penman 2013, s.571).

Nøytral regnskapsrapportering innebærer at regnskapsinformasjonen ikke inneholder skjevheter eller at regnskapsinformasjonen ikke er gjenstand for manglende objektivitet.

4.1.2 Hvorfor oppstår regnskapsmanipulasjon?

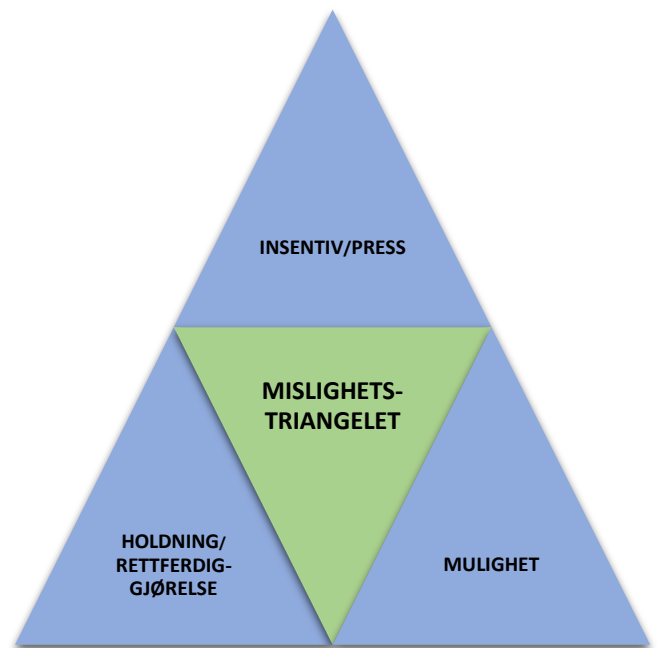
Regnskapsmanipulering skjer fordi man forventer at fordelene er større enn forventede kostnader. Disse fordelene karakteriseres som økonomiske nettofordeler som forventes av selskapet eller ledelsen (Heskestad, 2017).

I følge Schilit og Perler (2010) kan motivasjonsfaktorene for manipulering av regnskapet være til stede når manipuleringen på en eller annen måte er lønnsom for manipulator, det er enkelt å utføre og det er lite sannsynlig for at man blir oppdaget. Årsaken til hvorfor regnskapsmanipulering oppstår forklares ofte ved hjelp av det såkalte mislighetstriangelet.

Mislighetstriangelet er kjent i revisjonsteorien og går ut på at det må foreligge tre omstendigheter for at misligheter skal kunne utføres:

- Interessekonflikt – insentiver eller press
- Informasjonsasymmetri - mulighet
- Holdninger og rettferdiggjørelse

Det fremkommer også av ISA 240 pkt. 11(b) hva mislighetsrisikofaktorer er. Disse er definert som «hendelser eller forhold som indikerer insentiver eller press til å begå misligheter eller som gir en mulighet for å begå misligheter», samt svikt i holdninger og rettferdiggjørelse.

Figur 5: Mislighetstriangelet

Interessekonflikt – insentiver eller press

Insentiver eller press kan forekomme når ledelsen eller selskapet er under press for å nå forventede økonomiske nettofordeler, det vil si de fordelene ledelsen forventer å oppnå som følge av regnskapsmanipuleringen. For å manipulere regnskapet må ledelsen ha insentiver til å gjøre det. Det kan ikke tenkes at ledelsen vil manipulere regnskapstallene dersom de ikke har insentiver for det. Derfor er det viktig at regnskapsbrukere undersøker hvorvidt selskapets ledelse har insentiver eller om det foreligger press for å foreta regnskapsmanipulasjon.

Kinserdal (2017a, s. 74) skriver at press er situasjonsbestemt, hvorpå forhold som insentivkontrakter, økonomiske vanskeligheter, kapitalmarkedshendelser, endringer i ledelse eller endring i regnskapsregler, kan gi økt risiko for regnskapsmanipulasjon.

Informasjonsasymmetri - mulighet

For å utføre regnskapsmanipulering må det foreligge mulighet til det. Ledelsen sitter med mer og bedre informasjon enn andre interessenter, og har i tillegg ansvar for å utarbeide regnskapet med tilhørende rapporteringer. Regnskapet kan dermed kunne anvendes som et instrument for ledelsen for å redusere eller forstyrre informasjonssymmetrien utad. Denne muligheten gir

således økt risiko for villedende informasjon og regnskapsmanipulering (Baksaas og Stenheim 2015, s.398). Når en bedrift har regnskapsposter som i betydelig grad er basert på estimater eller skjønsmessige vurderinger, kan dette skape muligheter for ledelsen til å manipulere regnskapet.

Mulighet til å foreta regnskapsmanipulasjon kan også foreligge når en enkelt person tror at internkontroller kan overstyres, for eksempel når en person har de tekniske ferdighetene og kunnskap til å foreta og skjule manipulasjonen (ISA 240, A1).

Kinserdal (2017, s. 74) nevner noen eksterne og interne kontrollmekanismer som kan påvirke graden av regnskapsmanipulasjon. Dette kan være antall personer som utfører sentrale deler av regnskapsutarbeidelsen, krav til regnskapsinformasjon og kvalitet på lover, grad av uavhengighet, kvalitet og tidsbruk ved fastsetting av regnskapet i styret og revisjonsutvalget, sanksjoner og straff fra myndigheter.

Holdninger og rettferdiggjørelse

Holdninger eller rettferdiggjørelse er en mekanisme hvor en person bestemmer seg for at den tvilsomme oppførselen er akseptabel (Coenen, 2008).

Når det foreligger press, belønning og muligheten er til stede, er det ledelsen som tar det siste valget om utføre eller la være å utføre regnskapsmanipulasjon. Prosessen frem til det endelige valget blir foretatt baseres på rasjonalisering. Det vil si at ledelsens holdning og tankeprosesser (rettferdiggjørelse, etikk og moral) er en avgjørende faktor for valget. Rettferdiggjørelse eller holdning handler om etikk og moral (Kinserdal, 2017a, s75). De beste forutsetninger for at et regnskap ikke blir manipulert, ligger hos ledelser med gode etiske verdier og holdninger. Dersom den øverste ledelsen har lav moral, prøver å oppnå ambisiøse eller urealistiske prognoser overfor analytikere, kreditorer o.l., er samtlige å anse som risikofaktorer.

4.1.3 Metoder for å manipulere regnskapet

Det finnes ulike regnskapsteknikker som anvendes ved manipulering av regnskaper. Schilit og Perler (2010) har oppgitt typiske metoder for utførelse regnskapsmanipulasjon og gruppert dem i følgende hovedpunkter:

1. For tidlig resultatføring av inntekter
2. Resultatføring av fiktive inntekter
3. Økning av inntekter ved hjelp av engangs- eller ikke vedvarende aktiviteter
4. Forskyvning av kostnader tilhørende inneværende periode til en senere periode
5. Anvendelse av andre teknikker for å skjule kostnader eller tap
6. Forskyvning av inntekter tilhørende inneværende periode til senere perioder
7. Fremskyndelse av fremtidige kostnader til inneværende periode

Punkt 1 til 5 viser manipulering av regnskapet ved å øke resultatet, mens punkt 6 og 7 viser manipulering av regnskapet ved å redusere resultatet.

4.1.3.1 For tidlig resultatføring av inntekter

Schilit og Perler (2010) oppgir flere teknikker for hvordan resultatføring av inntekter kan foregå for tidlig. Med *for tidlig* menes det i dette tilfellet at inntektene resultatføres tidligere enn hva som burde ha vært tilfellet hadde selskapet benyttet grunnleggende regnskapsprinsipper. En slik form for regnskapsmanipulasjon bryter med både transaksjonsprinsippet, opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet, og kan blant annet foregå ved å:

- ***Resultatføre inntekter før kontraktmessige forpliktelser er avgjort.***

Schilit og Perler (2010) varsler blant annet om kreativ bokføring i form av å fremskyve potensielt fremtidig salg til inneværende periode, eller inntektsføre salget før salget i kontraktsrettslig forstand, har inntruffet. Forfatterne viser blant annet til kjente tilfeller hvor man har tilbakedatert og forfalsket salgskontrakter for å gi inntrykk av salgsvekst. Denne måten å manipulere regnskapet på kan for eksempel ha sin grobunn i et selskap hvor ledelsen er gitt insentiver i form av kompensasjonsordninger som avhenger av at aksjekursen når spesifikke nivåer. En illojal ledelse kan i slike tilfeller ha ønske om egenvinning, og i den forstand fremskynde selskapets inntekter for å skape illusjon av lønnsomhet, og derav høste egen gevinst (Schilit og Perler, 2010).

- ***Resultatføre inntekter før leveringsprosessen er fullført***

I tilfeller hvor det er inngått salgskontrakt og selskapet har påbegynt leveransen i henhold til kontrakten, kan fristelsen til å inntektsføre mer enn det som rent faktisk er levert eller fullført, bli stor. Schilit og Perler (2010) oppgir flere røde flagg man bør være på vakt etter, skal man avdekke en slik manipulasjon av regnskapet. Dette inkluderer blant annet kraftig økning av selskapets rapporterte fordringer, da særlig de langsiktige fordringene. En annen indikasjon på at regnskapet kan være utsatt for slik manipulasjon kan oppdages gjennom å sjekke hvorvidt selskapet har endret til en mer aggressiv inntektsføringspolitikk sett i forhold til foregående år.

- ***Resultatføre inntekter før kunden er forpliktet til å betale***

Denne teknikken innebærer blant annet tilfeller hvor selger fakturerer kunden, men holder tilbake varen. Selskapet inntektsfører salget før varen er overlevert til kunden, og dermed før kunden i lovmessig forstand er forpliktet til å betale. Dette kan også gjelde fullstendig inntektsføring av salgsvederlaget uten f.eks. å ta hensyn til kjøpers returrett.

- ***Resultatføre inntekter til tross for usikkerhet vedrørende kjøpers betaling***

Selger kan påskynde inntektsføring ved å bokføre salgsinntekten i sin helhet selv om kunden mangler betalingsevne (usikker betaling), eller når det ikke kreves at kunden betaler før lenge etter salget og betalingen omtrent blir unødvendig. Ergo blir det ikke tatt hensyn til avsetning for tap på fordringer ved inntektsføring, slik det kreves.

4.1.3.2 Resultatføring av fiktive inntekter

Fiktive inntekter innebærer bevisst bokføring av salg av varer eller tjenester som ikke har inntruffet og dermed ikke tilhører selskapet. Slike transaksjoner vil reelt sett ikke ha et økonomisk formål og substans, noe som bryter med transaksjonsprinsippet.

Det kan være krevende å avdekke manipulasjon av inntekter. Derfor har Schilit og Perler (2010) ramset opp fire typiske teknikker som virksomheter anvender for å skape og resultatføre fiktive inntekter:

- ***Resultatføring av inntekter fra transaksjoner som mangler økonomisk substans***

Dette inkluderer salg der kunden ikke har forpliktelse til å beholde eller betale for produktet, eller salg der ingenting av substans virkelig blir overført.

- **Resultatføring av inntekter fra transaksjonen med nærstående parter uten forsvarlig armlengdes avstand**

Transaksjoner mellom nærstående uten forsvarlig armlengdes avstand er ikke tillatt, men blir likevel utført. Slike transaksjoner vil kunne gi oppblåste og ofte fiktive inntekter.

- **Resultatføring av inntekter ved registrering av transaksjoner som ikke er inntektsskapende**

Fiktive inntekter kan også oppstå ved feilklassifisering av kontanter mottatt fra aktiviteter som ikke er inntektsskapende, og som deretter blir omgjort til salgsinntekter og/eller andre driftsinntekter. Dette kan blant annet gjelde kontanter relatert til finansieringsvirksomhet (lån og utstedelse av aksjer).

- **Resultatføring av inntekter fra reelle transaksjoner, men med oppblåst beløp.**

Virksomheter som driver med oppblåsing av beløp oppfylder ordinært de generelle retningslinjene for inntektsføring. Overtredelsen ligger i overdreven eller villedende resultatføring av inntekt. Dette kan forårsakes av bruk av upassende metoder for inntektsgjenkjenning og/eller ved å grosse opp inntektene for å gi inntrykk for bedre resultat.

4.1.3.3 Økning av inntekter ved hjelp av engangs- eller ikke vedvarende aktiviteter

Fra et investororientert perspektiv er det investeringsobjektets operasjonelle aktiviteter som er i fokus da det er her selskapenes kjernevirksomhet fremkommer. For selskap som sliter med lønnsomheten vil det blant annet kunne være fristende å øke inntektene ved hjelp av engangsposter, og/eller tvilsomme og misvisende klassifiseringer av poster knyttet til ikke-vedvarende- eller ikke-operasjonelle aktiviteter. Schilit og Perler (2010) beskriver i denne sammenheng to metoder som anvendes for å blåse opp inntektene:

- **Øke inntekten ved hjelp av engangshendelser**
  - Blåse opp driftsinntektene (fra pågående aktiviteter) ved å inkludere gevinst fra engangsaktiviteter, f.eks. salg av (undervurderte) eiendeler.
  - Driftskostnader f.eks. av typen restruktureringskostnader som rapporteres som engangskostnader.
- **Øke inntekten ved hjelp av misvisende klassifiseringer.** Forfatterne viser til konkrete eksempler fra den virkelige verden som eksempler på ovennevnte. Kort oppsummert ble inntekter økt ved å:

- Flytte tap fra ulike fellesforetak til balansen
- Klassifisere normale driftskostnader som engangsavgift
- Klassifisere normal nedskrivning av varebeholdningen som en engangshendelse
- Klassifisere renteinntekter fra franchisetakere som omsetning
- Endre strukturen til et tilknyttet selskap

4.1.3.4 Forskyvning av kostnader tilhørende inneværende periode til en senere periode

Når selskapet får en utgift, det vil si at en vare eller ytelse er betalt, men enda ikke mottatt, utgjør dette en fremtidig fordel for selskapet. Den skal dermed balanseføres som en eiendel fram til den relaterte varen eller ytelsen er mottatt. Når fordelene er mottatt skal utgiften føres fra balansen og til resultatregnskapet som en kostnad. Denne prosessen utføres på ulik hastighet, avhengig av om kostnadene er knyttet til en langsiktig eller kortsiktig fordel. Virksomheter kan utøve sin egen innflytelse over hastigheten, og dette skjønnet kan ha betydelige konsekvenser for inntektene. Ledelsen vil kunne skape bedre resultater ved å flytte kostnader til senere perioder framfor å kostnadsføre i inneværende periode (Schilit & Perler, 2010, s. 111-112).

Schilit og Perler (2010) oppgir 4 metoder som brukes for å forskyve kostnader til senere perioder:

- Balanseføre normale driftskostnader og avskrive disse slik at kostnadene blir fordelt utover kommende perioder. På den måte vil selskapets inntekter, egenkapital og balanse i inneværende periode være overvurdert.
- Avskrive kostnader for sakte slik at avskrivningsperioden forlenges og resultatet tilsynelatende forbedres.
- Unnlate å nedskrive eiendeler som har falt i verdi og på den måte opprettholde den opprinnelige nedskrivningsplanen og utsette kostnader til senere perioder.
- Avsette for lite til tap på usikre kundefordringer og/eller ukurans på varelager, o.l. Kostnadene blir dermed overført til senere perioder.

4.1.3.5 Anvendelse av andre teknikker for å skjule kostnader eller tap

I noen tilfeller kan ledelsen bestemme seg for å ikke registrere enkelte kostnader i regnskapet, gjerne gjennom en aggressiv rapporteringspraksis. Dette gjelder særlig for kortsiktige fordeler som typisk ikke blir balanseført i påvente av mottatt vare eller ytelse, men som ellers normalt

sett blir kostnadsført direkte. Schilit og Perler (2010) oppgir følgende teknikker som brukes for å skjule kostnader og tap:

- ***Unnlate å rapportere hele eller deler av en kostnad for inneværende periode***
  - F.eks. ved å unnlate å «se» en inngående faktura til etter at regnskapsperioden er over, og på den måten undervurdere kostnadene og leverandørgjelda, og samtidig overvurdere inntektene for inneværende periode. Dette er mer sentralt for selskap som driver med kvartalsvis rapportering.
- ***Unnlate å rapportere nødvendige kostnader i forhold til tidligere avsetninger eller å reversere tidligere avsetninger***
  - Ledelsen klarer ikke alltid å estimere riktig avsetning for fremtidige tap eller forpliktelser. Mangler ved disse estimatene eller ved reversering av tidligere kostnader, vil kunne blåse opp resultatet. Siden disse estimatene stammer fra forutsetninger og skjønnsmessige vurderinger fortatt av ledelsen, er det enkelt for ledelsen å justere estimatene for å gi misvisende bilde av selskapets økonomiske situasjon.
  - Kostnader i forbindelse med bonusutbetalinger til ansatte skal spres utover regnskapsåret selv om den ansatte får utbetalt bonusen samlet i et engangsbeløp. Hvis ikke disse utgiftene kostnadsføres løpende gjennom året, vil resultatet for visse perioder være overvurdert.
- ***Unnlate å registrere eller redusere kostnader ved bruk av en aggressiv regnskapsføringsantakelse***
  - Denne teknikken demonstrerer hvordan ledelsens fleksibilitet ved valg av regnskapsprinsipper og estimer kan brukes som et verktøy for å skjule utgifter. Her kan ledelsen redusere gjeld ved å endre på regnskapsprinsipper som ligger til grunn for beregninger knyttet til selskapets forpliktelser, deriblant til pensjon- og etterpensjonsforpliktelser til sine ansatte. Tilsvarende vil et selskap som leier ut utstyr o.l. være nødt til å foreta opp til flere ulike estimer, som kan manipuleres for å redusere kostnadene og dermed bedre resultatet i perioden.
- ***Redusere kostnader ved å frigjøre tvilsomme avsetninger***
  - En virksomhet kan påvirke inntekten positivt ved å for eksempel frigjøre avsetninger for garanti, tap på fordringer, tap på utlån, ukurans på varelager, omstrukturering og opprydningsarbeid.

4.1.3.6 Forskyvning av inntekter tilhørende inneværende periode til senere perioder

Innledningsvis i dette kapitlet ble flere teknikker for «for tidlig resultatføring av inntekter» gjennomgått. Slike tilfeller inntreffer fordi ledelsen i et selskap anser nåværende resultater som viktigere enn fremtidige, og ønsker å fremskyve inntektene fra senere perioder til nåværende periode. Det finnes dog tilfeller der ledelsen føler seg presset til å redusere nåværende inntekt og forskyve denne til senere perioder. Dette kan skyldes skatteutsettelse, men også press fra investorer til å forskyve inntekter med det formål å opparbeide reserver og frigjøre disse i senere perioder (Schilit & Perler, 2010 s. 159-160). Denne metoden vil være et brudd på periodiseringsprinsippene av inntektene. Schilit & Perler nevner fire teknikker som brukes for å forskyve inntekter tilhørende inneværende periode til senere perioder:

- ***Skape reserver og frigjøre disse som inntekt i senere periode***

Ved økonomisk gode perioder med høy fortjeneste kan virksomheter bli fristet til ikke å rapportere alle sine inntekter, men i stedet opparbeide reserver til bruk i dårligere perioder. Dette vil være særlig fristende for en ledelse med bonuskompensasjon ved gitte resultatmål. Dersom målet er nådd i inneværende periode og bonusen således er sikret, vil ledelsen kunne ha ønske om å forsikre seg fremtidige bonusutbetalinger. Dette kan oppnås gjennom å opparbeide reserver og utløse disse i senere perioder for å nå resultatmålet, som deretter tillater høsting av bonuskompensasjonen.

- ***Feilaktig regnskapsføring av derivater for å utjevne inntekten***

Her benyttes feilaktig regnskapsføring av derivater for å utjevne inntekten og dermed gir en illusjon om stabile og forutsigbare resultater. Schilit og Perler (2010) viser i dette tilfellet til et konkret eksempel som omhandlet et stort selskap som i likhet med andre store selskaper, utstedte kommersielle papirer (en form for svært kortsiktig gjeld med variabel rente). For å sikre seg mot eksponering mot endring av renten, inngikk selskapet derivatavtaler i form av renteswaps. Dette betydde at selskapet byttet sine variable rentebetalinger til en fast betalingsforpliktelse. Disse rentebytteavtalene ble ansett som effektive sikringer og ble dermed ført som annen innregnet inntekt. Det betyr at renteswapsene ikke ble ført i resultatet, men heller ført rett mot egenkapitalen. Resultatet ble dermed ikke påvirket av volatiliteten av disse derivatene. Selskapet nådde et punkt der de oversikret seg og hadde mer renteswaps enn det som var nødvendig for å sikre sin kommersielle papirrenterisiko. Sikringen ble derfor ansett som ineffektiv, som i sin tur betyr at resultatet skulle ha blitt direkte påvirket av verdiendringene. Selskapet på sin side valgte å regnskapsføre verdiendringene av den ineffektive sikringen feilaktig for å unngå å påvirke inntektene, og derav resultatet. Det er

derfor vesentlig at investorer blant annet ser opp for ineffektive sikringer som gir gevinster godt utover tapet i den underliggende eiendeler eller forpliktelsen.

- ***Skape reserver i forbindelse med oppkjøp og frigjøre disse som inntekt i en senere periode***
Fusjonerte selskap skaper store utfordringer for investorer da disse umiddelbart blir vanskeligere å analysere. Regnskapsreglene i forbindelse med fusjon skaper forvrengninger i presentasjonen av kontantstrøm fra driften. Det oppkjøpte selskapet kan anmodes om å holde igjen egen inntekt frem til selskapene er konsolidert. På den måten vil det kunne opparbeides en reserve som kan frigjøres som inntekt på et senere tidspunkt.
- ***Rapportere inneværende salgsinntekter i en senere periode***
Denne teknikken innebærer i sin enkle form at salgsinntekter rapporteres etter at tilhørende regnskapsperiode er avsluttet, og på den måten forskyves salgsinntektene til en senere periode.

4.1.3.7 Fremskyndelse av fremtidige kostnader til inneværende periode

Tidligere ble det gitt innføring i teknikker hvor ledelsens formål var å forskyve kostnader til senere perioder eller simpelthen få dem til å forsvinne for alltid. Dette delkapittelet gir eksempler på det motsatte. Her vil fokuset være på utgifter som blir hastet inn i resultatet, fakturaer som blir kostnadsført for tidlig, og i det hele regnskapsføring av fiktive kostnader. Schilit & Perler (2010) oppgir to teknikker som brukes for å fremskynde fremtidige kostnader til inneværende periode:

- ***Feilaktig avskrivning av eiendeler i den nåværende periode for å unngå kostnader i fremtidige periode***
Denne teknikken innebærer blant annet å avskrive eiendeler tidligere enn hva som er forventet, og på den måten opparbeide reserver for å redusere fremtidige kostnader (forbedre resultatet).
- ***Feilaktig bokføre kostnader for å etablere reserver som deretter anvendes for å redusere fremtidige kostnader***
Ved å anvende denne metoden vil den nåværende perioden bli sterkt belastet med kostnader, det vil si både kostnader tilhørende fremtidige perioder, men også fiktive. På denne måten vil fremtidige driftskostnader bli underrapportert. Videre blir de fiktive kostnadene og den fiktive gjelden reversert i fremtiden, noe som også vil resultere i underrapporterte

driftskostnader og samtidig oppblåst fortjeneste. Dette kan for eksempel utføres ved å bruke restruktureringskostnader i dag for å øke driftsinntektene i fremtidig periode.

4.2 Regnskapskvalitetsanalyse - avdekking av regnskapsmanipulering

For å forklare hva som menes med regnskapskvalitet må vi først minnes på formålet med regnskapet. I følge Stenheim, Sundkvist, & Opsahl (2017) skal regnskapet redusere asymmetrisk informasjon mellom selskapet og regnskapsbrukerne, regnskapet skal gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne, og regnskapet skal gi opplysninger om et foretak sine finansielle realiteter.

Regnskapskvalitet betegnes som et regnskap uten innhold av regnskapsmessig støy. Regnskapsmessig støy oppstår når resultat avviker fra verdi, både økonomisk og regnskapsmessig. Jo større avvik det er mellom disse, desto mer støy blir det. Dette innebærer lavere regnskapskvalitet. Sammenhengen kan illustreres som følger (Baksaas og Stenheim, 2015 s.387):

Regnskapsmessig resultat = Økonomisk resultat +/- Regnskapsmessig støy

Regnskapsmessig verdi = Økonomisk verdi +/- Regnskapsmessig støy

Langli definerer regnskapskvaliteten slik: "*Regnskapskvaliteten er høy når årsrapporten gir god informasjon om den underliggende økonomien og riktige signaler om utviklingen i økonomisk inntekt*" (2016: s. 745).

Regnskapskvalitet sammenholdes med kvalitetskravene i regnskapet, som er forklart i oppgavens kapittel 2.3. Regnskapet er ment å gi et mest mulig reelt bilde av økonomisk resultat og økonomiske verdier. Dersom regnskapsinformasjonen ikke tilfredstiller disse kvalitetskravene, kan regnskapsinformasjonen anses for å ha lav kvalitet. På den andre siden vil regnskapsinformasjonen, så lenge den tilfredstiller alle kvalitetskravene, anses for å ha høy kvalitet (Baksaas og Stenheim, 2015).

Et regnskap vil være bygget på valgte regnskapsprinsipper og skjønnsmessige estimater som danner grunnlaget for de presenterte regnskapstallene. Dette betyr at et konkurrerende selskap med eksakt like forhold, vil kunne rapportere helt andre tall så lenge deres regnskap er basert på andre prinsipper og/eller skjønnsmessige estimater. En regnskapskvalitetsanalyse er et redskap som kan benyttes for å få en bedre forståelse av det som rapportertes i årsregnskapet. Hensikten med en regnskapskvalitetsanalyse er dermed å vurdere i hvilken grad selskapets regnskap fanger realiteten i dens underliggende virksomhet. Ved å identifisere steder i regnskapet hvor det er høy grad av elastisitet og ved å vurdere om selskapets valgte regnskapsprinsipper og skjønnsmessige estimater er hensiktsmessige, vil man muliggjøre vurdering og tolkning av påliteligheten til regnskapstallene (Palepu og Healy, 2013, s. 3-1).

For å kunne utføre en analyse er det vesentlig å ha eller innhente tilstrekkelig bransjeinformasjon slik at man har kunnskap om bransjen og dens marked (Palepu og Healy, 2013). Heskestad (2015) forklarer hvorfor slik kunnskap er avgjørende: "*Uten analyse av omgivelsene, vil man ikke kunne forklare hvordan lønnsomheten er i bransjen i dag, hvilke faktorer som kan forklare lønnsomhetsforskjeller i bransjen og hvilke lønnsomhetsfaktorer som kan ventes å bli vesentlige i fremtiden. Dette er opplagt sentrale spørsmål for enhver beslutningstaker*" (s. 34).

Et rammeverk som kan anvendes for å analysere selskapets konkurransesituasjon og lønnsomhet er Michael E. Porters fem krefter modell. Porters modell søker etter å avdekke kreftene som driver konkurransen innenfor den aktuelle bransjen. Dette inkluderer trusler fra nye inntrengere og substitutter, kundenes og leverandørenes forhandlingsmakt samt rivalisering blant eksisterende aktører (Porter, 2008). Videre vil en systematisk analyse, også kalt SWOT-analyse, kunne anvendes for å vurdere hvilke styrker, svakheter, muligheter og trusler virksomheten står overfor (Ross, Krogh & Roos, 2010, s.129). Porters fem krefter modell og SWOT-analysen brukes i den trinnvise vurderingen av regnskapskvaliteten, og framtrer som et hjelpemiddel under første punkt hvor kritiske regnskapsstørrelser skal identifiseres.

En regnskapskvalitetsanalyse består av seks trinn (Palepu og Healy (2013, s. 3-9):

1. Identifisere de viktigste regnskapsprinsipper/-størrelser

2. Vurdere graden av fleksibilitet og estimer
3. Vurdere selskapets regnskapsstrategi
4. Vurdere informasjonskvalitet
5. Identifisere røde flagg

4.2.1 Identifisere de viktigste regnskapsprinsipper/-størrelser

En virksomhet sin bransjeegenskap og egen konkurransestrategi bestemmer dens suksessfaktorer og risiko. Det første trinnet i analysen krever dermed at man har innsikt i hvor virksomhetens risiko og dens kritiske faktorer for suksess ligger, for deretter å vurdere hvor godt disse styres av virksomhetens ledelse. Til dette kreves det at man har bransjekunnskap og markedsforståelse, som man kan tilegne seg gjennom for eksempel Porters fem krefter modell og SWOT-analysen.

4.2.2 Vurdere graden av fleksibilitet og estimer

Neste steg i analysen er å undersøke og vurdere graden av regnskapsmessig fleksibilitet. Med regnskapsmessig fleksibilitet menes virksomhetens mulighet til å velge ulike regnskapsprinsipper og -estimer. Disse valgene kan ha en betydelig innvirkning på regnskapet, og dermed foreligger det impulser til å påvirke regnskapet gjennom «*opportunistisk valg av regnskapsprinsipp*» (Heskestad, 2015: s. 34). Som eksempel på forannevnte viser Palepu og Healy (2013, s. 3-9) blant annet til virksomheters avskrivningspolitikk, som i stor grad er basert på skjønsmessige estimer.

4.2.3 Vurdere selskapets regnskapsstrategi

Valg av regnskapsstrategi vil kunne legge til rette for at ledelsen i en virksomhet får kommunisert de underliggende økonomiske forhold i de rapporterte tallene på best mulig måte. Potensielt vil valg av regnskapsstrategi kunne anvendes med det formål å skjule virksomhetens reelle økonomiske situasjon (Palepu & Healy, 2013, s. 3-10). Dette trinnet i analysen skal dermed bidra til å avdekke hvorvidt virksomhetens regnskapsstrategi samsvarer med dens virksomhet. Palepu og Healy (2013) oppgir flere spørsmål som bør vurderes i denne sammenheng:

- Følger virksomheten bransjenormen ved valg av regnskapsstrategi?
- Foreligger det insentiver for opportunistisk rapportering?
- Har virksomheten endret regnskapsstrategi?
- Har virksomhetens tidligere valg av regnskapsprinsipper og estimater vært realistiske?
- Er virksomhetens transaksjoner strukturert for å oppnå visse regnskapsmessige mål?

4.2.4 Vurdere informasjonskvalitet

Informasjonskvaliteten vurderes blant annet ved å gjennomgå notene og evaluere hvorvidt disse gir tilstrekkelig informasjon om forutsetningene som er lagt til grunn ved regnskapsberegningene (Heskestad, 2015). Regnskapets informasjonskvalitet kan blant annet vurderes ved å stille følgende spørsmål:

- Gir selskapet tilstrekkelig informasjon for vurdering av virksomhetens strategiltak og dets tilhørende økonomiske konsekvenser?
- Forklarer noteopplysningene de viktigste regnskapsprinsippene?
- Gir virksomheten en redegjørelse for resultatet, og en forklaring for hva som ligger bak tallgrunnlaget?
- Dersom regnskapsregler begrenser selskapet i å rapportere kritiske suksess- og risikofaktorer på en hensiktsmessig måte, opplyser virksomheten regnskapsbrukerne om hvordan disse faktorene behandles slik at regnskapsbrukerne får tilstrekkelig forståelse for tallgrunnlaget?
- Hvis virksomheten opererer i flere segmenter, blir det gitt tilstrekkelig opplysninger om de ulike segmentene?
- Er virksomheten åpen med hensyn til dårlige nyheter? (Palepu & Healy, 2013, s.3-11).

4.2.5 Identifisere røde flagg

Dette trinnet anses for å være det viktigste i resultat kvalitetsanalysen. Heskestad (2015) definerer røde flagg som: «*Sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid, og ikke minst i forhold til hva som er vanlig i bransjen*» (s. 33). Gjennom å utføre de øvrige punktene i regnskapskvalitetsanalysen, vil analytikeren ha tilstrekkelig kunnskap for å kunne identifisere røde flagg i regnskapet, og på den måten foreta en vurdering om hvorvidt selskapets ledelse bevisst har manipulert regnskapet. En gjennomgang av røde flagg vil gi gitt i de påfølgende kapitler.

4.3 Generelle røde flagg

Heskestad (2015), Ryste (2015), Schilit (2010), Penman (2013) og Palepu & Healy (2013) har samtlige gitt en oversiktlig liste over generelle røde flagg som bør undersøkes nærmere for å fastslå hvorvidt regnskapsmanipulasjon foregår eller har foregått. Disse inkluderer blant annet:

- Svake styrer
- Komplisert og uoversiktlig selskapsstruktur
- Overraskende revisorskifte eller unormale revisjonsberetninger
- Svak internkontroll
- Uklare eller kompliserte noter
- Selskapet har vanskeligheter med å innfri lånebetingelse, noe som indikerer likviditetsproblemer slik at foretaket får insentiver til å “pynte” på regnskapstallet
- Familie og venner holder sentrale stillinger i selskapet
- Transaksjoner mellom nærstående som ikke foretas på armlengdes avstand.
- Revisor mottar høye honorarer eller har personlig relasjon med ledelsen
- Ledelsens bonuskompensasjon som er knyttet til regnskapsmessige prestasjoner
- Overraskende endring av omsetning eller kostnader, spesielt mot slutten av året
- Styremedlemmer mottar upassende og gunstige kompensasjoner
- Endring av estimater og endring av regnskapsprinsipper
- Selskapet har vanskeligheter med å innfri myndighetskrav (f.eks. egenkapitalprosent for finansielle institusjoner)
- Forberedelse til IPO (året før børsnotering)

4.4 Røde flagg og manipulering av inntekter

Når man utfører en regnskapskvalitetsanalyse er vurdering av virksomhetens driftsinntekter et vesentlig punkt. Vurderingen av driftsinntekter utformes ved analyse av virksomhetens lønnsomhet i forhold til dens konkurrenter. Unormale poster bør i denne omgang forsøkes identifisert og fjernet, slik at man får vurdert virksomhetens normalinntjening. Dersom driftsinntektene, etter fratrukk av støy fra unormale poster, viser vesentlig avvik i forhold til konkurrentene, er dette et rødt flagg og innfrir til videre undersøkelse for å avdekke hvorvidt inntektene er manipulert eller om det foreligger målefeil ev. andre plausible forklaringer til avviket (Heskestad, 2015).

Når virksomhetens lønnsomhet skal settes opp mot bransjens lønnsomhet kan man ta utgangspunkt i lønnsomhetsanalysene oppgitt i kapittel XX. Heskestad (2015) foreslår imidlertid et alternativt lønnsomhetsmål kalt «Earn & Turn». Forfatteren begrunner det alternative lønnsomhetsmålet med at det regnskapsmessige rentabilitetsmålet ofte inneholder målefeil. Earn & Turn (heretter benevnt E&T) defineres som bruttofortjenesten til en handelsvirksomhet i prosent multiplisert med varelagerets omløpshastighet. Heskestad foreslår at man for produksjonsvirksomheter i stedet for bruttofortjeneste kan benytte driftsmargin (driftsresultat i prosent av salgsinntektene). Når E&T nærmer seg 100 ovenfra tyder dette på lønnsomhetsproblemer og er derfor et rødt flagg. Videre skriver Heskestad at dette også kan «være en indikasjon på at varelageret er overvurdert, eller at det er balanseført utgifter som skulle ha vært kostnadsført (overføring av kostnader til neste periode)» (Heskestad, 2015).

Det er viktig å skille mellom «harde» og «myke» tall. Førstnevnte følger av kontantstrømmen og er ikke påvirket av regnskapsføringen, mens sistnevnte er tall som er gjenstand for estimater og dermed mer utsatt for manipulasjon. Med andre ord er det viktig å skille mellom fakta og spekulasjoner. Det regnskapsmessige forholdet mellom driftsinntekter, og harde og myke komponenter av regnskapet kan illustreres som følger (Penman 2013, s.597):

$$\text{Driftsinntekter} = \text{Fri kontrantstrøm} + \Delta \text{Netto operasjonelle eiendeler}$$

Manipulering av inntekter ved bruk av regnskapsmetoder eller estimater vil legge igjen spor i regnskapet. Ved kontering vil ikke resultatregnskapet kunne påvirkes uten at balansen påvirkes. For eksempel vil høyere inntekter bety høyere fordringer (økning i eiendelssiden av balansen) eller lavere uopptjent inntekt (reduksjon i gjeldssiden av balansen) (Penman, s. 594). Dersom det ikke er sammenheng mellom de harde og myke komponentene av driftsinntektene, vil dette være et rødt flagg.

Penman (2013) oppgir flere forholdstall som kan benyttes ved avdekking av manipulerede salgsinntekter. Kontanter fra salg er et «hardt» tall som ikke kan manipuleres av regnskapsføringen. Eventuelle kvalitetsspørsmål må dermed rettes mot periodiseringer som

påvirker endringer i netto fordringer, kvoter for salgsreturer og rabatter, og uopptjent inntekt, med referanse til formelen under:

$$\text{Netto salg} = \text{Kontanter fra salg} + \Delta \text{Netto kundefordringer} \\ - \Delta \text{Avsetninger for returer og rabatter} - \Delta \text{Uopptjent inntekt}$$

Røde flagg finnes ved å se etter endringer i salg i forhold til kontanter generert fra salg samt endringer i salg i forhold til endringer i netto operasjonelle eiendeler knyttet til salget:

1. Netto salg/Kontanter fra salg
2. Netto salg/Netto kundefordringer
3. Netto salg/Avsetninger for returer og rabatter
4. Netto salg/Uopptjent inntekt

Disse forholdstallene må ses i sammenheng med bransjenormen samt virksomhetens relaterte historikk (Penman, 2013, s. 602-603).

Manipulering av inntekter kan foregå ved at det ikke tas tilstrekkelig hensyn til risiko, inntekter bokføres for tidlig og/eller ved at det bokføres inntekter som ikke er reelle. Heskestad (2015) skriver at dersom «*kundefordringer øker mer i prosent enn det omsetningsveksten skulle tilsi, dvs. redusert omløpshastighet*», vil dette være et rødt flagg på for tidlig bokføring av inntekter og/eller fiktive inntekter. Årsaken til redusert omløpshastighet kan tillegges lengre kredittider og/eller manglende tapsavsetning (se også kapittel 4.5.1 *Kundefordringer*). Dette kan igjen kobles til den frie kontantstrømmen i forhold til driftsresultatet. Hvis ikke det er sammenheng i kundefordringene relativt til omsetningen, vil man også finne at kontantstrømmen fra drift ikke samsvarer med hva som er å forvente av selskapets driftsresultat (Heskestad, 2015). I forhold til de ovennevnte forholdstallene vil slik manipulering av regnskapet vises ved at forholdstallene i punkt 1, 3 og 4 øker, mens forholdstallet i punkt 2 reduseres.

En virksomhet som driver med salg av varer og tjenester har ofte en tilknyttet forpliktelse til salgsaktiviteten i form av garanti. En avsetning for mulige feil på varen/tjenesten som inngår i garantivilkårene må foretas, og denne baseres ofte på skjønn basert på tidligere erfaring. Avsetningen er dermed å anse som et mykt tall som det er knyttet stor risiko til. Settes

avsetningen for lavt, vil driftsresultatet bli overvurdert, og motsatt. Heskestad (2015, s.38) uttrykker i den forbindelse at dersom «*avsetningen i prosent av selskapets produksjonskostnader er lavere enn tidligere år og det som er vanlig i bransjen*» vil dette være et rødt flagg. I slike tilfeller vil forholdstallet mellom netto salg og avsetninger for returer og rabatter øke.

Videre skriver Heskestad at man også bør undersøke nærmere i de tilfeller virksomhetens lønnsomhet avviker betydelig fra bransjenormen, da dette i seg selv er et rødt flagg. Man kan ha tilfeller av ovenfor nevnte, men også tilfeller der virksomheten driver med konservativ regnskapsføring. Dette kan blant annet foregå ved at virksomheten avsetter mer enn det som forventes i fremtidige forpliktelser, og på den måten opparbeide seg skjulte reserver (Heskestad 2015, s.38).

Ved transaksjoner med flere elementer, deriblant med innhold av varer/og tjenester som enda ikke er levert, vil en del av transaksjonene være en uopptjent inntekt på transaksjonstidspunktet. Uopptjent inntekt oppstår dermed blant annet når kunder forskuddsbetaler for varer/tjenester som de mottar på et senere tidspunkt. Denne regnskapsposten er ofte basert på vurderinger og estimater og kan dermed være feilvurdert. Dersom andelen uopptjent inntekt i forhold til virksomhetens omsetning er lavere enn tidligere år og i forhold til bransjenormen, i tillegg til at virksomhetens regnskapsprinsipper avviker fra bransjen, vil dette være et rødt flagg (Heskestad 2015). En inntektsforbedring sammenkjørt med reduksjon i posten uopptjente inntekter vil dermed fremkomme som en økning i forholdstallet i punkt 4.

4.5 Røde flagg og manipulering av kostnader

4.5.1 Kundefordringer

Et selskap etablerer kundefordringer ved levering av varer og tjenester på kredittvilkår. Det vil si at en kundefordring foreligger fra det tidspunktet en kunde kjøper en vare eller en tjeneste, og frem til betalingen er ettergitt. Selskapet påtar seg en risiko for det utestående kravet, knyttet til hvorvidt hele eller deler av kravet blir betalt. Kundefordringer skal vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi, jf. regnskapsloven § 5-2. Anskaffelseskost er lik pålydende

beløp på en utgående faktura, eventuelt selskapets kjøpsutgift dersom kundefordringen er overdratt. Virkelig verdi er det selskapet forventer innbetalt for det utestående kravet. En vurdering av virkelig verdi for den enkelte fordring må foretas ved regnskapsavleggelse samt at selskapet må ta hensyn til risikoen for tap. Her er det verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet (nåverdien) som legges til grunn, ref. transaksjonsprinsippet kapittel 2.6.2.2. En slik vurdering baseres i stor grad på skjønn.

Omløpshastigheten er en viktig faktor for å vurdere hvordan selskapets ressurser forvaltes, og den er derfor indirekte betydningsfull i en lønnsomhetsvurdering. Hvis selskapet rapporterer redusert omløpshastighet, det vil si at gjennomsnitt av kundefordringer i forhold til salget viser at omsetningsveksten ikke øker i samme grad som den prosentvise økningen i kundefordringer, kan dette være en indikasjon eller et rødt flagg på at selskapet ikke har avsatt tilstrekkelig i tap på kundefordringer.

Tapsavsetningen bør like fullt ses i sammenheng med konjunkturutviklingen. En konstant tapsavsetning er ikke optimal og bør undersøkes nærmere, og man må i motsetning også være var for uforklarlige endringer i tapsavsetningens sammenlignbare størrelse (Gjesdal, 2003).

Det kan imidlertid foreligge andre årsaker til den reduserte omløpshastigheten. En årsak og et faresignal er en økning i kredittid. Økt kredittid kan indikere unnløstelse av kostnadsføring av tapte kundefordringer, og derav økt tapspotensial (Heskestad, 2016). Det er derfor vesentlig å studere kundefordringene over tid slik at man har kjennskap til hvorvidt det oppstår endringer, som ikke kan forklares av nedgangstider o.l.

Andre årsaker til redusert omløpshastighet kan kobles til for tidlig inntektsføring eller manipulering av inntektene slik som nevnt i kapittel 4.4.

4.5.2 Konserninterne fordringer

Et konsern er en sammensveiset enhet bestående av to eller flere selvstendige selskaper, hvor morselskapet har bestemmende innflytelse. I et konsernforhold vil det ofte foregå transaksjoner

mellom de involverte selskapene, og derav oppstå konserninterne fordringer. Fordringene oppstår som regel ved långivning, konsernbidrag eller salgstransaksjoner (Heskestad, 2016).

Dersom det foreligger mellomværende med foretak i samme konsern m.v. angir regnskapsloven § 7-22 at *det for hver post under fordringer, annen langsiktig gjeld og kortsiktig gjeld skal angis det samlede beløp som gjelder foretak i samme konsern, tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet. § 6-6 om sammenligningstall gjelder tilsvarende. Det skal opplyses om samlet forpliktelse i form av pantstillelse, annen sikkerhetsstillelse og garantier til fordel for foretak i samme konsern.* Lovparagrafen instruerer at det skal oppgis informasjon i regnskapsnotene dersom det foreligger konserninterne transaksjoner dens omfang. Notekravet er et ledd i tiltak mot manipulering av finansiell informasjon og skal dermed bidra til å forebygge regnskapsmanipulasjon knyttet til transaksjoner mellom nærstående (NOU 2008:16). Dersom notene for disse transaksjonene virker ustrukturerte, uklare og mangelfulle bør man anse det som et rødt flagg (Ryste, 2015).

Videre angir aksjeloven § 3-9 at *transaksjoner mellom selskaper i samme konsern skal grunnes på vanlige forretningsmessige vilkår og prinsipper.* Sistnevnte formidler det som i faglitteraturen benevnes armlengdeprinsippet. Det betyr at konserninterne transaksjoner skal foregå på samme måte som de ville ha gjort hadde transaksjonene involvert selskap utenfor konsernet, det vil si etter normale markedsvilkår og -priser. Interne priser kan enkelt manipuleres, blant annet i forbindelse med overføring av overskudd, og derav unngåelse av skatt. Ettersom det er knyttet høy risiko til slike transaksjoner, bør man være observant på hvorvidt fordringene overfor foretak i samme konsern vokser unormalt mye (Heskestad, 2016). Veksten kan betviles og man bør undersøke nærmere for å sannsynliggjøre transaksjonenes realitet.

Ved inntektsføring er det videre en forutsetning at kjøpers betaling kan slås fast med rimelig sikkerhet. Heskestad skriver at vurderinger mot den økonomiske realiteten i transaksjonene ikke blir tilstrekkelig utført i forbindelse med salg til nærstående (Heskestad, 2016). Man bør dermed være oppmerksom på fordringer mellom nærstående som opplever lønnsomhetsproblemer.

Omklassifisering av intern gjeld fra kortsiktig til langsiktig uten at dette er videre forklart i regnskapsnotene, kan være en indikator på manipulasjon av regnskapet med det formål å styrke inntrykket av selskapets likviditet. Ved å omgjøre kortsiktig gjeld til langsiktig, vil det kunne framstå som om selskapet har styrket sin arbeidskapital, og derav bidra til at selskapet kan nyte fordeler som de urettmessig har tilegnet seg ved å villedde regnskapsbrukerne.

4.5.3 Forskuddsbetalte kostnader

Forskuddsbetalte kostnader inngår i regnskapet under *Andre fordringer*. Ved forskuddsbetaling av kostnader, vil varen eller tjenesten bli betalt før den er levert til selskapet. Man bokfører dermed kostnader som enda ikke er forfalt, men som forventes å forfalle innen kort tid, som en fordring i regnskapet. På denne måten vil selskapet forskyve kostnadsføringen fra nåværende periode til en fremtidig periode. Denne posten kan benyttes til å bedre resultatet til selskapet ved at man rapporterer økning i balanseposten samtidig som selskapets lønnsomhet mot formodning bedres betraktelig, og langt over hva bransjen og konkurrentene rapporterer. Man bør dermed være oppmerksom på betydelig økning i andre fordringer sammenholdt med bedret lønnsomhet, da dette kan indikere overvurderte fordringer, og derav undervurderte kostnader (Heskestad, 2016).

4.5.4 Varelagervurdering

Varer skal spesifiseres på råvarer, varer under tilvirkning og ferdigvarer, jf. regnskapsloven § 7-10. Varene skal vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi, jf. regnskapsloven § 5-2. I følge Norsk Regnskapsstandard 1 - 3.1 er anskaffelseskost for varer, kostnadene ved kjøp og tilvirkning. Det vil si at alle kostnadene som er gått med til å bringe varene til nåværende tilstand og plassering må tas med. Dette ekskluderer generelle salgs- og administrasjonsutgifter samt forsknings- og utviklingsutgifter som ikke kan knyttes til varens tilstand og plassering.

Anskaffelseskost ved kjøp av varer er kjøpspris og utgifter tilknyttet varekjøpet, slik som toll, avgifter, provisjoner, transportutgifter og indirekte innkjøpskostnader. Det skal gjøres fradrag for rabatter, bonuser og kostnadsreducerende tilskudd, som for eksempel kontantrabatter.

For varer under tilvirkning og ferdig tilvirkede varer vil anskaffelseskost være kostnadene ved tilvirkning av varene, altså full tilvirkningskost. Dette omfatter direkte, indirekte, variable og faste tilvirkningskostnader. Ved tilordning av indirekte faste kostnader må normal kapasitetsutnyttelse legges til grunn. Dersom tilvirkningen er større enn ved normal utnyttelse, tillegges faktisk kapasitet. Dersom flere eiendeler produseres parallelt, og det er problematisk å fordele de faste tilvirkningskostnadene, kan kostnadene fordeles forholdsmessig etter virkelig verdi av hvert produkt, der beregningen skal skje på en rasjonell og konsistent måte. I de tilfeller hvor full tilvirkningskost er grunnlaget for beregning av varelagerets anskaffelseskost, vil tilordningen av kostnader til varebeholdningen til dels bygge på skjønnsmessige vurderinger.

Virkelig verdi er den estimerte salgsverdien med fradrag for beregnede nødvendige utgifter for gjennomføring av salget hvor faste kostnader, slik som faste lagrings- og administrasjonsutgifter, ikke anses som nødvendige kostnader for gjennomføring av salget. Estimer på netto salgsverdi skal baseres på de mest pålitelige opplysningene om forhold på balansedagen som foreligger når estimatene foretas, om hva varene forventes å innbringe. For råvarer og varer under tilvirkning gjelder tilsvarende, med fratrukk for gjenstående variable og faste tilvirkningskostnader og beregnede nødvendige utgifter for gjennomføring av salget (Norsk Regnskapsstandard 1 -3.2).

Videre følger det av bokføringsforskriften § 6-1 at varelageret skal telles ved regnskapsårets slutt, og kontrolleres for ukurans. Både anskaffelseskost, virkelig verdi og ukurans er et resultat av til dels skjønnsmessige vurderinger, som igjen kan knyttes til forhøyet risiko for intensjonell feilvurdering av varelageret. Varelageret kan for eksempel være overvurdert ved at selskapet har unnlatt nedskrivning etter ukurans eller fall i markedspriser. Dette vil kunne vises gjennom at varelageret øker mer i prosent enn økningen i varekostnad, noe som fører til redusert omløpshastighet (Heskestad, 2016). En indikator for overvurdert varelager er dermed redusert omløpshastighet samtidig som andre relaterte poster bedres slik at selskapet akkumulert viser bedret resultat.

4.5.5 Balanseføring kontra kostnadsføring

Når man utfører en lønnsomhetsanalyse vil man som regel fokusere på tall hentet fra balansen. Det er derfor vesentlig å være oppmerksom på hvordan virksomheten har behandlet forskning og utvikling samt andre utgifter på immaterielle eiendeler.

Immaterielle eiendeler er «*ikke-pengeposter uten fysisk substans, som foretaket benytter i tilvirkning eller salg av varer og tjenester, utleie til andre foretak, eller for administrative formål*» (NRS 19, punkt 2.1.1). Dersom en investering er varig, følger det av regnskapsloven § 5-3, som angir generelle vurderingsregler for anleggsmidler, at immaterielle eiendeler skal balanseføres. Lovparagrafen angir at anleggsmidler skal vurderes til anskaffelseskost. Dersom anleggsmidlene har begrenset økonomisk levetid, skal de avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Ved verdifall som ikke forventes å være forbigående, skal anleggsmidlene nedskrives til virkelig verdi. Det stilles dog visse krav til den immaterielle eiendelen for at den skal kunne balanseføres; den må være *identifiserbar* og må *kontrolleres av foretaket slik at de representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å tilflyte foretaket* (NRS 19, punkt 2.1.1).

Når det gjelder utgifter knyttet til *egen forskning* og utvikling er det i regnskapsloven § 5-6 gitt en unntaksregel som sier at slike utgifter *kan* kostnadsføres når de påløper. Det foreligger dermed et valg av prinsipp som må benyttes konsekvent, og ikke en regnskapsmessig vurdering. I henhold til IFRS sin regnskapsstandard IAS 38 kan ikke investeringer som er usikre og hvor verdien er vanskelig å måle, balanseføres. Regnskapsstandarden oppgir dermed at utgifter til en immateriell eiendel som oppstår av forskning eller av forskningsfasen i et internt prosjekt skal kostnadsføres når de påløper. Utgifter knyttet til *egen utvikling* skal kostnadsføres frem til virksomheten kan dokumentere at eiendelen vil bli ferdig utviklet så den kan bli solgt og generere fremtidige økonomiske fordeler for virksomheten (IAS 38, punkt 57).

Det er dermed knyttet vanskelige regnskapsmessige vurderinger til immaterielle eiendeler, både i form av identifikasjon, verdi, objektivitet mv. (Sotnakk, 2017). Blant annet er grensen mellom hva som er forskning og hva som er utvikling i mange tilfeller ikke opplagt. Det foreligger

dermed i praksis en stor grad skjønn i vurderingene knyttet til immaterielle eiendeler. Kinserdal (2014) oppgir to tendenser for å illustrere den varierende praksisen:

- Store og veletablerte selskaper med god økonomi og høy egenkapital kostnadsfører så mye de kan av utviklingsutgiftene. En begrunnelse for valget kan være at de ikke ønsker å bruke tid på å dokumentere at aktiviseringskravene er oppfylt.
- Selskaper i etableringsfasen med lite egenkapital, men med kraftig vekst og behov for å vise gode resultater kan velge å aktivere så mye de kan av utviklingsutgiftene.

Et rødt flagg vil være dersom en virksomhet med svak lønnsomhet og lav egenkapital, balansefører immaterielle investeringer. Dersom virksomheten ikke har balanseført immaterielle investeringer tidligere, eller hvis balanseførte immaterielle eiendeler utgjør en betydelig andel av egenkapitalen, kan det være et signal på at det kan foreligge regnskapsmanipulasjon (Heskestad, 2015).

4.5.6 Avskrivningspolitikk

IAS 16-6 definerer avskrivning som «den systematiske fordelingen av en eiendels avskrivbare beløp over eiendelens utnyttbare verdi». Avskrivningen gir dermed uttrykk for hver enkelt regnskapsperiode sin forbruk av anleggsmidler som har begrenset økonomisk levetid. I delkapittelet over ble det henvist til regnskapsloven § 5-3 hvor det står at anleggsmidler med begrenset økonomisk levetid skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Avskrivningsplanen er dermed gjenstand for skjønnsmessige vurderinger.

Gjesdal (2003) skriver at det er antatt at det med *fornuftig* menes at avskrivnings- og inntjeningsprofilen må ses i sammenheng, men inntjeningsprofilen er som regel usikker. Det er derfor i praksis akseptert at virksomheter benytter en lineær avskrivningsplan hvor det oftest kun er den økonomiske levetiden som estimeres. Ved estimering av levetid er det flere vurderinger som bør gjøres; hvordan tenkes eiendelen brukt, vedlikeholdt og oppgradert fremover; hvordan tror man teknologisk utvikling påvirker levetiden. Estimert levetid vil potensielt ha stor innvirkning på resultat, likeledes som endring underveis av eiendelens oppfattede levetid vil ha en langt større innvirkning på virksomhetens resultat. Et selskap med

svake resultater og lav egenkapitalprosent kan dermed i noen tilfeller være fristet til å forlenge levetiden på eiendelene for å redusere kostnadene (Kinserdal 2014).

Utrangeringsverdi (også kalt skrapverdi eller sluttverdi) er den prisen et anleggsmiddel eller tilsvarende kan selges for når den ikke lenger brukes av virksomheten. Vurderingen av denne verdien er gjenstand for skjønn, og vil kunne endres over tid. En eiendel skal avskrives ned til forventet utrangeringsverdi. En bransje som er utsatt for skiftende konjunkturer vil kunne ha stor variasjon i eiendelenes utrangeringsverdi fra år til år. Dette vil føre til at avskrivningsbeløpene vil kunne svinge i takt med endringene i utrangeringsverdi. Dette er ikke hensiktsmessig med tanke på analyseformål, men er et krav etter IFRS (Kinserdal, 2014).

Dersom en virksomhet benytter en annen avskrivningspolitikk enn det bransjenormen skulle tilsi, og i tilfeller hvor avskrivningstiden er lengre enn det konkurrentene rapporterer, foreligger det et rødt flagg (Heskestad, 2015). Heskestad anbefaler at man i fallende marked bør rette et ekstra øye til selskap som har økt avskrivningstid og/eller utrangeringsverdi samtidig som selskapet har sviktende lønnsomhet og problemer med egenkapitalen.

4.5.7 Nedskrivning

Hovedprinsippet i IAS 36 er at en eiendel skal nedskrives når det foreligger indikatorer på at verdien er redusert. Ved mistanke om verdifall skal eiendelen nedskrives til høyeste av bruksverdi og netto salgsverdi. Etter god regnskapsskikk er nedskrivningsplikten for anleggsmidler gitt i regnskapsloven § 5-3 tredje ledd: Anleggsmidler skal nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående, og at nedskrivningen skal reverseres i den utstrekning grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede. For sistnevnte foreligger det på et vesentlighetskriterium og et varighetskriterium. Det betyr at verdifallet skal være vesentlig og ikke-forbigående (Baksaas & Stenheim, 2015 s. 374).

Det er således knyttet skjønnsmessige anslag til nedskrivningene. For det første må det utøves skjønn i forbindelse med hvorvidt det faktisk har inntruffet en verdiforringelse og hva denne i så tilfelle beløper seg på, og så videre om dette er en forbigående forringelse eller om den

forventes å vedvare. Det er særlig i forbindelse med nedskrivningsvurdering av balanseførte immaterielle eiendeler at skjønn er særlig framtreddende (Heskestad, 2016).

I IFRS (IAS 36) er det ikke noe varighetskriterium. Her skal det for noen eiendeler utføres en ubetinget årlig nedskrivningstest, som følge av at eiendelene etter IFRS har ubestemt nyttbar levetid. Dette gjelder blant annet goodwill og visse immaterielle eiendeler (Baksaas og Stenheim, 2015 s. 374). Goodwill skal etter god regnskapsskikk avskrives årlig og det skal utføres en betinget nedskrivningstest, men ikke etter IFRS. Avskrivning av goodwill er etter IFRS fjernet til fordel for en årlig nedskrivningstest (Stenheim, 2009). Videre er reversering av nedskrivning av goodwill ikke tillatt, verken under god regnskapsskikk eller IFRS. Bakgrunnen for denne restriksjonen er at goodwillverdien er svært usikker, og at en reversering av goodwill har likhetstrekk med balanseføring egenutviklet goodwill (Baksaas og Stenheim 2015, s. 382).

Ved unnlattelse av nedskrivning vil virksomheter kunne utsette kostnader til senere perioder, samtidig som balansen og resultatet i nåværende periode overvurderes. Vender man på det og overdriver nedskrivningene, vil avskrivninger i kommende perioder bli lavere med det utfall at resultatet i senere perioder overvurderes (Ryste, 2015). Når det gjelder nedskrivninger bør man rette fokus på virksomheter som ikke gjennomfører nedskrivninger samtidig som det ellers er vanlig å gjøre det i bransjen gitt markedsforholdene. Et ekstra øye bør rettes på immaterielle investeringer (Heskestad, 2016).

4.5.8 Avsetninger og betingede forpliktelser

En avsetning aktualiseres av forsiktighetsprinsippet og skal bidra til å dekke fremtidige utgifter med usikkert oppgjørstidspunkt eller beløp. En betinget forpliktelse er en mulig plikt som oppstår av tidligere hendelser, og som vil bli bekreftet i fremtiden gitt at en eller flere usikre hendelser (ikke) inntreffer som ikke i sin helhet er innenfor foretakets kontroll. Disse områdene baseres ofte på skjønnsmessige anslag, deriblant når det gjelder ukurans knyttet til varelager, avsetning for tap på fordringer, avsetning for reparasjoner og restarbeid, garantier, søksmål, avgift- og skattesaker og ev. miljøavsetninger (Kinserdal, 2014). Estimer vurderes fra historiske tall samt gjennom å undersøke bransjetall og markedets konjunktursituasjon.

Avsetninger for betingede forpliktelser skal foretas i de tilfeller det er sannsynlighetsovervekt for at en usikker forpliktelse vil bli gjort gjeldende (Heskestad, 2016). Dersom det ikke er mulig å estimere mulige fremtidige kostnader knyttet til forpliktelsene, kan ikke avsetningene balanseføres. I slike tilfeller skal noteopplysningene bidra til å opplyse regnskapsbrukerne om den betingede forpliktelsen,

Ledelsen i et selskap med god lønnsomhet kan være fristet til å avsette mer enn det som reelt sett forventes i fremtidige forpliktelser, og på den måten skape skjulte reserver. Heskestad (2016) skriver at når de skjulte reservene på et senere tidspunkt reverseres uten at det blir gitt tilstrekkelig informasjon om tilbakeføringen, kan det være årsaken til at virksomheten fremstår som mer lønnsom enn bransjen. Med andre ord kan skjulte reserver misbrukes med det formål å få virksomheten til å se mer lønnsom ut enn det den i realiteten er.

Hvis en virksomhet foretar (uforklarlige) endringer i dens avsetningspolitikk, f.eks. ved endring i den relative størrelsen på avsetningen, eller om det ikke er gitt klar informasjon i regnskapsnotene vedrørende betingende forpliktelser som ikke er balanseført, bør dette anses som røde flagg.

4.5.9 Utsatt skatt/fordel

Utsatt skatt i resultatregnskapet er skatt beregnet på differansen mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier (midlertidige resultatforskjeller). Balanseført skattefordel er en immateriell eiendel som reduserer fremtidig skatt på grunn av større skattemessige fradrag enn regnskapsmessige fradrag i fremtiden, og skal vurderes etter de generelle vurderingsreglene for anleggsmidler. En skattefordel kan ikke balanseføres såfremt det ikke foreligger sannsynlighetsovervekt for at fordelen kan bli benyttet i fremtiden (Kinserdal, 2014).

Det er ofte knyttet en stor andel skjønn i verdiene som representeres i et regnskap, mens skattemessige verdier styres i stor grad av sjablongregler. Hvis virksomheten har høy utsatt skatt eller lav skattefordel kan det være et tegn på at de balanseførte eiendelsverdiene er

overvurdert eller at gjeldspostene er undervurdert. Dette komme særlig til syne hvis den balanseførte utsatte skatten eller fordelene ikke reverseres over tid (Heskestad, 2016).

Hvis et selskap med lønnsomhetsproblemer og svak egenkapital rapporterer balanseført utsatt skattefordel, bør dette ses på som et rødt flagg. Likeledes bør alarmen gå dersom et selskap rapporterer utsatt skattefordel som utgjør en vesentlig del av virksomhetens egenkapital. Dette er særlig alarmerende i tilfeller der selskap med svak egenkapital og balansefører andre immaterielle eiendeler foruten utsatt skattefordel (Heskestad, 2016).

5 Metode

Dette kapitlet vil presentere formålet med oppgavens metodiske tilnærming.

5.1 Hva er metode

Metode er en strukturert fremgangsmåte med det formål å besvare problemstillingen på best mulig måte. Johannessen m.fl. (2011) skriver at metode er noe som *gir oss oversikt over alternative fremgangsmåter og konsekvenser av å velge de enkelte alternativene*. Hvilken metode som bør velges avhenger av problemstillingen. Man skiller som regel mellom kvalitative og kvantitative metoder.

5.2 Kvalitativ og kvantitativ metode

Kvalitativ metode anvendes i de tilfeller man skal prøve å forklare «*kvalitet eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved det fenomenet som studeres*» (Johannessen m.fl. 2011, s. 36). Metoden innebærer valg av spørsmål som besvarer «hvordan» og «hvorfor» et fenomen har oppstått, mens kvantitative metoder har større fokus på spørsmål om «*hvor mange*». Kvalitativ metode vektlegger forståelse av sammenhenger særlig gjennom observasjoner og intervjuer, slik at man fanger opp meninger og oppfattelser som ikke nødvendigvis kan fanges opp gjennom tallanalyse. Målet er å få dypere innsikt i blant annet motivasjon og årsaker av problemstillingen som undersøkes.

Kvantitativ metode innebærer fokus på testing, verifisering, avstand til datakilden og generalisering på bakgrunn av populasjonstilhørighet (Ghauri og Grønhaug, 2010). I stedet for å operere med tekst (kvalitativt), anvender kvantitative metoder teoretiske variabler som har blitt omgjort til tall. Med andre ord utgjør kvantitativ metode en statistisk tilnærming til besvarelse av problemstillingen.

Man kan også bruke en kombinasjon av de ovenfornevnte metodene. Den kombinerte metodetilnærmingen benevnes metodetriangulering (Gripsrud m.fl., 2010).

5.3 Forskningsdesign

Forskningsdesign går ut på å gi en vurdering av hvordan hele analyseprosessen skal legges opp, for deretter å utforme en strategi slik at man skal kunne løse den valgte problemstillingen (Johannessen m.fl. 2011). Forskningsdesign deles som regel inn i tre grupper: Eksplorativt, deskriptivt og kausal design. Valget av design avhenger av type data som skal analyseres, samtidig som den avhenger av hvilke typer forhåndskunnskaper brukeren besitter og graden av analysedybde man vil og kan utføre i forbindelse med besvarelse av problemstillingen.

Eksplorativt design benyttes dersom man har lite eller ingen forhåndskunnskaper. Man utforsker da et nytt område for å bli kjent med undersøkelsen og problemet. Formålet med eksplorativt design er å få en dypere forståelse av problemstillingen som ønskes undersøkt, og utforske eventuelle sammenhenger. Teorier utforskes for å utdrive primær- og sekundærdata som man deretter anvender for videre utvikling av hypoteser (Gripsrud m.fl., 2004). Primærdata er nye data som er samlet inn av den som lager undersøkelsen. Innhenting av primærdata er ressurskrevende og omfattende. Eksempel på primærdata kan være personlige intervjuer, verbale rapporter og egne observasjoner. Sekundærdata er informasjon eller data som er samlet inn av andre til andre formål enn den aktuelle problemstillingen. Eksempel på sekundærdata kan være årsregnskaper, årsberetninger, budsjetter, arkivdokumenter eller annen litteratur (Ghauri og Grønhaug, 2010).

Deskriptivt design blir også kalt beskrivende design. Ved valg av deskriptivt design har man i utgangspunktet allerede forhåndskunnskap om den valgte problemstillingen. Deskriptiv design

brukes dermed når man skal beskrive variabler, og sammenhenger mellom variablene. I motsetning til eksplorativt design, utformes hypotesene før undersøkelsen blir utført, og hovedmålet er å teste disse (Gripsrud m.fl., 2004).

Kausalt design benyttes for å undersøke årsakssammenheng mellom to forskjellige hendelser. Designet innebærer bruk av eksperimenter hvor man for eksempel manipulerer variabler, samtidig som man holder andre variabler konstant. Dette gjør man for å utvinne årsaksforklaringer som følge av variabelmanipulasjonen (Gripsrud m.fl., 2004).

5.4 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er viktig i forskningen. Reliabilitet tolker målesikkerheten av testene, mens validitet tolker dataene.

Reliabilitet betyr pålitelighet og skal måle nøyaktigheten til undersøkelsen. Reliabilitet er høy dersom en studie gir samme resultat ved flere forsøk, avhengig av når studien blir gjennomført, og av hvem som gjennomfører studiet. Det vil si at det handler om graden av stabilitet og konsistens i funnene som blir gjort (Grønmo, 2016, s.248). Formålet med å teste reliabiliteten er å sikre at resultatet har en høy pålitelighet som gjør dem egnet til å belyse en vitenskapelig problemstilling.

Validitet handler om gyldighet av datamaterialet i forbindelse med problemstillingen som skal besvares. Validiteten kan sies å være høy dersom studiet gir data som er relevant for problemstillingen. Dersom undersøkelsen ikke er valid, kan ikke dataene brukes til videre forskning eller analyse. Videre skiller man også mellom indre- og ytre validitet. Indre validitet handler om kvalitet og troverdighet, mens ytre validitet omhandler hvorvidt funnene er representative for en større populasjon (Grønmo, 2016, s. 251).

5.5 Casestudier

Andersen (2013, s.14,) definerer casestudier som «*intensive kvalitative studier av en eller noen få undersøkelsesenheter*». I casestudier er forskningsdesign, utvelging av undersøkelsesenheter, tolkning og analyse basert på analytiske resonnementer, noe som innebærer en kvalitativ tilnærming, slik som gitt i definisjonen (Andersen, s.14). Dette betyr at casestudier er best egnet når spørsmål som «*hvorfor*» og «*hvordan*» skal besvares, hvorpå studiets styrke ligger i forståelse og forklaring av handlinger og prosesser (Andersen 2013, s.25). Det er også mulig å tillegge en kvantitativ tilnærming da tallanalyser og statistikk ikke er utelukket, en såkalt metodetrianglering. Ofte er det slik at casestudier har styrket indre validitet, og svekket ytre validitet. Sistnevnte skyldes at casestudier kun går i dybden på noen få enheter, og vil dermed ikke være særlig representativ for en større populasjon.

5.6 Valg av metode og forskningsdesign

Motivasjonen for problemstillingen er knyttet til stor interesse for det som studeres, og et ønske om å utvikle kunnskapen og forståelsen for regnskapsmanipulasjon gjennom analyse av regnskapsrapporteringer med tilhørende informasjon. Innledningsvis anvendes dermed eksplorativ forskningsdesign som fokuseres rundt eksisterende kunnskap, informasjon og teori om det aktuelle emnet. Resultatet av dette brukes videre for å avgrense, tolke og forklare oppgaven. Oppgaven tar ikke sikte på å utvikle ny teori, men heller til å bruke begreper og teoretiske sammenhenger for å oppsummere eller strukturere empirisk materiale. Dette leddet skal bidra til å styrke validitetsvurderingen av innhentede data som skal brukes i den videre analysen.

For å besvare problemstillingen på en tilfredsstillende måte må man først innhente kunnskap om emnet gjennom eksplorativ forskning. Denne kunnskapen anvendes deretter i deskriptiv forskning som har til formål å beskrive variabler og eventuelle sammenhenger ut ifra forhåndskunnskapene man nå besitter. Beskrivelsen gjøres gjennom kvalitativ metode som forsøker å forklare spesielle kjennetegn og egenskaper ved regnskapsvariabler som kan misbrukes for manipulasjonsformål. Metoden prøver å besvare hvorfor regnskapsmanipulasjon foregår og av hvem, og hvordan manipulasjonen utføres. Denne delen av oppgaven har til hensikt å gi et redskap for videre analyse med fokus på avdekking av regnskapsmanipulasjon.

Problemstillingen knyttes videre til spesifikke undersøkelsesenheter for å få et håndfast eksempel på hvordan manipulasjonen praktisk foregår, og de underliggende årsakene til dette. Studiet av hver enkelt undersøkelsesenhet kan ses på som eksempler på fenomener som det allerede eksisterer en viss kunnskap om. Til dette formålet anses casestudier som mest hensiktsmessige da man søker etter intensive kvalitative studier av noen få undersøkelsesenheter. Casestudier er også kjent for å gi styrket indre validitet, noe som betyr høyere grad av kvalitet og troverdighet.

Oppgavens valgte problemstilling krever som nevnt at det fokuseres på spesifikke undersøkelsesenheter. Ofte er det slik at disse undersøkelsesenhetene ikke lenger eksisterer. I slike tilfeller er det vanskelig å få primærdata for anvendelse i analysen. Skulle undersøkelsesobjektene mot formodning fortsatt eksistere, er det lite sannsynlig at de vil stille med data på forespørsel da dette kan føre til negative konsekvenser for dem, tatt oppgavens problemstilling i betraktning. Oppgavens problemstilling må dermed besvares ved anvendelse av sekundærdata sammenstilt med det teoretiske grunnlaget innhentet fra eksplorativ forskning, og det formidlede redskapet fra den deskriptive delen av forskningen.

6 Casestudie

Oppgaven har så langt gjennomgått grunnleggende regnskapsteori, ulike forholdstall som kan anvendes for sammenligning mot aktuelle bransjeutvalg og historiske tall, for å finne skjevheter som kan indikere manipulasjon av regnskapet. Dernest har man blitt gjort kjent med hva regnskapsmanipulasjon er, og med metoder for avdekking av nettopp dette. Gjennom en regnskapskvalitetsanalyse skal man teoretisk sett kunne identifisere viktige regnskapsprinsipper og -størrelser, vurdere selskapers strategier og informasjonskvalitet slik at man kan finne røde flagg i regnskapet. Dette kapittelet tar for seg et begrenset utvalg av selskaper hvorpå de ovenfornevnte teoriene og forholdstallene nå skal etterprøves i praksis.

6.1 Prora Eiendom AS

6.1.1 Beskrivelse av virksomheten

Prora Eiendom AS ble stiftet og registrert i henholdsvis 28.05.1996 og 08.07.1996. Virksomheten er registrert i Foretaksregisteret med virksomhetsart/bransje *Eiendomsutvikling*

og eiendomsbesittelse og næringskode 41.109 Utvikling og salg av egen fast eiendom ellers. Selskapets registrerte vedtektsfestet formål er: «Drive eiendomsutvikling, eiendomsbesittelse og hva derved naturlig står i forbindelse, herunder å delta i andre selskaper». Opplysningene er hentet fra Brønnøysundregistrene.

I følge styrets årsberetning for 2016 er Prora Eiendom AS «morselskap i et konsern som utvikler eiendom i Midt-Norge. Selskapets virksomhet er knyttet til prosjektutvikling, prosjektledelse, konsulentbistand samt kjøp og salg av fast eiendom/eiendomsselskaper». Selskapet har forretningskontor i Trondheim.

Dagens Næringsliv skriver at selskapet har drevet tilrettelagt eiendomsutvikling på attraktive adresse i Trondheim, og har for tiden gående prosjekter som blant annet inkluderer Trondheimsporten hvor NAV og Trondheim kommune skal leie kontorer (Solem, 2018)

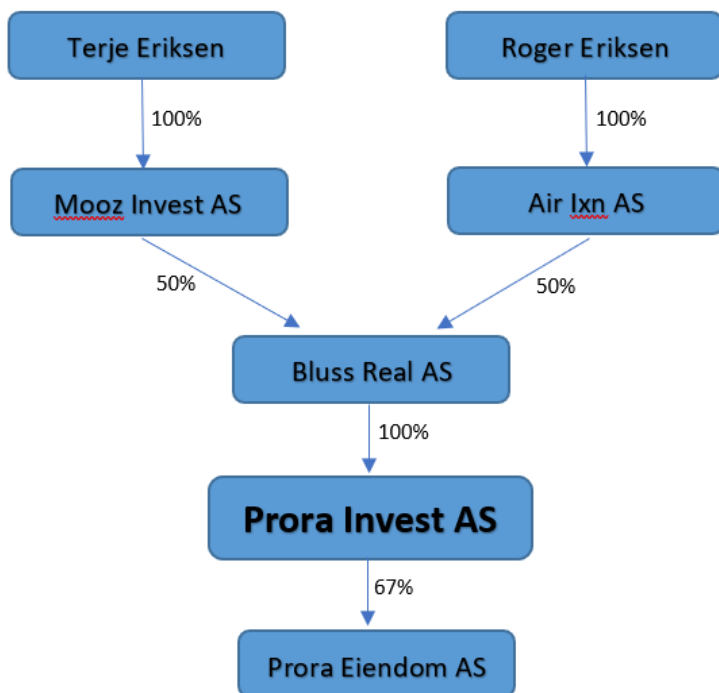
6.1.2 Eierforhold og ledelse

Selskapet hadde i alt 41 aksjonærer i 2016. Hovedaksjonærene bestod av følgende selskap:

Org.nummer	Navn	Andel
913636767	Prora Invest AS	67 %
990189234	Lund Forvaltning AS	4 %
988913731	Staas AS	4 %
990749655	Hent AS	3 %
990699801	Calypso Invest AS	2 %

Tabell 1: Hovedaksjonærene i Prora Eiendom AS

Den største aksjonæren i Prora Eiendom AS er Prora Invest AS. Prora Invest AS sin eierstruktur kan bli illustrert som følger:

Figur 6: Prora Invest AS sin eierstruktur

Selskapets datterselskaper i 2016 var som følger:

Org.nummer	Navn	Andel
999592015	Prora Næringsprosjekter AS	100 %
993478156	Havstein Gård II AS	100 %
991916504	Asino AS	100 %
990219699	Havstein Gård AS	100 %
988278556	Byåsen Boligutvikling AS	100 %
985448825	Sandgata 24 AS	100 %
983787924	Prora Prosjekt AS	100 %
983609716	Vestbyen Eiendom AS	100 %
980897184	Kaibygg II Nedre Elvehavn AS	100 %
999594913	Prora Boligprosjekter AS	91 %
990040761	Kanalbygg AS	90 %
996791475	Tungasletta Utvikling AS	83 %

Tabell 2: Prora Eiendom AS sine datterselskaper

I 2016 hadde selskapet eierinteresser (under 50% eierandel) i følgende selskap:

Org.nummer	Navn	Andel
990592950	Verftsgata Holding AS	36 %
995114836	Von Krogh Invest AS	13 %

Tabell 3: Prora Eiendom AS sine eierinteresser

Selskapets styre har følgende sammensetning:

Navn	Verv	Tiltrådt
John Syrstad	Styrets leder	17.08.2017
Jarl Whist	Styremedlem	09.03.2017

Tabell 4: Styrets sammensetning, Prora Eiendom AS

Historisk styreinformasjon:

Navn	Verv	Tiltrådt	Fratrådt
Terje Eriksen	Styremedlem	17.08.2017	08.05.2018
Bernhard Johan Sandvik	Styremedlem	09.03.2017	20.12.2017
Roger Eriksen	Daglig leder	06.06.2017	01.09.2017
Terje Eriksen	Styrets leder	03.02.2004	17.08.2017
John Syrstad	Styremedlem	09.03.2017	17.08.2017
Ståle Eriksen	Styremedlem	06.06.2007	15.07.2016
Roger Eriksen	Styremedlem	06.06.2007	15.07.2016
Terje Eriksen	Kontaktperson	23.02.2009	16.12.2011
Lise Eriksen	Styremedlem	03.02.2004	06.06.2007
Roger Eriksen	Varamedlem	03.02.2004	06.06.2007

Tabell 5 Historisk styreinformasjon, Prora Eiendom AS

Informasjonen over er hentet i Brønnøysundregistrene og Aksjonærregisteret den 21.05.2018.

6.1.3 Beskrivelse av «Prora-saken»

Fra 2000 var Prora Eiendom AS eid av Terje Eriksen, Roger Eriksen, Ståle Eriksen og Lise Eriksen som henholdsvis hadde en eierandel på 80%, 5%, 5% og 10%. Selskapet drev eiendomsutvikling gjennom single purpose-selskaper (prosjektselskaper). Driftsmetoden innebærer at selskapet i stedet for å selge fast eiendom med påfølgende skatteplikt, heller velger å selge aksjer i eiendomsselskapet slik at salget av eiendommen skjer i form av salg av aksjene. I henhold til fritaksmetoden vil sistnevnte gi skattefri gevinst ved salg.

Selskapet ble i all hovedsak ledet av far (Terje Eriksen) og sønn (Roger Eriksen). Førstnevnte fungerte i perioden 03.02.2004 – 17.08.2017 som styrets leder, mens sønnen i periodevis var styremedlem og daglig leder. De to hadde også administrativ kontroll over prosjektselskapene som ble driftet gjennom Prora Eiendom AS.

Selskapet finansierte byggeprosjektene gjennom bankfinansiering samt innhenting av kapital gjennom overdragelse av aksjer for de separate byggeselskapene. Det ble innhentet kapital i millionklassen fra både privatpersoner og private selskaper. Investorene som skutte inn penger ble i låneavtalen lovet omkring 20% (i noen tilfeller 30 - 40%) avkastning i form av renter samt muligheten til å trekke seg gjennom tilbakekjøpsavtaler (Gran, 2016).

I 2014 fremkommer det i media at selskapet sliter økonomisk og at prosjekt-medinvestorer samt kreditorer har utestående krav på flere titalls millioner kroner. Dette førte til at det ble fremmet konkursbegjæring mot selskapet, men konkurskjennelsen uteble da partene kom til enighet. I relasjon til enighetsavtalen valgte Terje Eriksen og hans to sønner, Roger og Ståle Eriksen, å trekke seg fra styret hvorpå kreditorene overtok deres plasser (Laugen, 2014). I tillegg til å gi fra seg kontroll, måtte familien også gi fra seg andeler i selskapet. Familiens samlede eierandel var nå på 40 % (Laugen, 2014). Roger Eriksen fortsatte som styremedlem fram til 15.07.2016, og deretter som daglig leder til 01.09.2017.

På grunn av selskapets vanskelige finansielle stilling valgte de i 2014 å engasjere advokatselskapet Schjødt som rådgiver i forbindelse med restrukturering av selskapet. Restruktureringen skulle bidra til at kreditorene og investorene fikk tilbake sine verdier og at det restrukturerte Prora-systemet kunne fortsette virksomheten. Restruktureringsforslaget ga uttrykk for at Eriksen-familien skulle legge all sin forretningsvirksomhet inn i Prora Eiendom AS. Dette innebar blant annet tilførsel av eiendeler verdsatt til 103 millioner kroner. Videre ble det opplyst om at eksterne investorer ville tilføre ny likviditet på 37 millioner kroner, og at ytterligere 55 millioner kroner ville bli refinansiert i prosjektet Munkvoll Gård. Sistnevnte ville i tillegg ved emisjon bli tilført 10 millioner kroner. Investorene ble også opplyst om at gjenvinningen ville skje ved å videreføre nåværende og tilførte eiendomsprosjekter, som samlet skal ha vært verdsatt til om lag 3,6 milliarder kroner. Kreditorer og investorer ble basert på oppgitte verdier forespeilet dividende på omkring 90% innen få år dersom forslaget ble akseptert, i motsetning til 3 - 8% dividende ved en eventuell konkurs (Solem, 2016).

Restruktureringsforslaget ble akseptert av de 45 kreditorene, som fikk en eierandel på 33% av Prora Eiendom AS. Sammen med Trond Kjetil Sundal og Atmel-gründer Vegard Wollen

beholdt Terje og Roger Eriksen 67% av eierandelene i Prora Eiendom AS gjennom selskapet Prora Invest AS. Far og sønn hadde selv en 60 % eierandel i Prora Invest AS.

I 2016 ble Eriksen-familien anmeldt av flere investorer, deriblant Trond Kjetil Sundal og Vegard Wollen, og siktet for bedrageri og brudd på regnskapsloven. Investorene som anmeldte mente de var lurt til å investere penger på feil grunnlag, og hevdet de var utsatt for Ponzi-svindel hvorpå de uttrykket at Prora-ledelsen blant annet hadde betalt gammel gjeld med gjeld innhentet i forbindelse med nyere byggeprosjekter, og holdt dette utenfor regnskapet (Gran, 2016). Anmeldelsene ble henlagt på bevisets stilling, men i forbindelse med etterforskningen ble det avdekket andre straffbare handlinger (Solem, 2017).

I april 2017 tok Økokrim ut tiltale mot Terje og Roger Eriksen for grov økonomisk utroskap, grovt bedrageri og grove regnskapslovbrudd. Tiltalen gikk blant annet ut på at far og sønn skal ha gjort seg skyldig i grov utroskap eller medvirket til dette ved å overføre og således tappe selskapet for 40 millioner kroner til fordel for styrets leder. Videre ble de tiltalt for grovt bedrageri i forbindelse med at långiver DnB ble utsatt for fare for tap da banken innvilget selskapet et lån på 165 millioner kroner. Ledelsen i selskapet valgte å unnlate informasjon om byggelån overfor banken i tillegg til at de presenterte regnskapstall var manipulerte. Dette inkluderer blant annet inntekter på 190 millioner kroner som ikke skulle ha vært inntektsført, og 205 millioner kroner i gjeld som ikke var ført i regnskapene. Det ble således også tatt ut tiltale for grove regnskapslovbrudd.

I dom avsagt i Sør-Trøndelag tingrett den 28.02.2018 ble Terje og Roger Eriksen dømt til henholdsvis fire års fengsel og inndragning av 14,6 millioner kroner, og tre års fengsel og inndragning av 4,6 millioner kroner (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018).

6.1.4 Analyse av regnskapet

6.1.4.1 Nøkkeltallsanalyse

Når man skal utføre en analyse av regnskapet med det formål å avdekke uregelmessigheter er det gunstig å foreta en forholdstallsanalyse. Nøkkeltallene som utdrives av analysen er til hjelp

for videre vurdering av hvilke regnskapsposter som bør undersøkes nærmere, og vil bidra til å trekke konklusjoner om regnskapsforholdene.

Ved å utføre en forholdstallsanalyse av Prora Eiendom AS, og stille resultatet av analysen opp mot regnskapstall fra foregående år og/eller tall fra bransjen, har man avdekket skjevheter og avvik som bør undersøkes videre.

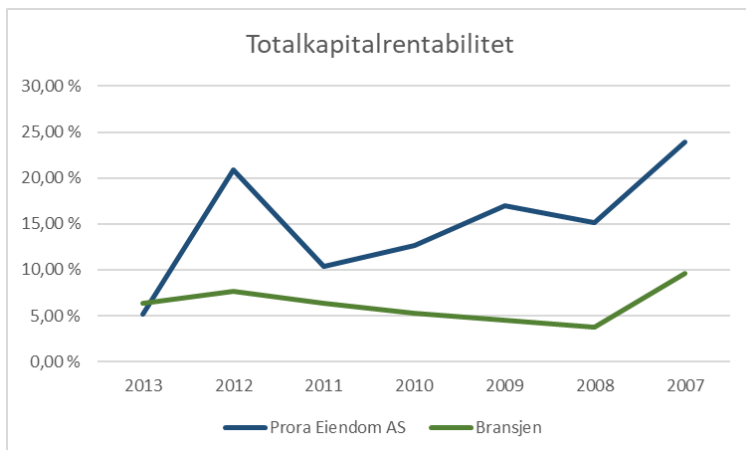
Lønnsomhetsanalysen har gitt varierende resultat, da særlig med hensyn til resultatgraden. Prora Eiendom AS har for det meste drevet med svært positiv resultatgrad, gitt rapporterte regnskapstall.

LØNNSOMHET - Prora Eiendom AS	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Resultatgrad	172,18 %	154,73 %	231,72 %	195,12 %	1190,04 %	328,70 %	668,04 %
Kapitalens omløpshastighet	0,03	0,13	0,04	0,06	0,01	0,05	0,04
Totalkapitalrentabilitet	5,18 %	20,83 %	10,34 %	12,65 %	16,98 %	15,13 %	23,89 %

Tabell 6: Resultatgrad, kapitalens omløpshastighet, totalkapitalrentabilitet i Prora Eiendom AS

Tabellen under viser at selskapet til tider har hatt ekstrem god fortjeneste for hver krone omsatt, og det er inntektsåret 2009 som skiller seg mest ut med en resultatgrad på hele 1190,04 %. Selskapets resultatgrad gjenspeiler imidlertid ikke bransjens resultatgrad og avviket er stort i favør selskapet. Prora sin resultatgrad er hovedsakelig et produkt av selskapets høye finansinntekter ettersom selskapet i all hovedsak rapporterer negativt driftsresultat. Videre viser en gjennomgang av finansinntektene at den avgjørende posten er «Annen finansinntekt». Her kan det stilles spørsmål til om økningen i finansinntektene er reell med tanke på avviket i forhold til bransjen.

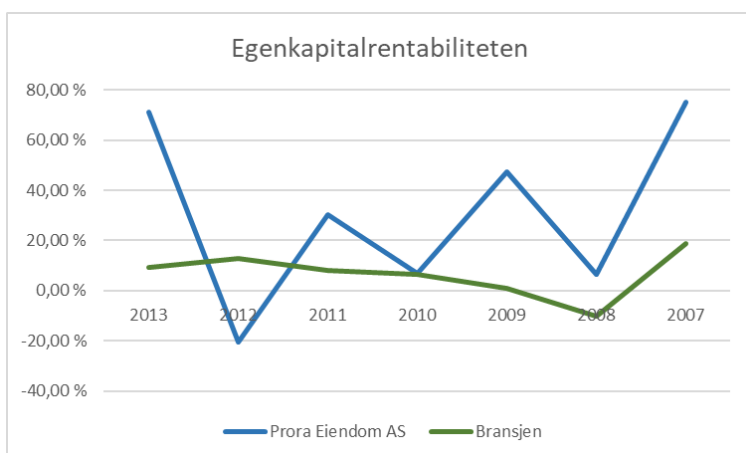
Hvis man multipliserer resultatgraden med kapitalens omløpshastighet for samme år, vil man få totalkapitalrentabiliteten. Kapitalens omløpshastighet har hatt en relativt stabil utvikling i motsetning til resultatgraden og totalkapitalrentabiliteten. Dette indikerer at selskapets kapital har forblitt relativt uendret, mens resultatet har variert i større grad og derav ført til endringer i totalkapitalrentabiliteten. En høy totalkapitalrentabilitet betyr god fortjeneste, og bank og leverandører har ofte stort fokus på dette nøkkeltallet. Prora Eiendom AS viser til eksepsjonelle resultater og lønnsomhet som på langt overgår bransjetallene.

Figur 7: Totalkapitalrentabilitet i Prora Eiendom AS og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Avviket i total kapitalrentabiliteten sett i forhold til bransjen samt det at nøkkeltallet synes å være drevet av sterkt forbedret resultat og ikke nødvendigvis av endringer i kapitalen, er et rødt flagg.

Egenkapitalrentabiliteten viser avkastningen etter skatt på eiernes investering i bedriften og er dermed av stor interesse for eierne. Prora Eiendom AS sitt regnskap gir igjen svært varierende lønnsomhetsresultat. Selskapet har hatt vesentlig større avkastning på egenkapitalen enn det resten av bransjen har hatt. Selskapet ligger langt over bransjens mål i dette spesifikke lønnsomhetsmålet, foruten i 2010 da selskapet omtrent lå likt med bransjen, og i 2012 da bransjen rapporterte relativt god avkastning, mens selskapet hadde negativ avkastning på egenkapitalen.

Figur 8: Egenkapitalrentabiliteten i Prora Eiendom AS og bransjen

LØNNSOMHET - Prora Eiendom AS	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Egenkapitalrentabilitet	71,36 %	-20,44 %	30,38 %	6,93 %	47,55 %	6,53 %	75,06 %

LØNNSOMHET - bransjen	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Egenkapitalrentabilitet	9,26 %	12,76 %	8,06 %	6,60 %	0,75 %	-10,39 %	18,59 %

Tabell 7: Egenkapitalrentabiliteten i Prora Eiendom AS og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Ved å gjennomgå Prora Eiendom AS sin evne til å tåle tap og sette dette opp mot resultater fra foregående år i tillegg til bransjen, har man avdekket store skjevheter. Prora Eiendom AS har hatt stor variasjon i egenkapitalprosenten fra år til år i analyseperioden. I tillegg har selskapets egenkapitalandel vært betydelig lavere enn resten av bransjen for samtlige år. Dette indikerer at selskapet ikke har hatt god soliditet, og at deres eiendeler av mindre grad er finansiert av egne midler. Med andre ord har selskapet vært mer avhengig av lån enn sine konkurrenter.

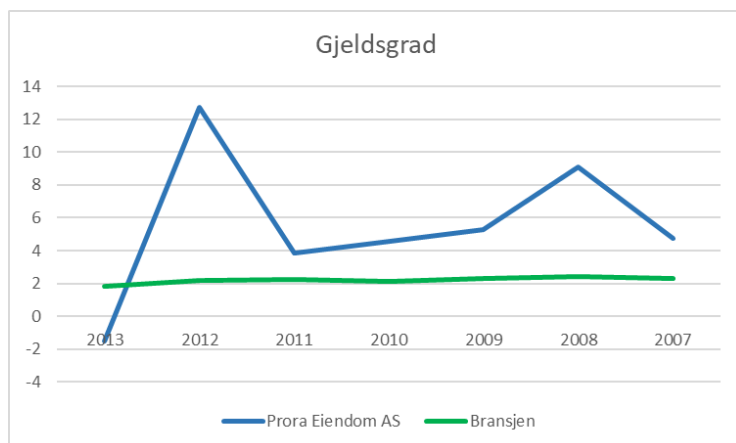
SOLIDITET - Egenkapitalandel	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Prora Eiendom AS	-194,75 %	7,28 %	20,73 %	17,90 %	15,86 %	9,93 %	17,39 %
Bransjen	35,03 %	31,65 %	30,94 %	32,05 %	30,50 %	29,09 %	30,34 %

Tabell 8: Egenkapitalandel i Prora Eiendom AS og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Gjeldsgraden viser hvor mye av eiendelene som er finansiert med gjeld i forhold til egenkapitalen. Egenkapitalandelen indikerte at Prora Eiendom sine eiendeler var i mindre grad enn bransjens, finansiert av egne midler. Gjeldsgraden supplerer til denne indikasjonen.

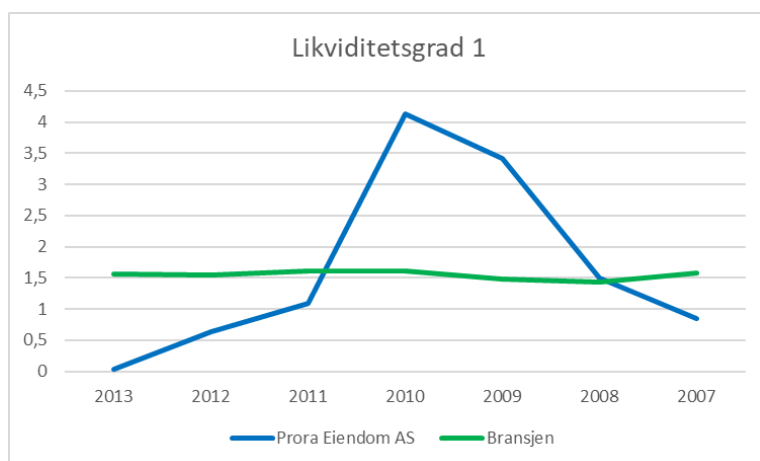
Prora Eiendom AS har hatt en større gjeldsgrad enn bransjen. Det er særlig regnskapsårene 2008, 2012 og 2013 som skiller seg ut. I 2013 rapporterte selskapet en negativ egenkapital på 306,6 millioner kroner etter restrukturering av selskapet, samtidig som bokført gjeld var på 464 millioner kroner. Dette tilsvarer en økning i gjeld på hele 288% fra 2007, og er det høyeste selskapet har rapportert å ha i gjeld.

Figur 9: Gjeldsgrad i Prora Eiendom AS og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Det er vesentlig for selskapet å ha god likviditetsgrad for å få kreditt fra finansinstitusjoner. En god likviditetsgrad viser selskapets betalingsevne på kort sikt, og derav selskapets evne til å betale sine forpliktelser etter hvert som de forfaller. Prora Eiendom AS hadde i 2007 lavere likviditetsgrad enn bransjen, og en likviditetsgrad på under 1. Det vil si at selskapet hadde negativ arbeidskapital hvorpå kortsiktige gjeld var høyere enn selskapets omløpsmidler. Dette gjelder også for 2012 og 2013 hvor arbeidskapitalen henholdsvis var på -40 millioner kroner og -326 millioner kroner. Dette indikerer at selskapet har problemer med å møte sine kortsiktige forpliktelser. I 2009 og 2010 virker det som om selskapet har gjort en helomvending og fått mer enn bare orden på likviditetsgraden. Selskapet rapporterer likviditetsgrad på henholdsvis 3,42 og 4,13, noe som er langt over hva bransjen har å vise til. Regnskapet viser at selskapets kortsiktige gjeld i de nevnte regnskapsårene har blitt redusert kraftig, mens dens omløpsmidler har forblitt relativt uendret.

Figur 10: Likviditetsgrad i Prora Eiendom AS og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

6.1.4.2 Generelle røde flagg

I Prora-saken fremkommer det opp til flere generelle røde flagg. Selskapets struktur var komplisert og uoversiktlig, og hovedaksjonærene i Prora Eiendom AS hadde også egne eierandeler i selskapets datterselskap. I tillegg til dette har selskapet hovedsakelig blitt ledet av far og sønn samtidig som styrets sammensetning til tider også bestod av ytterligere familiemedlemmer av disse.

Selskapet har i perioden 2009-2012 ikke avgitt årsoppgjøret innen lovens frist med påfølgende anmerkning fra revisor. Revisor har avgitt presisering om ulovlig lån til aksjonær, daglig leder, styremedlem eller andre i perioden 2009-2011 og 2013. I tillegg ble det i 2012 gitt presisering om ny beretning etter at tidligere beretning ble tilbakekalt. Notene er ofte uklare og lite informative. Posten «andre fordringer» er av de større postene i regnskapet, men notene inneholder svært lite, og til tider ingen informasjon om hva denne posten faktisk inneholder.

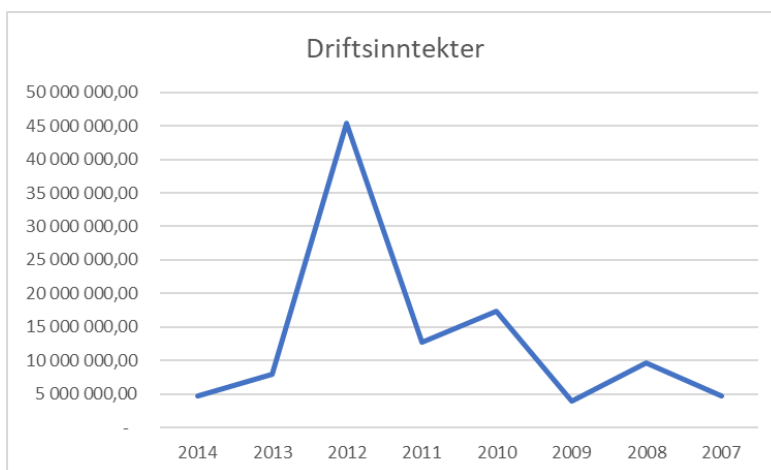
I 2013 kommenterte revisor at *«selskapet opplyser i note og i årsberetningen at selskapet har pådratt seg et tap på kr 99 830 237 i regnskapsåret 2013, og at selskapets gjeld per denne datoen oversteg dets samlede eiendeler med kr 306 615 897. Det er i denne forbindelse gjennomført en restruktureringsprosess for å sikre fortsatt drift»*. Dette viser at selskapet har vanskeligheter med å innfri sine lånebetingelser og derav at selskapet har likviditets-problemer. Her foreligger det dermed insentiver til å pynte på regnskapstallene. Likviditets-analysen viser at selskapets likviditetsgrad ikke har vært tilfredsstillende i perioden 2007 samt 2011-2013, slik at det har foreligget insentiver for regnskapsmanipulasjon i flere år, særlig med tanke på hvor stor andel av selskapets eiendeler som er finansiert av fremmedkapital.

6.1.4.3 Metoder for manipulering og røde flagg

I nøkkeltallsanalysen og gjennomgangen av generelle røde flagg er det flere uregelmessigheter som angir at Prora Eiendom AS sitt regnskap bør undersøkes nærmere for manipulasjon. Selskapet hadde blant annet mye gjeld og var dermed i en vanskelig situasjon med tanke på å tilfredsstille finansinstitusjonenes og investorenes krav. Samtidig hadde ledelsen i selskapet sammenblandede roller i form av at de også eide egne eierandeler i selskapets datterselskaper,

og dermed hadde insentiver til å foreta egenvinning til ulempe for selskapet. Samtidig var selskapet en kjent aktør i Midt-Norge og tiltrakk seg investorer fra flere hold. For å holde på og tiltrekke seg flere investorer og samtidig innfri bankenes kapitalkrav, hadde ledelsen insentiver til å foreta justeringer i regnskapet for å skape et urealistisk glansbilde av den reelle utviklingen i selskapet.

Selskapet har isolert sett hatt flere kraftige økninger i driftsinntektene. Toppunktet var i 2012 da Prora Eiendom AS rapporterte å ha 45,4 millioner kroner i driftsinntekter, i motsetning til foregående år da de hadde 12,7 millioner kroner.

Figur 11: Driftsinntekter i Prora Eiendom AS

	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Driftsinntekter (DI)	7 908 430	45 429 256	12 676 284	17 402 388	3 897 381	9 570 549	4 748 512
% Endring i DI	-83 %	258 %	-27 %	347 %	-59 %	102 %	-47 %

Tabell 9: Utvikling av driftsinntekter i Prora Eiendom AS og prosentvis endring

I note 13 Store enkelttransaksjoner står det at «Posten annen driftsinntekt inkluderer gevinst ved salg av tomt til Havstein Gård II AS med kr 42 287 131». I årsregnskapet for 2011 har Prora Eiendom AS balanseført tomter, bygninger og annen fast eiendom på til sammen 1,225 millioner kroner, med henvisning til note 4. I note 4 fremgår det at anskaffelseskost for tomter, bygninger og annen fast eiendom per 01.01.2011 var 11 176 105 kroner. Det har ikke vært tilgang i perioden, men heller avgang på 4 524 370 kroner. Anskaffelseskost per 31.12.2011 er

dermed oppgitt til å være differansen mellom ovenfornevnte, det vil si 6 651 735 kroner. Videre er netto nedskrivninger oppgitt til å være 6 651 735 kroner, noe som gir bokført verdi per 31.12.2011 på kr 0.

Anleggsmidler skal vurderes til anskaffelseskost, og avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan så lenge anleggsmiddelet har begrenset økonomisk levetid. Videre skal anleggsmidler nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som ikke forventes å være forbigående. Nedskrivningen skal reverseres i den utstrekning grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede, jf. regnskapsloven § 5-3. Det er uklart hvordan selskapet har klart å komme frem til den balanseførte verdien på 1,225 millioner kroner i 2011. Notene gir ikke noe svar, heller mer uklarheter.

Som nevnt ovenfor skal salg av tomt ha skjedd i 2012. I 2012 er eiendelsposten *Tomter, bygninger og annen fast eiendom* fortsatt 1,225 millioner kroner. Igjen henvises det til note 4 i årsregnskapet. Note 4 angir at anskaffelseskost for tomter, bygninger og annen fast eiendom per 01.01.2012 er 6 301 735 kroner. Det har verken vært tilgang eller avgang av tilhørende eiendeler. Anskaffelseskost per 31.12.2012 er dermed tilsvarende sistnevnte, det vil si 6 301 735 kroner. Netto nedskrivninger for perioden er 5 076 735 kroner, noe som gir en bokført verdi per 31.12.2012 på 1,225 millioner kroner. Dette stemmer med den oppgitte balanseføringen, i motsetning til årsregnskapet for 2011 hvor det ikke var sammenheng mellom balanseført verdi og verdier som fremkom i notene. Det kan videre stilles spørsmål til hvorfor det ikke er registrert avgang i 2012, og videre hvorfor balanseført verdi for tomter, bygninger og annen fast eiendom forblir uendret fra 2011 til 2012 dersom selskapet faktisk har solgt en tomt i 2012.

Selskapet driver sin virksomhet gjennom prosjektselskaper, og selv om salg av en tomt virker som en normal driftsaktivitet for Prora Eiendom AS, så ble dette i realiteten gjort gjennom datterselskaper og tilknyttede selskaper. Dersom det var Prora Eiendom AS som selv stod for salget av tomten og ikke bare salg av aksjer, må dette ha vært en tomt som var balanseført som et varig driftsmiddel i selskapets regnskap. Riktignok viser regnskapet at Prora Eiendom AS besitter tomter, bygninger og annen fast eiendom tilsvarende 1,225 millioner kroner i 2012.

Dette tilsvarer som tidligere nevnt samme balanseførte verdi som foregående år. Ved salg av tomt skulle salget ha fremkommet som en avgang i note 4, noe som ikke er tilfellet i Prora Eiendom AS sin sak. Igjen kan man stille spørsmål til hva det i realiteten var som ble avhendet fra Prora Eiendom AS til Havstein Gård II AS, om dette i det hele tatt var en reell transaksjon, og gitt at det var en reell transaksjon, om den har skjedd til markedsverdier.

I samme periode som salget skjedde, økte Prora Eiendom AS sine eierandeler i Havstein Gård II fra 2,6 % til 18 %, og videre til 25,4 % i 2013. I 2016 hadde Prora Eiendom AS 100% eierandel i Havstein Gård II AS.

I 2012 fikk Havstein Gård II AS kr 18 189 929 kroner fra Prora Eiendom AS i form av et ansvarlig lån, som Havstein Gård II AS skulle bruke som egenkapital i forbindelse med byggelån fra DnB. Dette ansvarlige lånet er balanseført som *Andre fordringer* i årsregnskapet til Prora Eiendom AS. Når det ellers gjelder betaling etter salg av tomten til Havstein Gård II AS foreligger det lite sport. En gjennomgang av samtlige poster i regnskapet viser bare et mulig sted en motføring av selskapets solgte eiendom kan befinne seg, nemlig under *Lån til tilknyttede og felles kontrollert virksomhet*. Posten har økt fra 250 000 kroner i 2011 til 66 867 414 kroner i 2012, uten videre forklaring i årsberetningen eller notene. Med mangel på ytterligere informasjon, kan man bare spekulere i om dette er bevisst regnskapsmanipulasjon av Prora Eiendom AS i form av at det inntektsføres salg av eiendom som ikke nødvendigvis er en reell transaksjon. Mistanken øker når man søker etter informasjon i noter og finner feil eller manglende informasjon, samtidig som det ikke er spor etter innbetaling fra tomtsalget, men heller en kraftig økning i en fordringspost for tilknyttede selskap hvorpå Havstein Gård II AS ikke tilhører.

Resultatføring av fiktive inntekter

I perioden 2009 – 2012 rapporterte selskapet betydelig forhøyede finansinntekter. I styrets årsberetning for regnskapsårene 2009 - 2011 står det at det «i løpet av året er inntektsført betydelige beløp gjennom salg av aksjer i andre selskaper. Dette er selskapets største inntektskilde». I årsberetningen for 2012 endrer de ordlyden til «Selskapet har hatt noe

anstrengt likviditet i regnskapsåret, men har fått vesentlige likviditetstilskudd ved salg av datterselskaper i 2012».

	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Annen finansinntekt	10 792 046	40 963 791	51 045 400	45 578 438	56 757 535	34 099 453

Tabell 10: Annen finansinntekt i Prora Eiendom AS

I henhold til domsavsigelse fra Sør-Trøndelag tingrett (2018) skyldes de økte finansinntektene salg av aksjer i datterselskaper og tilknyttede selskaper. Dette var imidlertid ikke hele sannheten. Prora Eiendom AS sin byggevirksomhet ble utført via datterselskaper der prosjektene ble finansiert av ordinære byggelån fra finansinstitusjoner, og eventuelt andre pantesikrede kreditorer. Prosjektene ble tilført egenkapital gjennom Prora Eiendom AS, som igjen fikk tilført kapital ved lån og overdragelse av aksjer i prosjektselskapene. I forbindelse med overdragelse av aksjene ble det for Prora Eiendom AS knyttet til en tilbakekjøpsforpliktelse med fastsatt frist og renter/avkasting på 20 % årlig. Dette betyr at realiteten bak transaksjonene ikke var direkte salg av datter- og tilknyttede selskaper, men låneopptak i form av tilbakekjøpsavtaler som skulle ha blitt rapportert som gjeld og påløpte rentekostnader.

Retten anså det som ikke tvilsomt at erklæringene om gjenkjøp utferdiget samtidig med overdragelsen av aksjer, medførte at risikoen for verdiutvikling ikke var overført. Denne risikoen hvilte på Prora Eiendom AS også etter overdragelsen. Risikoen var dermed ikke overført ettersom det var koblet en gjenkjøpsavtale til aksjeoverdragelsen. På denne måten blåste ledelsen i Prora Eiendom AS opp inntektene ved å resultatføre «fiktive inntekter», og samtidig overvurderte årsresultatet og egenkapitalen.

Årsresultatet og egenkapitalen er i domsavsigelsen angitt til å være blåst opp med omtrent 190 millioner kroner. Dette utgjør omtrent 205 millioner kroner i gjeldsforpliktelser som selskapet ikke presenterte i årsregnskapet. I domsavsigelsen er det videre fokusert på regnskapsmanipulasjonens effekt på egenkapitalen som kun stammer fra nedjustering av resultat etter skatt. Justering av resultatet og effekt på egenkapitalen fremkommer i dommen som følger:

Regnskapsår	2009	2010	2011	2012	Total
Justering resultat	-22 672 812	-27 144 182	-40 133 305	-99 667 996	-189 618 295
Effekt på egenkapitalen	-22 672 812	-49 816 994	-89 950 299	-189 618 295	-189 618 295

Tabell 11: Justering av resultatet og effekt på egenkapitalen i Prora Eiendom AS (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018)

Videre er det i dommen også angitt korreksjon av gjeldsforpliktelsene. Disse er som følger:

Regnskapsår	2009	2010	2011	2012	Total
Økning i gjeld	26 673 813	28 767 564	43 012 162	106 281 668	204 735 207
Akkumulert gjeld for oppjustering	26 673 813	55 441 377	98 453 539	204 735 207	204 735 207

Tabell 12: Korreksjon av gjeldsforpliktelsene i Prora Eiendom AS (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018)

Reduksjon av inntekter ved salg av eiendeler til underpris, og økning av kostnader ved kjøp av eiendeler til overpris

I regnskapsårene 2008 - 2013 har styrets leder, Terje Eriksen, tatt opp lån som var i strid med aksjeloven. Revisor har som tidligere nevnt avgitt presisering om ulovlig lån til aksjonærer i perioden 2009-2011 og i 2013. I årsregnskapet for henholdsvis 2008 og 2012 er det ikke gitt presiseringer fra revisor, men det uttrykkes i årsregnskapets note 13 at det er gitt lån til aksjonærer som er i strid med aksjeloven. Årsregnskapene viser store uttak, men realiteten er at saldo på enkelte tidspunkt var langt høyere enn den var per 31.12, (Sør-Trøndelag Tingrett 2018, s.9). I følge regnskapsnotene har selskapets aksjonærer tatt ut 45 595 146 kroner i lån i perioden 2008 – 2013 selv om selskapet var i en anstrengt økonomisk situasjon. I 2013 hadde for eksempel selskapet negativ egenkapital på 306,6 millioner kroner, mens aksjonærene fortsatt fant det akseptabelt å ta ut lån til seg selv. Uttakene er i henhold til årsregnskapene fordelt som følger:

	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Lån til aksjonær	10 283 223	21 334 207	559 938	1 561 541	6 326 964	5 529 273

Tabell 13: Lån til aksjonær i Prora Eiendom AS

I følge dommen har retten «funnet bevis utover enhver rimelig og fornuftig tvil» at Terje Eriksen i nevnte periode tok ut til sammen 40 193 292 kroner fra Prora Eiendom AS. Utestående ble i sin helhet tilbakebetalt og hans mellomregningskonto gjort opp i forbindelse med restrukturering av selskapet i 2014. Det har også vært tilfeller der de ulovlige lånene også ble tilbakebetalt gjennom ekstraordinære utbytter fra Prora Holding AS, samt som vederlag etter

salg av aksjer fra Terje Eriksen til selskapet (ref. avsnittet under). Videre finner retten det «*utvilsomt at han i uberettiget vinnings hensikt forsettlig handlet mot selskapets tarv ved å foreta uttak som nevnt*», (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018, s. 9). Stadige ulovlige lån til aksjonær med tilhørende presiseringer uten at forholdet ble korrigert, er et rødt flagg og indikerer blant annet tapping av selskapet.

Den 4. januar 2010 stiftet Prora Eiendom AS og Maja Eiendom AS selskapet Munkvoll Gård AS, hvorav de eide 50 % hver. To dager senere ble selskapet Von Krogh Invest AS stiftet, hvorav Prora Eiendom AS eide 75%, Terje Eriksen 15% og Roger Eriksen 10%. Samme dag som Von Krogh Invest AS ble stiftet overdro Prora Eiendom AS sine aksjer i Munkvoll Gård AS til Von Krogh Invest AS for 55 000 kroner, det vil si til lavere enn markedsverdi.

Senere samme år, den 23. september solgte Terje Eriksen sine aksjer i Von Krogh Invest AS til Prora Eiendom AS for 10,75 millioner kroner. Den 15. mars 2011 solgte Roger Eriksen sine aksjer i Von Krogh Invest AS til Prora Eiendom AS for 4,6 millioner kroner. Aksjene ble i begge tilfeller solgt til over markedspris. Terje Eriksen fikk redusert sin gjeld (ref. tidligere avsnitt) hos Prora Eiendom AS med tilsvarende, mens Roger Eriksen som vederlag mottok Prora Eiendom AS sin fritidseiendom i Oppdal som var taksert til 4,6 millioner kroner. Her har far og sønn handlet med sikte på egenvinning da de overdro selskapets aksjer i Munkvoll Gård AS til Von Krogh Invest AS. Det er lite troverdig at Prora Eiendom AS hadde noen interesse i en slik transaksjon. I følge dommen «*gir det ingen forretningsmessig mening at Prora Eiendom AS skulle overdra aksjene i Munkvoll Gård AS for pålydende primo januar 2010, og med det redusere sin eierandel og gi fra seg en andel av gevinsten uten vederlag*», (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018, s. 15). I realiteten har Prora Eiendom AS solgt sine eierandeler i Munkvoll Gård AS til Von Krogh Invest AS til underpris, og deretter indirekte kjøpt eierandeler i Munkvoll Gård AS igjen, via Von Krogh Invest AS, til overpris. Her har Terje og Roger Eriksen bevisst benyttet seg av selskapsstruktur og sammenblandede roller med den hensikt å skaffe seg uberettiget vinning, som samtidig påførte Prora Eiendom AS store tap.

Forskyvning av kostnader tilhørende inneværende periode til senere perioder

I regnskapsåret 2010 og 2011 har selskapet nedskrevet vesentlig mindre av finansielle eiendeler enn det de gjorde de tre foregående årene. Samtidig rapporterte selskapet betydelig økning i nedskrivningene i 2012 og 2013. Den drastiske endringen i nedskrivningene er et rødt flagg og kan indikere at selskapet har unnlatt å nedskrive eiendeler som har falt i verdi, og dermed utsatt kostnadene til senere perioder. Dette vil samtidig føre til at både balansen og resultatet overvurderes.

	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Nedskrivning av finansielle eiendeler	30 745 896	28 316 872	2 294 484	1 627 000	14 765 992	10 578 299	13 242 099

Tabell 14: Nedskrivning av finansielle eiendeler i Prora Eiendom AS

I følge styrets årsberetning for 2013 skriver ledelsen at «*økningen i finanskostnader skyldes i hovedsak nedskrivning av fordringer mot og aksjer i datterselskap og tilknyttede selskap, i tillegg til finanskostnader knyttet til tilbakekjøpsforpliktelse som ikke tidligere var tatt inn i årsregnskapet*». Det er som nevnt knyttet tilbakekjøpsavtaler til selskapets «salg» av aksjer, og ved gjenkjøp av disse ble transaksjonene ofte utført til overpris. Revisor Estenstad forklarte for retten at «*det var spørsmål om nedskrivning av verdien på aksjer, men det fantes ingen dokumentert vurdering. Det satt langt inne for Terje og Roger Eriksen å nedskrive aksjene til det som var forsvarlig [...] forstod begge tiltalte betydningen av å få korrekte fakta inn i regnskapene, men de var opptatte av å vise gode resultater*» (Sør-Trøndelag Tingrett, 2018, s.36). Selskapet har latt være å foreta nedskrivninger av finansielle eiendeler i aktuelle perioder, og måtte ta konsekvensen av dette i 2012 og 2013.

6.2 Andersens Emballasje & Design AS

6.2.1 Beskrivelse av virksomheten

Andersens Emballasje & Design AS (heretter omtalt som AED) ble stiftet og registrert i henholdsvis 13.12.2000 og 18.01.2001. Virksomheten var registrert i Foretaksregisteret med næringskode 46.499 *Engroshandel med husholdningsvarer og varer til personlig bruk ikke nevnt annet sted*. Selskapets registrerte vedtektsfestede formål var: «*Import og salg av forbruksprodukter, samt utvikling av design*». Opplysningene er hentet fra Brønnøysundregistrene.

I følge styrets årsberetning for 2012 drev selskapet med utvikling og salg av «engangsemballasje med eller uten profilering, samt ulike former for pakking og emballering». Selskapet ble i henhold til årsberetningen drevet fra Flekkefjord, der hvor hovedkontoret lå, i tillegg til at de hadde et salgs/designkontor i Oslo.

NRK skriver at bedriften har solgt emballasje for bruk i restaurantbransjen. Dette inkluderer blant annet plastbestikk, pappbegre, skumskåler og brødposer. Videre skal selskapet ha hatt store kunder slik som Burger King, Peppes Pizza, Statoil, Esso og Mix (Løchen, 2013).

6.2.2 Eierforhold og ledelse

Selskapet var heleid av Be Pe Eiendom AS frem til 2012, da det ble utstedt B-aksjer og Be Pe Eiendom AS sin eierandel ble utvannet. I 2012 var aksjonærsammensetningen som følger:

Navn	Andel
Be Pe Eiendom AS	95,5 %
Ponn Bonn AS	1,2 %
Øvrige aksjonærer > 1%	3,3 %

Tabell 15: Aksjonærsammensetningen i AED

Foruten Be Pe Eiendom AS sine urørte A-aksjer (8 000 pålydende kr 1 000), eide Ponn Bonn AS i 2012 100 B-aksjer pålydende kr 1 000, mens øvrige aksjonærer eide til sammen 275 B-aksjer pålydende kr 1 000.

De øvrige aksjonærene bestod blant annet av medlemmer i styret og daglig leder:

Navn	Verv	Andel
Aasa Grasmo Andersen	Styremedlem	0,72 %
Anders Dalseg	Styremedlem	0,30 %
Hilde Grønsund Ertzeld	Styremedlem	0,18 %

Tabell 16: Øvrige aksjonærene i AED

Styrets leder, John Andreas Andersen er eneksjonær i Ponn Bonn AS og hadde således en indirekte eierandel i Andersens Emballasje og Design AS tilsvarende Ponn Bonn AS sin eierandel.

Det fremkommer i note 11 i Andersens Emballasje og Design AS sitt årsregnskap for 2012 at «Be Pe Eiendom AS eies av selskaper eiet av John Arne Andersen (daglig leder) og styremedlemmene Else Grasmø Andersen, Aasa Grasmø Andersen og John Andreas Andersen».

Andersens Emballasje og Design AS har hatt følgende datterselskaper i analyseperioden:

Navn	Regnskapsår	Andel
Andersens AB	2009 -	100 %
A-Pac AS	2008 - 2010	100 %

Tabell 17: AED sine datterselskaper

Selskapets styre har hatt følgende sammensetning i analyseperioden:

Navn	Verv	Tiltrådt	Fratrådt
ANDERSEN JOHN ARNE	Daglig leder	03.02.2004	28.06.2017
ANDERSEN JOHN ANDREAS	Styrets leder	09.12.2002	28.06.2017
ØRBÆK ØYVIND ANDREAS	Styremedlem	29.04.2013	28.06.2017
ERTZEID HILDE GRØNSUND	Styremedlem	20.08.2012	28.06.2017
GABRIELSEN ANSGAR	Styremedlem	29.04.2013	28.06.2017
ANDERSEN AASA GRASMO	Styremedlem	09.12.2002	28.06.2017
DALSEG ANDERS TRYGVE	Styremedlem	09.02.2011	28.06.2017
AMUNDSEN GEIR EINAR HASLE	Styremedlem	19.11.2007	29.04.2013
HAUGE ALF INGE	Styremedlem	03.02.2004	20.08.2012
THORSEN ÅSE BERIT	Varamedlem	19.11.2007	20.08.2012
AMUNDSEN RIGMOR G HASLE	Varamedlem	19.11.2007	20.08.2012
ELSE ANDERS	Varamedlem	19.11.2007	20.08.2012
HUMMELVOLL GUDNY	Varamedlem	19.11.2007	20.08.2012

Tabell 18: Styrets sammensetning, AED

Fratredelse 28.06.2017 er i forbindelse med sletting av selskapet.

Informasjonen over er hentet i Brønnøysundregistrene og Aksjonærregisteret den 21.05.2018.

6.2.3 Beskrivelse av «AED»-saken

I 1982 startet Andersen's sin virksomhet som leverandør av bestikkposter med sukkerbiter til Braathens. 12 år senere begynte de med fast food-emballasje. Det var imidlertid ikke før i 1996 at virksomheten opplevde det de omtaler som «vendepunktet» i forbindelse med at foretaket inngikk avtale med Mix-kioskene. Noen få år senere ble Andersen's omgjort til aksjeselskap,

da selskapet Andersens Emballasje og Design AS (AED) ble stiftet ved utgangen regnskapsåret 2000 (Matfokus.no, 2011).

Selskapet har hovedsakelig vært heleid av BePe Eiendom AS. I 2012 ble det imidlertid utstedt B-aksjer i selskapet hvorav PonnBonn AS fikk en eierandel på 1,2 % og øvrige aksjonærer, som hver for seg hadde eierandel på under 1 %, akkumulert sett fikk en eierandel på 3,3 %. BePe Eiendom AS sin eierandel ble dermed redusert til 95,5%.

AED er også primært drevet av familien Andersen. Da selskapet ble registrert var Else Grasmø Andersen oppført som styrets leder, frem til sønnen John Andreas Andersen overtok vervet den 09.12.2002. Sistnevnte var registrert som styrets leder frem til da selskapet opphørte. John Arne Andersen ble i likhet med sin kone oppført som daglig leder og styremedlem i selskapet i forbindelse med registrering av selskapet. Han fortsatte som daglig leder frem til selskapet opphørte, mens han avsluttet sitt verv som styremedlem 06.12.2002, hvorpå hans datter Aasa Grasmø Andersen overtok fra 09.12.2002. Forut for dette var sistnevnte oppført som varamedlem.

Den 06.12.2013 begjærte en gjeldstynget AED oppbud etter 45 års drift. Dette skjedde bare måneder etter at selskapet måtte nedbemanne for «å tilpasse seg kostnadsnivået». Selskapet viste i den tid til svekket krone og høy pundkurs samt et for høyt kostnadsnivå som bakgrunn for at det ble begjært oppbud i selskapet. Blant annet kommenterte daglig leder John Arne Andersen at «*det er et faktum at vi satt med en stor kontrakt med Statoil som påførte oss et valutatap på 2,5 millioner kroner per måned. Det oppstod etter at pundet hadde steget fra 8,20 kroner til 10,20 kroner på kort tid*» (Reinertsen, 2014). Det viste seg imidlertid at den direkte årsaken til konkursen var at selskapets bankforbindelse, Sparebanken Sør, hadde sagt opp sitt engasjement og stanset kreditten til selskapet. Bakgrunnen for sistnevnte var at banken hadde krysspant i konsernselskapenes eiendeler, deriblant pant i varelageret til AED. Bankens engasjerte i den forbindelse revisjonsselskapet PwC til å foreta en varetelling av AED sitt varelager da de fryktet at varelageret var overvurdert. Varetellingen indikerte det banken fryktet, at varelagerets verdi var langt under det som ble presentert i regnskapene. Varelagerets

bokførte verdi var på omkring 75 millioner kroner, mens revisjonens tall fra varetellingen viste en verdi på omtrent 17 millioner kroner.

I perioden 2005 – 2012 hadde revisjonsselskapet Sumergo DA ved statsautorisert revisor Arne Thorsen, hatt i oppdrag å utføre revisjon av AED sitt regnskap. Thorsen har i samtlige regnskapsår avgitt revisjonsberetning uten presiseringer eller forbehold. I forbindelse med varetellingen som viste et negativt avvik på varelagerets verdi samt det faktum at selskapets revisor ikke hadde påpekt dette i revisjonsberetningen, fremmet Sparebanken Sør krav mot revisor, revisjonsselskapet og revisjonsselskapets forsikringsselskap. Banken begrunnet kravene i at revisor burde ha avdekket feilvurderingen av varelagerets verdi. Dette ville i sin tur ha ført til at banken ikke hadde innvilget AED nye lån og dermed ikke lidt et så betydelig tap. I retten anførte banken at de hadde hatt et tap på rundt 40 millioner kroner (Thime, 2016).

Finanstilsynet gjennomførte også et tilsyn av revisjonsselskapet etter innrapportering fra banken. De avgrenset tilsynet til en vurdering av revisjonen av AED, og kun for regnskapsåret 2012. Revisjonen avdekket vesentlige svakheter i revisjonen på 12 områder, men Finanstilsynet valgte å begrense sine merknader til revisjonen av varelageret, revisors håndtering av ulovlige lån til aksjonær, lovbrudd knyttet til skattetrekkkonto og oppdragsansvarlig revisors involvering.

I tilsynet fremkommer det fra revisjonsdokumentasjonen at AED ikke gjennomførte en fullstendig telling av varelageret ved årsslutt, i tillegg til at AED ikke utførte rullerende tellinger gjennom året. Dette skulle ha vært avdekket av revisor, og AED skulle ha blitt gjort oppmerksomme på dette gjennom nummererte brev. I henhold til tilsynsrapporten har ikke revisor *«innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig dokumentasjon som underbygger hans konklusjoner knyttet til eksistens av varelager»*. Videre mener Finanstilsynet at AED sin beregning av kostpris av varelageret hvor de benyttet prislister basert på grossistpris og nedjusterte dette med gjennomsnittlig bruttofortjeneste, samt selskapets beregning av bruttofortjeneste hvor hele gruppen «andre varer» ble beregnet under ett, ikke samsvarer med bokføringsforskriften § 6-1. Dette forholdet utgjør et brudd på bokføringsloven og er noe

revisor skulle ha tatt opp med selskapet gjennom nummererte brev samt i revisjonsberetningen (Elvestad, 2015).

Hva angår varelager ble også selskapets og revisors behandling av ukurans oppfattet som kritikkverdig. Grunnlaget for selskapets vurdering av ukurans var en liste som viste når de ulike varegruppene sist var omsatt. AED la til grunn ukurans på omkring 1 million kroner, som fremkom som en differanse mellom varelagerlisten og bokførte verdier. Revisor innhentet aldri liste som viste når varene sist ble omsatt, og bygget blant annet sin vurdering av ukurans på selskapets uttalelser om at beløpet virket rimelig samt at AED hadde kontrakter med kunder som reduserte risiko for ukurans ved kontraktsoppsigelse (Elvestad, 2015).

I dom som ble avsagt ved Kristiansand Tingrett i 2016 fikk revisor omtrent samme kritikk som henvist til over i tilsynsrapporten til Finanstilsynet. Revisor ble kritisert for å ha godtatt forklaringer og beregninger gitt av selskapets ledelse uten å kontrollere disse selv eller på annen måte dokumentere de faktiske forhold. Med grunnlag i at revisor har opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt og at det har vært vesentlige feil i regnskapet i hvert fall fra og med året 2009, ble revisjonsselskapet og deres forsikringsselskap dømt til å betale 9,7 millioner kroner i erstatning til Sparebanken Sør (Thime, 2016).

6.2.4 Analyse av regnskapet

6.2.4.1 Nøkkeltallsanalyse

Lønnsomhet - Driftsmargin i %	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	1,77 %	3,06 %	3,28 %	3,18 %	5 %	4,05 %
Bransjen	5,65 %	5,73 %	7,56 %	4,52 %	3,01 %	5,53 %

Tabell 19: Driftsmargin i prosent i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

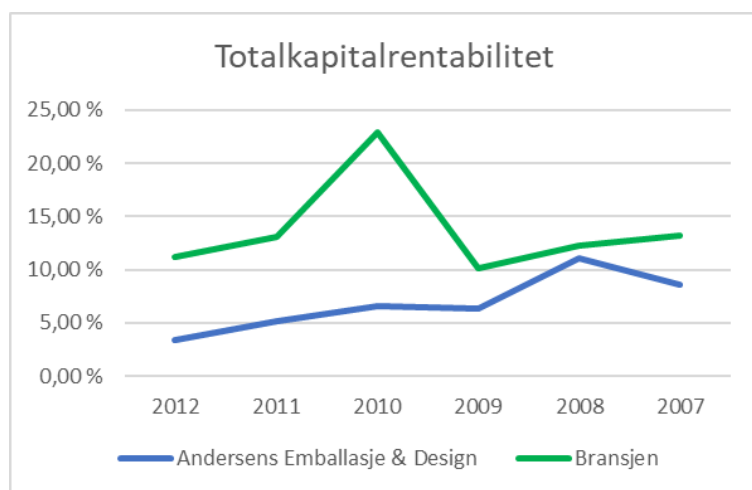
Selskapet har i perioden 2009 – 2011 hatt stabil driftsmargin på omkring 3 % med et relativt kraftig fall i 2012. Selv under den stabile perioden har selskapet hatt lavere driftsresultat i forhold til salgsinntektene enn det bransjen har å vise til. Dette betyr at selskapet tjener mindre per omsatte krone enn det bransjen gjør. Dette avviket i forhold til bransjen innfrir til videre undersøkelse.

Selskapets driftsmargin kan videre multipliseres med varelagerets omløpshastighet for å gi nøkkeltallet «Earn & Turn», eller på norsk «inntjening og utskiftning». Forholdstallet viser hvorvidt selskapet sliter med lønnsomhetsproblemer, og kan blant annet gi indikasjon på overvurdert varelager og/eller at det balanseføres kostnader som selskapet planlegger å flytte til senere perioder.

Lønnsomhet - E&T	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Driftsmargin i %	1,77 %	3,06 %	3,28 %	3,18 %	5 %	4,05 %
Varelagerets omløpshastighet	2,23	2,45	2,61	2,64	3,00	3,01
Earn & Turn	3,95	7,49	8,55	8,39	15,00	12,19

Tabell 20: Driftsmargin i prosent, varelagerets omløpshastighet, Earn & Turn i AED

Lønnsomhetsmålet E&T bør ligge på godt over 100 for at virksomheten kan tilsies å ha god lønnsomhet. Som man ser av tabellen over har AED sin E&T for analyseperioden ligget i intervallet 3,95 – 15. Dette er veldig lavt, og gir en indikasjon på at varelageret er for stort og at marginene er for dårlige. Her kan det være snakk om dårlig lagerstyring, eller så kan den lave omløpshastigheten rett og slett skyldes manipulering av regnskapet i form av at varelageret er overvurdert. Dette funnet representerer dermed et rødt flagg.

Figur 12: Totalkapitalrentabilitet i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Selskapet har også hatt en totalkapitalrentabilitet som undergår bransjen i samtlige år, og som hovedsakelig har hatt en negativ utvikling. Selskapet har i analyseperioden i snitt hatt en totalkapitalrentabilitet på 6% mot bransjesnittet på 13,78%. Lav totalkapitalrentabilitet

indikerer at selskapet har lave inntekter samtidig som selskapet har høye driftskostnader. Videre kan dette også indikere at selskapet har en høy total kapital. Uansett årsak, bør dette nøkkeltallet undersøkes videre ettersom den avviker så kraftig fra bransjenormalen.

Lønnsomhet - Egenkapitalrentabilitet	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	1,87 %	9,85 %	17,06 %	15,79 %	24,34 %	18,92 %
Bransjen	19,07 %	18,92 %	38,56 %	16,41 %	12,98 %	21,24 %

Tabell 21: Egenkapitalrentabilitet AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

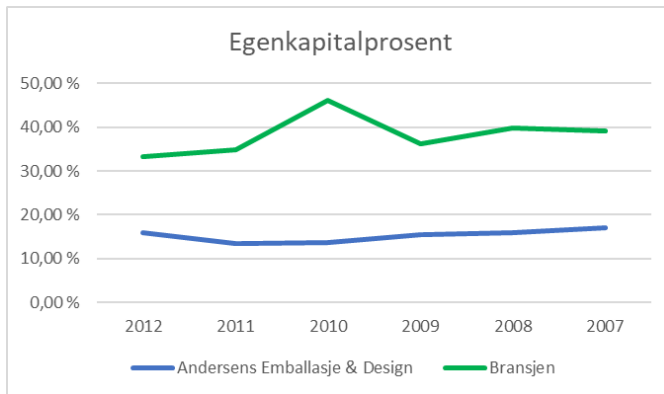
I hovedtrekk virker det som at AED i 2008 har hatt et betydelig bedre år enn bransjen når det gjelder beregnede nøkkeltall hittil i analysen, mens bransjen i motsetning viser til svært gode tall i regnskapsåret 2010. Dette vises også godt igjen på egenkapitalrentabiliteten. I 2007 og 2009 har AED og bransjen omtrent samme avkastning på egenkapitalen, mens AED fra 2010 av viser nedad stigende lønnsomhet samtidig som bransjens lønnsomhet forblir stabilt god. Den negative utviklingen i selskapets lønnsomhet er alarmerende.

Lønnsomhet - Resultatmargin	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	0,31 %	1,14 %	1,93 %	1,91 %	2,72 %	2,14 %
Bransjen	7,69 %	7,96 %	9,60 %	6,01 %	4,84 %	7,42 %

Tabell 22: Resultatmargin i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

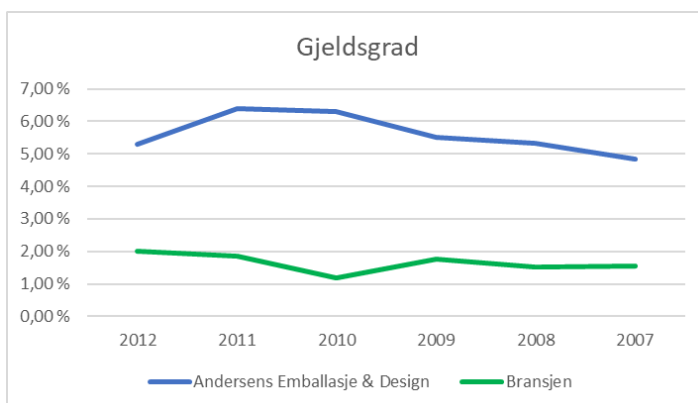
Resultatmarginen viser hvor mye en bedrift har tjent på årets virksomhet ekskludert ekstraordinære poster. Dersom omsetningen øker mer enn kostnadene vil resultatmarginen øke. Tabellen under viser at AED har hatt betydelig svakere driftsmargin enn bransjen gjennom hele analyseperioden. Dette betyr at AED har tjent mindre for hver omsatt krone enn det resten av bransjen har gjort, og dermed vært mindre lønnsom.

Figur 13: Egenkapitalprosent i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Egenkapitalprosenten viser hvor stor andel av selskapets eiendeler er finansiert av egenkapital og viser dernest selskapets evne til å tåle tap. AED har i gjennomsnitt hatt en egenkapitalprosent på 15,24 %. Dette er mindre enn halvparten av bransjens gjennomsnittlige egenkapitalandel på 38,23%. Selskapet har dermed hatt økt finansiell risiko da det var dårligere rustet mot nedgangstider og/eller uventede tap enn bransjeutvalget. Den lave egenkapitalprosenten, driftsmarginene og omløpshastigheten viser samtlige at AED var i en svært presset, økonomisk situasjon.

Figur 14: Gjeldsgrad i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Basert på tidligere nøkkeltall, er det ikke overraskende at AED hatt betydelig høyere gjeldsgrad enn bransjen. Dette betyr at selskapets eiendeler i større grad er finansiert gjennom lån enn det som er normalen i bransjen. En lav egenkapitalprosent sammen med høy gjeldsgrad indikerer usunn økonomi og fare for konkurs. Likeledes forbindes høy gjeldsgrad med forhøyet sannsynlighet for mislighold av lån, noe banker og andre finansinstitusjoner er klar over. Dette

kan gi selskapets ledelse insentiver til å justere på selskapets resultat, for å unngå avbrutte låneavtaler fra finansinstitusjonenes side.

Likviditetsgrad 1 angir selskapets betalingsevne på kort sikt, og dermed selskapets kjøpekraft og dets evne til å betale sine forpliktelser. I henhold til likviditetsgrad 1 har AED sammen med bransjen hatt en likviditetsgrad på under 2. Dette presenterer middelsgod likviditet ettersom omløpsmidlene helst bør være dobbelt så store som den kortsiktige gjelden. AED har imidlertid vist til sviktende betalingsevne de siste årene forut for konkurs.

Likviditetsgrad I	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	1,28	1,33	1,33	1,47	1,42	1,22
Bransjen	1,66	1,86	1,65	1,69	1,45	1,56

Tabell 23: Likviditetsgrad I i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

I motsetning til likviditetsgrad 1, som viser forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld, fratrekkes varelageret i nevneren når man skal beregne likviditetsgrad 2. Dermed får man kun de mest likvide omløpsmidlene med i beregningen. Tabellen under viser AED sin betalingsevne sammenlignet med bransjen.

Likviditetsgrad II	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	0,39	0,46	0,44	0,39	0,47	0,37
Bransjen	1,24	1,43	1,18	1,13	1,02	1,18

Tabell 24: Likviditetsgrad II i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Det er en tommelfingerregel at selskaper bør ha en likviditetsgrad 2 på over 1, hvorpå alt under 0,5 anses som dårlig. Mens bransjen har vist til god likviditet gjennom hele analyseperioden, har AED sin likviditet vært svært dårlig på i underkant av 0,5 for samtlige år. Det er urovekkende å finne så vesentlige avvik mellom AED sin likviditetsgrad 1 og 2. Det er alarmerende at AED, med fratrett for varelageret i nevneren, har så betydelig lavere likviditet enn resten av bransjen og ellers generelt sett. Dette er et rødt flagg.

Varelager	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Varelagerets omløpshastighet	2,23	2,45	2,61	2,64	3,00	3,01
Gjennomsnittlig lagringstid (dager)	163	149	140	139	122	121

Tabell 25: Varelagerets omløpshastighet, gjennomsnittlig lagringstid i AED

Varelagerets omløpshastighet måler hvor mange ganger selskapets varelager blir solgt ut i løpet av et år. For AED har varelageret hovedsakelig blitt solgt ut i underkant av 3 ganger i løpet av året. Dette er i seg selv ikke et varsko om at det foreligger feil i regnskapet. Omløpshastigheten reduseres imidlertid fra 3,01 i 2007 til 2,23 i 2012. I tillegg har gjennomsnittlig lagringstid økt kraftig fra 121 dager i 2007 til 163 dager i 2012, mens bransjen viser til langt lavere og mer stabile tall. Dette betyr at AED har betydelig lengre liggetid på sitt varelager, og binder derfor trolig opp unødvendig kapital.

Gjennomsnittlig lagringstid	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Andersens Emballasje & Design	163	149	140	139	122	121
Bransjen	69	69	55	91	59	61

Tabell 26: Gjennomsnittlig lagringstid i AED og bransjen (Soliditet.no, u.d.)

Lav omløpshastighet og lang lagringstid, sammenholdt med en lav likviditetsgrad 2 i forhold til likviditetsgrad 1, gir indikasjoner på at varelageret kan være overvurdert. Dette anses som et rødt flagg.

Tabellen under illustrerer hvordan selskapets varelager og deres varekostnader har utviklet seg i analyseperioden.

Varelager	Økning i perioden	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Varelager	107 %	79 861	69 816	63 436	55 490	43 576	38 576
Varekostnad	53 %	167 216	163 234	155 051	130 568	123 077	109 113

Tabell 27: Varelager, varekostnad i AED (i hele 1000)

Som tabellen viser har selskapets varelager i analyseperioden økt med hele 107 %, mens varekostnaden bare har økt med 53%. Dette er også en indikator på overvurdert varelager, og er dermed et rødt flagg. Varelageret kan for eksempel være overvurdert ved unnlattelse av nedskrivninger etter ukurans etter fall i markedspriser.

Avslutningsvis er kontantstrømmen fra operasjonelle aktiviteter gjennomgått for analyseperioden. Den viser at AED har hatt negativ netto kontantstrøm fra driften fra og med regnskapsåret 2009, mens driftsresultatet utelukkende har vært positivt.

	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Driftsresultat	3 914 124	6 769 386	6 862 455	5 616 717	8 580 905	5 851 024
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	-871 266	-6 058 341	-4 690 634	-3 467 904	4 015 898	1 877 753
Arbeidskapital	25 170 668	26 110 141	23 414 003	23 961 414	19 175 304	9 948 832

Tabell 28: Driftsresultat, netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter, arbeidskapital i AED

Fra 2009 av rapporterte selskapet en kraftig endring i varelageret og derav økt arbeidskapital. Dette påvirket netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter negativt, og førte samtidig til positivt driftsresultat. Sistnevnte skyldes at varekostnaden ble redusert ved økt utgående varelagerbalanse, også med referanse til økt lagringstid. Det kan imidlertid stilles spørsmål til hvorvidt driftsresultatet er positivt ene og alene fordi varelageret er økt og tilhørende varekostnad dermed redusert, eller om dette også kan tilskrives reell inntekt fra driften.

6.2.4.2 Generelle røde flagg

Det fremkommer av sakshistorikken, medieoppslag, tilsynsrapporten fra Finanstilsynet og dommen fra Kristiansand tingrett at selskapet har hatt svak internkontroll. Det er gjort flere verdsettelsesfeil med store konsekvenser for blant annet varelageret. Daglig leder John Arne Andersen sa selv i et intervju at «sett i ettertid er mye uforståelig», og dette kan nok stemme. Selskapet har hatt en regnskapsavdeling som ikke har gjort en tilstrekkelig god nok jobb med beregning av priser, og de har hatt en ekstern revisor som implisitt har fungert som selskapets interne revisor. I stedet for å ta egne kontroller og vurderinger, har revisor i stor grad stolt blindt på forklaringer og uttalelser fra selskapets ledelse.

Selskapet har ikke utført pålagte varetellinger og har dermed ikke hatt noe kontroll over varelageret. Familien Andersen, og således selskapet har hatt lang fartstid i bransjen. Tilegnet erfaring skulle tilsi at varetelling var kjent begrep for dem. Det kan stilles spørsmål til om manglende varetelling skyldes bevisst ignoranse (regnskapsjuks), nedprioriteringer eller om det er svak internkontroll som er den bakenforliggende årsaken.

Familien Andersen har stiftet, hatt eierandeler og holdt sentrale stillinger i selskapet. En slik organisasjonsstruktur og ledelsessammensetning er ofte et rødt flagg da det er tilknyttet høyere risiko for manipulasjon og egenvinning.

I AED sin katalog for september 2011 som de kaller «totalt emballasjesortiment», gir selskapet en kort presentasjon av seg selv. Her fremkommer det at selskapet representerer Europas og USAs ledende emballasjeleverandører. Med andre ord betyr dette at selskapet drev handel i utenlandsk valuta, og at de dermed var utsatt for valutasvingninger med fare for tap. Ut ifra regnskapet og tilhørende noter kan man ikke se at selskapet har oppgitt noen form for sikring/sikringsstrategi mot valutarisikoen som var knyttet til deres leverandørgjeld. Det kommer imidlertid frem i styrets årsberetning for 2012 at «på valutasiden reduseres risikoen gjennom terminforretninger». Styret skriver likevel at selskapet er «eksponert mot valutasvingninger». Nøkkeltallsanalysen har vist at selskapet har hatt magre marginer. Når dette sammenholdes med manglende dokumentasjon eller informasjon om eventuell sikring mot valutatap i regnskapsnotene, eller som i dette tilfellet bare er nevnt i årsberetningen uten ytterligere detaljer på hvordan sikringen er lagt opp, anses det som et rødt flagg.

I 2005 byttet AED revisor fra Kjell Arnvard Revisjonsselskap AS, som hadde vært selskapets revisor siden oppstarten i 2001, til revisjonsselskapet Thorsen Wigrestrand & Co ANS (som ble til Sumergo DA). Året før, i 2004, ble det avgitt revisjonsberetning med kommentar om at det etter revisors mening var knyttet usikkerhet til ledelsens verdsettelse av selskapets aktiverte utviklingskostnader. Det påfølgende og overraskende revisorbyttet samt revisjonsberetningen for påfølgende år med tilsynelatende samme verdsettelsesmetode for utviklingskostnadene og ingen ytterligere kommentar fra ny revisor, kan oppfattes som et rødt flagg. I avisartikkel fra november 2016 forklarer statsautorisert revisor Kjell Arnvard at han ikke ønsket å fortsette engasjementet hvorpå varelagerproblematikk var en sentral årsak til beslutningen (Reinertsen, 2016).

Selskapet fikk et langvarig forhold til sitt nye revisjonsselskap, ved Arne Thorsen. Forholdet ble innledet i 2005 og Arne Thorsen fortsatte sitt engasjement frem til det ble åpnet konkurs i selskapet i 2013. Når selskapet har en langvarig relasjon til revisor kan det bygges opp lojalitet

mellom partene som kan føre til at revisor ikke lenger klarer å handle fullstendig objektivt. I tillegg kan revisor bli inspirert av tidligere års revisjoner. Dette kan medføre til at revisor ikke oppdager feil og skjevheter som trolig ville ha blitt oppdaget av en revisor uten detaljert kjennskap til tidligere revisjonsmetoder. Selskapets ledelse vil ved langvarig relasjon også bli godt kjent med revisors metoder, og kan dermed tilpasse regnskapet på en slik måte som gjør at revisor ikke oppdager manipulasjonen. Selskapets langvarige relasjon til revisor Arne Thorsen er et rødt flagg.

I nøkkeltallsanalysen har det også fremkommet en god del generelle røde flagg som bør undersøkes nærmere. Selskapet har et stort varelager med lang lagringstid, sviktende resultatmargin, svak likviditet, høy gjeldsgrad og lav egenkapital. I tillegg er det store avvik i forholdstallene sammenlignet med bransjen, som i seg selv presenterer røde flagg.

6.2.4.3 Metoder for manipulering og røde flagg

AED har som tidligere nevnt hatt en høy gjeldsgrad i tillegg til at selskapet ikke har hatt noe sikringsstrategi knyttet til valutarisiko relatert til leverandørgjelden. Selskapet har også hatt et stort varelager med lang lagringstid som selskapet har pantsatt i forbindelse med blant annet banklån. Samtidig ser man at driftsresultatet hovedsakelig er drevet av justeringer ved varelageret, og ikke nødvendigvis fra annen form for inntektsgenerering. I tillegg har selskapet hatt svak egenkapital med tilknyttede lønnsomhetsproblemer. Selskapet har dermed hatt insentiver til å foreta justeringer av regnskapet for blant annet å unngå at lånebetingelser ikke oppfylles, og at eventuelle låneavtaler derfor opphører. Varelageret kan være overvurdert, motivert av potensialet for innhenting av ytterligere fremmedkapital, eller som nevnt for å beholde det lånet de allerede var gitt. Selskapet har vært svært avhengig av lån for å vedlikeholde driften. Gjeldsgraden viser for eksempel at selskapets eiendeler i stor grad er finansiert gjennom lån. AED har lang historikk særlig tilknyttet familien Andersen. Selskapets suksess blir nesten synonymt med familiens suksess, og det kan av den grunn foreligge private insentiver til regnskapsjusteringene. Samtidig vil familien også økonomisk tjene på suksessen.

Overvurdert varelager

Fra nøkkeltallsanalysen har man sett at selskapet har hatt en svært lav Earn & Turn. Forholdstallet ble funnet ved å multiplisere selskapets driftsmargin med varelagerets omløpshastighet. En lav Earn & Turn indikerer at selskapet enten har for svak resultatmargin eller at varelageret er overvurdert. Sammenlignet med bransjen hadde selskapet svakere marginer, men det største avviket fremkommer i varelagerets omløpshastighet. Det vil si at selskapets varelager har hatt relativt lengre lagringstid enn bransjens, og dette har gitt AED et stort varelager. Faktisk utgjorde AED sitt varelager omtrent halvparten av selskapets eiendeler. Varelagerets gjennomsnittlige lagringstid har stadig økt i analyseperioden, sammen med størrelsen på varelageret. Attpåtil har varekostnaden ikke økt i samme grad som varelageret gjennom analyseperioden, noe som vekker mistanke.

Selskapets varelager bestod hovedsakelig av råvarer som bedriften kjøpte inn for videre bearbeiding, avtaleprodukter som var spesialtilpasset den enkelte kunde og standardprodukter. I tillegg hadde AED paller som en del av varebeholdningen. Det fremkommer i dommen at selskapet ikke har hatt god nok kontroll over varelageret sitt. Selskapet utførte ikke varetellinger i henhold til bokføringsforskriften § 6-1, verken ved regnskapsårets slutt eller ved rullerende tellinger gjennom året. I følge revisor hadde selskapet god kontroll på varelageret. Dette begrunnet han blant annet med at avvik fremkom løpende når det ble plukket varer fra lageret eller i forbindelse med at kunder ba om at deres varer ble talt, for deretter å bli korrigert. Dette er imidlertid ikke dokumentert på noe som helst måte. Varelagerets eksistens er heller ikke testet, da dette ikke har vært mulig grunnet manglende varetelling og dokumentasjon.

Varelagerets anskaffelseskost ble beregnet med utgangspunkt i fakturapris fra leverandør pluss omkostninger. Selskapet hadde ikke fullstendig kostprisoversikt lagt inn i lagersystemet ved regnskapsårets slutt, og brukte derfor prislister basert på AED sin utsalgspris nedjustert med en prosentsats for antatt bruttofortjeneste. Denne prosentsatsen har variert fra år til år. Fra det nedjusterte beløpet trakk AED fra bokført varekjøp og den påfølgende differansen utgjorde selskapets varelagerendring i den aktuelle perioden. Hovedproblemet var at den prosentsatsen som ble benyttet ved nedjustering var for lav i forhold til den reelle bruttofortjenesten da det blant annet ikke var foretatt justering for markedsstøtte, noe som ville ha redusert utsalgsprisen.

Dette førte til at bokført varelagerbeholdning i løpet av året ble verdsatt for høyt i forhold til virkelig verdi. I tillegg var det i 2012 ikke nedjustert for bruttofortjeneste i det hele tatt. I følge dommen fra Kristiansand tingrett utgjorde denne feilen alene et verdiavvik på 6 millioner kroner.

Videre har selskapet ikke foretatt nedvurdering av varelageret grunnet ukurans i analyseperioden, foruten om i 2012 hvor det ble foretatt en nedjustering på 1 million kroner. Selskapets varelagerlister viste at det for flere varer var samme antall liggende på lager år etter år. Disse varene ble med andre ord ikke omsatt og skulle således vært nedjustert på grunn av ukurans. Eksempelvis hadde AED en varebeholdning av partysett verdsatt til omkring 3 millioner kroner, stående uendret på lager i flere år. Her burde AED ha foretatt en nedjustering.

Forskyvning av kostnader tilhørende inneværende periode til en senere periode

Selskapet har i løpet av analyseperioden aktivert kostnader i forbindelse med designavtaler, også benevnt klisje- og stansekostnader. Disse kostnadene bestod hovedsakelig av lønnskostnader (estimert tidsforbruk), reisekostnader og varekostnader. Kostnadene ble deretter avskrevet over kontraktperioden på tre år, noe som selskapets revisor anførte var i tråd med selskapets avskrivningsplan. Klisje- og stansekostnadene er i prinsippet knyttet til avtalte fremtidige produktleveranser med tilhørende inntekter. I løpet av analyseperioden har selskapet aktivert følgende kostnader for utgifter til klisje- og stanseverktøy, m.m.:

Klisje- og stansekostnader	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Periodiserte utgifter til klisje-/stanseverktøy m.m.	12 591 056	12 715 723	12 219 056	10 774 487	8 036 754	6 833 021

Tabell 29: Klisje og stansekostnader i AED

Hvis det ikke kan sannsynliggjøres at disse kostnadene skaper fremtidig inntekt, skal utgiftene kostnadsføres umiddelbart (*ref. sammenstillingsprinsippet i underkapittel 2.6.2*). Dersom kostnadene mot formodning skulle forventes å generere fremtidig inntjening, skal disse balanseføres for deretter å kostnadsføres ved årlige avskrivninger. Forut for balanseføring må det foretas en vurdering av om utgiften tilfredsstillende kravene til balanseføring. Deriblant må

utgiften kunne klassifiseres som immateriell eiendel. Som nevnt i kapittel 1.3.5 er en immateriell eiendel en «*ikke-pengepost uten fysisk substans som foretaket benytter i tilvirkning eller salg av varer [...]*». Videre følger det av definisjonen at eiendelen må være identifiserbar og må kontrolleres av foretaket slik at de representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å tilflyte selskapet.

Immaterielle eiendeler vurderes i henhold til regnskapsloven § 5-3, men når det gjelder utgifter knyttet til egen forskning og utvikling er det i regnskapsloven § 5-6 gitt en unntaksregel som sier at slike utgifter *kan* kostnadsføres når de påløper (ref. oppgavens kapittel 4.5.5). Aktiviteter innenfor design av verktøy, sjablonger, former og lignende faller i henhold til NRS 19 inn under definisjonen «*utvikling*».

Gitt at investeringen er varig, skal en immateriell eiendel balanseføres når:

- Det er sannsynlig at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte selskapet. Det vil si at selskapet må kunne dokumentere (1) hvordan eiendelen forventer å bidra til en økning av de fremtidige økonomiske fordelene for selskapet, (2) at selskapet har evne til og intensjon om å benytte eiendelen i sin virksomhet, (3) at foretaket vil ha tilgang til tekniske, finansielle og andre ressurser som er nødvendig for å oppnå de forventede fremtidige økonomiske fordelene
- Anskaffelseskost for eiendelen kan måles pålitelig

En immateriell eiendel som oppstår i utvikling skal i henhold til IAS 38 punkt 57 innregnes kun dersom foretaket kan dokumentere dets evne og vilje til å fullføre utviklingen av eiendelen samt dets evne og vilje til å ta eiendelen i bruk eller selge den. I det ligger det at selskapet må kunne dokumentere tilgjengeligheten av tilstrekkelig tekniske, finansielle og andre ressurser til å fullføre utviklingen og til å ta i bruk eller selge den immaterielle eiendelen. Videre må selskapet dokumentere hvordan den immaterielle eiendelen med sannsynlighet vil generere fremtidig økonomiske fordeler, og selskapets evne til, på en pålitelig måte, måle de utgiftene som er henførbare på den immaterielle eiendelen mens den er under tilvirkning (ref. oppgavens kapittel 4.5.5 og IAS 38.57).

I henhold til borevisor i konkursboet til AED var en del av dokumentasjonen knyttet til aktiverte klisje- og stansekostnader mangelfull. Dokumentasjonen identifiserte ikke den enkelte avtale, ei heller hvordan de periodiserte kostnadene fordelte seg på de enkelte avtalene. Det ble heller ikke funnet vurdering på hvorvidt fremtidig inntjening ville dekke de kostnader som er aktivert på den enkelte avtale. Borevisor mente videre at den dokumentasjonen som ble forelagt ikke var tilstrekkelig til å vurdere verdien av den immaterielle eiendelen. I henhold til dommen har heller ikke revisor dokumentert vurderingen av fremtidig inntjening. Utgiftene AED har hatt til egen utvikling i form av klisje- og stansekostnader skulle ha blitt kostnadsført frem til virksomheten kunne fremlegge dokumentasjon på at eiendelene ville bli ferdig utviklet så de kunne bli solgt og generere fremtidige økonomiske fordeler for virksomheten.

Videre fremkommer det i dommen at selskapet også har aktivert betydelige beløp knyttet til messekostnader uten tilstrekkelig grunnlag. I følge revisor sine arbeidsdokumenter fra 2011 viser notatene at messekostnadene ikke hadde noen verdi, og skulle dermed ikke ha blitt aktivert. Til motsetning aktiverte selskapet messekostnader i perioden 2005-2010 uten at revisor ga noen merknad.

En gjennomgang av selskapets regnskap viser imidlertid ingen tegn til messeutgifter, og det er ikke gitt noen informasjon i notene om forholdet. Det ville vært svært vanskelig for utenforstående uten ytterligere informasjon å fange opp disse aktiveringene. Retten har på sin side innhentet tilstrekkelig informasjon til å konkludere med at messekostnadene har hatt liten verdi og følgelig ikke skulle ha blitt aktivert. Imidlertid mente retten at aktiveringen av kostnadene har hatt mindre å si for totalbildet av AED sin økonomi.

AED har feilaktig aktivert kostnader, og på den måten forskjøvet kostnader tilhørende inneværende perioder til senere perioder. Dette er gjort ved at selskapet balansefører kostnadene for deretter å avskrive disse slik at kostnadene fordeler seg over flere perioder, uten at det foreligger grunnlag for dette. Ledelsen har dermed skapt bedre resultater ved å flytte på kostnadene til senere perioder, samtidig som selskapets inntekter, egenkapital og balanse i inneværende periode har blitt overvurdert.

Konserninterne fordringer

Selskapet har opparbeidet seg en fordringsmasse etter utlån til morsselskapet og til selskap i samme konsern. I 2007 hadde AED konsernrelaterte fordringer på omkring 5,39 millioner kroner. I analyseperioden økte selskapets konsernfordringer med hele 211%, til å bli i overkant av 16,7 millioner kroner. Økningen av AED sine fordringer mot konsernet indikerer at konsernets lånemottakere ikke betjener lånene sine overfor AED.

	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Lån til foretak i samme konsern	16 774 646	13 708 525	9 409 742	9 909 983	8 055 369	5 393 011

Tabell 30: Lån til foretak i samme konsern i AED

I henhold regnskapsloven § 7-22 skal det også oppgis informasjon i regnskapsnotene dersom det foreligger konserninterne transaksjoner, i tillegg skal transaksjonenes omfang presenteres. Det skal for hver post under fordringer, annen langsiktig gjeld og kortsiktig gjeld angis det samlede beløp som gjelder foretak i samme konsern, tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet. AED har riktig nok oppgitt noe informasjon i regnskapsnotene, men denne informasjonen er ufullstendig.

I årsregnskapet for 2007 har selskapet i note 11 skrevet følgende vedrørende mellomværende med morsselskapet Be Pe Eiendom AS: «Selskapet har pr. 31.12.2007 til gode kr 4 881 610 fra morselskapet Be Pe Eiendom AS». Imidlertid viser balansen at selskapet totalt sett har hatt lån til foretak i samme konsern på litt i underkant av 5,4 millioner kroner. I tillegg er det ytt lån til tilknyttet selskap og felles kontrollert virksomhet på kr 1,4 millioner kroner. Differansen mellom balanseførte verdier og verdier oppgitt i noten, er ikke forklart noe sted. Videre er det i årsregnskapet for 2008 også vist til historiske tall for sammenligning. Eiendelsposten «lån til foretak i samme konsern» for 2007 er nå gitt til å være nesten 5,7 millioner kroner. En økning på omtrent 300 000 kroner. Dette er heller ikke forklart i notene. Regnskapsnotene til AED er uklare og mangelfulle, og dette er et rødt flagg.

Når fordringene overfor foretak i samme konsern vokser unormalt mye, skal man være kritisk til hvorvidt veksten er reell. I AED sin sak vet man ikke hvorfor konsernfordringene oppstod, og man kan dermed ikke foreta mer spesifikke vurderinger. En gjennomgang av morsselskapets

årsregnskap gav heller ingen ny informasjon. Uavhengig av hva årsaken til den kraftige økningen i konsernfordringer er, vil dette være et rødt flagg på grunn av den unormale veksten.

Årsaken til at dette er et rødt flagg er at økningen kan skyldes tilpasninger i regnskapene til mor og datter. Dette kan blant annet ha skjedd ved at det i stedet for konsernbidrag blant annet er gitt lån til morselskapet, som ikke nødvendigvis er ment å bli tilbakebetalt (på samme måte som konsernbidrag der økonomiske ytelser blir gitt uten motvederlag). Normalt sett skal konsernbidrag for mottaker behandles på samme måte som mottatt utbytte. Mottaker skal inntektsføre konsernbidraget det samme året som giver gjør sin gjeldsavsetning. Mottatt konsernbidrag skal dernest føres som finansinntekt, og er skattepliktig inntekt (for mor i dette tilfellet). Datter på sin side skal føre gjeld til selskap i samme konsern, og samtidig redusere egenkapitalen og betalbar skatt. Et av vilkårene for å gi eller motta konsernbidrag er at en slik beslutning må treffes av generalforsamlingen etter at styret har fremlagt forslag, jf. aksjeloven § 8-5, jf. § 8-2.

Det kan tenkes at selskapet i stedet for å gi konsernbidrag, har gitt det de har betegnet som lån, og dersom det ikke foreligger tilbakebetalingsplikt på «lånet», kan man anse det som tapping av selskapet. Likeledes vil AED kunne fremstå som mer kredittverdig nettopp på grunn av at konsernfordringene utgjør en så stor del av selskapets totale fordringer. Videre fremkommer det av dommen at heller ikke revisor har dokumentert sin vurdering av konsernfordringene, noe han skulle ha gjort. Dette er med på å bidra til økt mistanke rundt konsernfordringene til AED.

7 Oppsummering og konklusjon

7.1 Oppsummering

I Norge er årsregnskapet, årsberetningen og eventuell revisjonsberetning til regnskapspliktige foretak, offentlig informasjon. Dette skal bidra til mer åpenhet, til større kontroll og gjennomsiktighet. Regnskapsinteressenter skal kunne benytte årsregnskapet for å innhente relevant informasjon om den regnskapspliktiges økonomiske utvikling og finansielle stilling, og på den måten gjøre gode økonomiske beslutninger. De gode økonomiske beslutningene trues imidlertid av ufullstendig og/eller feil regnskapsinformasjon som kan villedde regnskaps-

brukerne, og føre til beslutninger som potensielt resulterer i store økonomiske tap. Grunnen til dette er at et regnskap er preget av valgadgang hva angår fleksible regnskapsregler og -prinsipper. I tillegg utføres det en god del estimer ved fastsettelse av regnskapstallene, og derav vurderinger av skjønnsmessig karakter. Denne fleksibiliteten er enkel å misbruke når ledelsen i et selskap finner det fristende. Formålet med avhandlingen har dermed vært presentere grunnleggende regnskapsteori slik at man får et grunnlag for kritisk vurdering av de presenterte tallene og informasjonen som fremkommer i regnskapene, og for på den måten å kunne foreta velvurderte økonomiske beslutninger. Avhandlingen vil rette fokus på manipulerings- og avdekkingsmetoder sammenstilt med praktiske eksempler i form av casestudier. Av nevnte årsaker er følgende problemstilling valgt: *Hvordan skjer regnskapsmanipulasjon og hvordan kan den avdekkes?*

Når ledelsen i en virksomhet bevisst misbraker sin myndighet ved blant annet å justere på regnskapet, og dermed avvike fra gjeldende regnskapsregler med intensjon om å villedde regnskapsbrukerne, gjerne til fordel for seg selv, kalles for regnskapsmanipulasjon. Å avdekke hvorvidt det har inntruffet regnskapsmanipulasjon ved hjelp av offentlig tilgjengelig informasjon er en kompleks sak. Man må først og fremst besitte tilstrekkelig regnskapsmessig kunnskap slik at man forstår hva det er man ser og leter etter i et regnskap. I Norge har vi to spor innenfor regnskapslovgivningen. Alle børsnoterte selskaper er pålagt å benytte internasjonal regnskapslovgivning kalt IFRS (International Financial Reporting Standards). Øvrige virksomheter kan velge mellom IFRS, GRS (God Regnskapsskikk) eller en forenklet IFRS. Evnen til å skille mellom disse språkene og deres tilnærming til regnskapet vil være vesentlig for avdekkingsmetodene. Følgelig faller også valget på fokusområde på det regnskapsspråket undersøkelsesenheten selv har benyttet. I avhandlingen har fokuset i all hovedsak vært rettet mot teori om GRS, men det er tilført noen innslag av IFRS slik man får litt kunnskap om begge språk.

Ved å bruke forholdstall utledet fra aktuelle poster i årsregnskapene til selskapet man undersøker, vil man få ytterligere kunnskap om virksomhetens økonomiske stilling. De fire forhold som vurderes er bedriftens evne til å skape overskudd og tåle tap, bedriftens anskaffelser og anvendelse av kapital, samt bedriftens betalingsevne. Når man bruker disse nøkkeltallene, og stiller dem opp mot historiske forholdstall og mot bransjens tilsvarende

forhold, vil man kunne avdekke skjevheter som bør undersøkes nærmere. Skjevheter i negativ forstand kan ha flere indikasjoner. Forholdstallsanalysen kan vise at selskapet sliter økonomisk og kan være på randen til konkurs, noe som er vesentlig for flere regnskapsbrukere å ha kjennskap til ettersom risikoen for tap vil være forhøyet. Videre kan skjevheter som viser ekstraordinære resultater være følger av regnskapsmanipulasjon. Bransjen bidrar i dette tilfellet til å kaste lys over den generelle markedssituasjonen, og dersom det ikke foreligger plausible forklaringer til skjevhetene, er dette et varsel om at regnskapstallene kan være justerte.

Justering av regnskapstallene er en målrettet prosess som avgir regnskapsrapporter med misvisende forhold til den underliggende utviklingen i selskapet. Justering av regnskapet kan foregå både innenfor og utenfor gjeldende regulering. Under førstnevnte inngår konservative, nøytrale eller aggressive rapporteringsvalg, mens sistnevnte gir rapporteringsvalg som oftest betegnes resultatstyring og regnskapssvindel. Ved konservative rapporteringsvalg blir eiendeler undervurdert og gjeld overvurdert for å legge til rette for rapportering av høyere, dog kunstig, lønnsomhet i fremtiden gjennom skjulte reserver. Når eiendeler i motsetning blir overvurdert og gjeld undervurdert, blir fremtidig lønnsomhet svekket. Dette rapporteringsvalget kalles for liberal regnskapsføring. For regnskapsbrukerne er nøytral regnskapsrapportering det gunstigste ettersom dette vil gi dem objektiv regnskapsinformasjon uten skjevheter.

Det utføres justering av regnskapet utenfor gjeldende regulering når fordelene ved justeringen forventes å overgå forventede kostnader. Med andre ord må det være lønnsomt for manipulator å utføre handlingen samtidig som det må være enkelt å gjennomføre, og sannsynligheten for å bli oppdaget må være liten. Det kan finnes mange årsaker til at det utføres manipulering av regnskapet. Det kan for eksempel foreligge insentiver eller press til å nå visse økonomiske mål som også gir manipulator visse fordeler. Presset er ofte situasjonsbestemt der forhold som insentivkontrakter, økonomiske vanskeligheter, kapitalmarkedshendelser, endringer i ledelse eller i regnskapsregler kan gi økt risiko for direkte manipulering av regnskapet.

Regnskapsmanipulering kan foregå på ulike måter. Typiske metoder innebærer ofte en manglende sammenstilling mellom inntekter og tilhørende kostnader. Dette kan foregå ved at inntekter resultatføres for tidlig eller for sent, og tilsvarende for kostnader. Andre teknikker

innebærer blant annet resultatføring av fiktive inntekter, kunstig økning i inntekter ved hjelp av engangsaktiviteter eller misvisende klassifiseringer av regnskapsposter. Et selskap kan også unnlate å rapportere nødvendige kostnader i forhold til tidligere avsetninger eller reversering av tidligere avsetninger. Listen over teknikker som kan anvendes er lang, og ikke uttømmende.

Regnskapskvalitet betegnes av regnskapets evne til å redusere skjev informasjon mellom virksomheten og regnskapsbrukerne, til å gi beslutningsnyttig informasjon og til å gjenspeile virksomhetens reelle økonomiske stilling. Dersom regnskapet inneholder regnskapsmessig støy, for eksempel i form av at regnskapsmessig resultatet avviker fra regnskapsmessig verdi, vil resultat kvaliteten forringes. Ettersom regnskapet også er et produkt av estimater og skjønnsmessige vurderinger, er det utsatt for regnskapsmessig støy. For å vurdere i hvilken grad selskapets regnskap fanger realiteten i dens underliggende virksomhet, og for å få en bedre forståelse av det som rapporteres i årsregnskapet, bør det utføres en regnskapskvalitets-analyse. Denne analysen vil bidra til å identifisere de viktigste regnskapsprinsipper og størrelser, graden av fleksibilitet/estimer, og deretter identifisering av kritiske skjønnsmessige estimater. Videre bør man i en regnskapskvalitetsanalyse også vurdere selskapets regnskapsstrategi og informasjonskvalitet. Siste ledd er identifisering av avvik fra det normale og sett i forhold til bransjen, med vekt på sammenhenger (eks. forholdstall) og utviklingstrekk. Avvikene betegnes «røde flagg» og representerer mulig manipulasjon av regnskapet. I tillegg til nevnte avvik, finnes det et sett med generelle røde flagg som ikke nødvendigvis er knyttet til konkrete regnskapsposter. Disse alene gir en pekepinn på hvorvidt det foregår noe spekulativt i regnskapet.

Det ble utført to casestudier med det formål å anvende presentert teori og verktøy i praksis. Prora Eiendom AS (Prora) og Andersens Emballasje & Design AS (AED) er to selskap som begge var familiedrevet på hver sin måte. Både i Prora og i AED var det hovedsakelig far og sønn som styrte skuten. I Prora var sønnen oppført som daglig leder, mens faren var styrets leder. Det motsatte var tilfellet for AED hvor faren var daglig leder og sønnen styrets leder. I begge tilfeller hadde andre familiemedlemmer verv i styret, samtidig som familiene også direkte og/eller indirekte hadde eierandeler i selskapene. I begge tilfeller forelå det både insentiver og mulighet til utføre regnskapsmanipulasjonen. Ledelsen sitter med mer og bedre informasjon enn andre interessenter. Når styrets sammensetning i all hovedsak er personer med

nære relasjoner, kan det øke risikoen for villedende informasjon og regnskaps-manipulering, samtidig som faren for å bli oppdaget og straffet blir mindre. Dette kan for eksempel skyldes at familiemedlemmene selv er med på å skape støy gjerne for egenvinnings skyld, eller fordi at de ikke ønsker at familiemedlemmer skal få konsekvenser og derfor holder tett om mistankene eller vissheten om regnskapsmanipuleringen.

En gjennomgang av selskapenes årsregnskap og noter viste tydelige svakheter. Informasjonskvaliteten var begrenset, mangelfull og til tider bare å anse som uvesentlig fyllmasse. Prora har en balansepost som nevnes «Andre fordringer». Dette er en vesentlig post i regnskapet, men det er uklart hva posten inneholder da notene er lite informative. Selskapet balansefører også tomter, bygninger og annen fast eiendom, men tilhørende note gir ikke noe avklarende informasjon, men heller mer uklarerheter hvoretter man sitter igjen mer forvirret enn før man leste gjennom noteinformasjonen. AED har på sin side blant annet unnlatt å gi informasjon vedrørende innholdet i visse aktiverte kostnader. Dette gjelder for eksempel messekostnader som ble aktivert, og skjult i en samlepost i balansen som selskapet kalte «klisje- og stansekostnader». Det ble også gitt svært mangelfull informasjon i notene vedrørende konserninterne fordringer. Det forekom blant annet et avvik mellom bokført verdi i balansen og verdi oppgitt i tilhørende note. Differansen er heller ikke forklart andre steder i notene. AED har også vært eksponert mot valutasvingninger. I årsberetningen er det uttalt at valutarisikoen reduseres gjennom terminforretninger, uten ytterligere detaljer rundt hvordan sikringen er lagt opp. Risikoen knyttet til AED eventuelt manglende sikringsstrategi, og/eller mangelen på informasjon vedrørende eventuelle sikringsstrategier er å anse som et rødt flagg. I tillegg har både Prora og AED presentert uklare, mangelfulle og til tider forvirrende noter. Hver for seg er disse å anse som røde flagg.

I perioden 2008 – 2013 har styrets leder i Prora tatt opp lån som var i strid med aksjeloven. Det er gitt flere presiseringer fra revisor om ulovlig lån til aksjonær samtidig som styret også har bemerket dette i årsberetningene, men uten at forholdet har blitt rettet opp i. Selskapet har hatt en anstrengt økonomisk situasjon, og på et punkt også hatt en negativ egenkapital på flere hundre millioner kroner. Likevel har styrets leder funnet det forsvarlig å ta opp lån fra selskapet. Både gjentakende revisormerknader og leders villighet til å bryte regelverket, og på den måte forverre en allerede økonomisk anstrengt situasjon for selskapet, viser at styrets leder ikke

handler på en slik måte at selskapets interesser blir ivaretatt. Dette indikerer at styrets leder er villig til å sette selskapet i fare, for egenvinningskyld. Dette er et rødt flagg.

Begge selskapene var avhengig av lånefinansiering og var svært gjeldstynget. Det var fremmet konkursbegjæring mot Prora i flere tilfeller på grunn av kreditorer som hadde utestående krav på flere titalls millioner kroner. Samtidig var hovedårsaken til at AED begjærte oppbud at selskapets bankforbindelse hadde stanset all kreditt til selskapet, noe de var svært avhengig av for å drifte virksomheten. I begge tilfeller hadde selskapet vesentlig høyere gjeldsgrad enn den tilhørende bransjen, samtidig som egenkapitalprosenten var langt lavere enn resten av bransjen. En lav egenkapitalprosent sammen med høy gjeldsgrad indikerer usunn økonomi og forhøyet fare for konkurs.

Selskapene drev begge med liberal regnskapsrapportering. Prora utførte sin byggevirksomhet gjennom datterselskaper, som blant annet ble finansiert av ordinære byggelån som krevde egenkapital. Prosjektene ble tilført egenkapital gjennom Prora enten ved lån eller overdragelse av aksjer i prosjektselskapene. Ved aksjeoverdragelse fikk Prora en økning i eiendelene, men denne økningen var ikke reell. Det var nemlig knyttet tilbakekjøpsforpliktelse til aksjeoverdragelsene, noe som betyr at transaksjonene i realiteten var låneopptak i form av tilbakekjøpsavtaler. Transaksjonene skulle ha blitt rapportert som gjeld og påløpte rentekostnader.

AED på sin side hadde et kraftig overvurdert varelager. Nøkkeltallsanalysen viste at Earn & Turn var særdeles lavt. Dette er en indikasjon på at varelageret er for stort og/eller at driftsmarginene er for dårlige. Man så blant annet ved beregning av likviditetsgrad 1 at AED sine resultater var tilnærmet lik bransjen, men med en gang varelageret ble trukket fra likningen ble det klart at AED hadde en vesentlig dårligere betalingsevne enn resten av bransjen. I tillegg viste analysen at selskapet hadde en økende gjennomsnittlig lagringstid, som samtidig var langt høyere enn det bransjen rapporterte. Sammenholder man disse funnene med økende varelager, og en varekostnad som ikke øker i takt med varelageret, har man en indikator på overvurdert varelager. Varelageret til AED utgjorde omtrent halvparten av selskapets eiendeler, men det viste seg at antall varer ikke stemte med det som var brukt som grunnlag for den bokførte

verdien. I tillegg var varelageret verdsatt for høyt i forhold til virkelig verdi, og det ble ikke foretatt nedskrivninger grunnet ukurans. Ved å bruke liberal regnskapsrapportering har selskapene dermed økt sannsynligheten for å innhente kapital, noe som ikke nødvendigvis ville ha vært tilfellet hadde de presentert selskapets reelle økonomiske situasjon. Dette har utsatt kreditorene for høyere risiko for tap da det er gitt kreditt på uriktig grunnlag.

I begge sakene finnes det indikasjon på, eller blitt avdekket, at selskapet forskyver kostnader tilhørende inneværende periode til senere perioder. AED har aktivert kostnader forbundet med designavtaler som bestod av lønnskostnader (estimert tidsforbruk), reisekostnader og varekostnader, og avskrev disse over tre år. Tilknyttet dokumentasjon for nevnte kostnader var mangelfull, og det var ikke foretatt vurdering på hvorvidt fremtidig inntjening ville dekke de kostnader som ble aktivert på den enkelte avtale. Verdien av de aktiverte kostnadene kunne av den grunn ikke vurderes. Disse utgiftene skulle ha blitt kostnadsført frem til virksomheten kunne fremlegge dokumentasjon på at eiendelene vil bli ferdig utviklet slik at de kan bli solgt og på den måten generere økonomiske fordeler for selskapet. Videre fremkommer det av dom fra Kristiansand tingrett at AED også har aktivert betydelige beløp knyttet messekostnader som ifølge revisor ikke har hatt noen verdi. Disse skulle følgelig ikke ha blitt aktivert, men kostnadsført. For Prora sin del har man funnet indikasjoner på at Prora har utsatt kostnader for inneværende periode ved å unnlate å foreta nedskrivninger. Prora har i 2010 og 2011 redusert nedskrivning av finansielle eiendeler kraftig sett i forhold til de tre foregående år, for deretter å øke nedskrivningene betydelig i 2012 og 2013. Dette er en indikasjon på at det er unnlatt å utføre nedskrivninger i de to førstnevnte årene. På den måten har Prora utsatt kostnadene til senere perioder, i dette tilfellet fra regnskapsårene 2010 og 2011 til 2012 og 2013.

Terje og Roger Eriksen har i egenskap av å henholdsvis være styrets- og daglig leder i Prora, beriket seg selv på selskapets bekostning. De har sittet på begge sider av i blant annet aksjehandel mellom seg selv som privatpersoner og Prora (både direkte og indirekte gjennom datterselskaper). Det vises til en spesifikk hendelse der Prora solgte sine aksjer i Munkvoll Gård AS til under markedspris til datterselskapet Von Krogh Invest AS. Terje og Roger hadde egne eierandeler i sistnevnte selskap. Deretter solgte Terje og Roger sine eierandeler i Von Krogh Invest AS til Prora, men denne gangen til over markedspris. Terje sitt vederlag lød på 10,75 millioner kroner som han benyttet til å redusere sin gjeld hos Prora, mens Roger i stedet for å

få utbetalt 4,6 millioner kroner i vederlag heller overtok selskapets firmahytte som tilfeldigvis tilsvarte aksjenes verdi, nemlig 4,6 millioner kroner. Denne tredelte transaksjonsrekka som har skjedd til under- og overpris, viser at far og sønn Eriksen har handlet etter egne interesser, og dermed tilsidesatt selskapets og investorenes interesser. Her har den kompliserte (konsern-) selskapsstrukturen, og Terje og Roger sine sammenblandede roller blitt benyttet til å viliede regnskapsbrukerne med den hensikt å skaffe seg selv uberettiget vinning på Prora sin bekostning.

Casestudiene har vist at grunnleggende regnskapsteori sammenstilt med regnskapskvalitetsanalysen gir utvidet kunnskap om selskapenes reelle økonomiske stilling. Nøkkeltallene har gitt indikasjoner på at selskapene har hatt sviktende økonomi, og at det er store avvik i forhold til historiske tall, og i forhold til bransjen. Det er gjennom nøkkeltallsanalysen og ved informasjonsinnhenting fra diverse register, nettsteder, årsregnskaper med tilhørende noter og revisors beretninger, funnet flere generelle flagg. Videre undersøkelser har hovedsakelig avdekket resultatføring av fiktive inntekter og forskyvning av kostnader fra inneværende periode til en senere periode. Samtidig har man funnet tvilsomme transaksjoner mellom nærstående og overvurderte eiendeler.

7.2 Konklusjon

Avhandlingen har vist at det å finne hvordan regnskapsmanipulasjon skjer og hvordan denne kan avdekkes, kan være en svært krevende oppgave. Regnskapsbrukeren må først og fremst besitte tilstrekkelig kunnskap innen regnskapsteori og tilhørende regler, slik at man har et grunnlag for å utføre en kritisk vurdering av de presenterte regnskapstallene. Uten en slik base, blir det umulig for regnskapsbrukeren å stille spørsmål ved det brukeren får presentert. Viktigheten av dette illustreres godt gjennom mengden teori som er presentert i avhandlingen, og det er på langt nær uttømmende. Deretter må regnskapsbrukeren identifisere kritiske regnskapsstørrelser og røde flagg i regnskapet samtidig som man har begrenset tallmateriale og informasjon tilgjengelig, for å prøve å avdekke regnskapsmanipulasjon. Dette er en tidkrevende oppgave, men vil kunne vise seg lønnsom for regnskapsbrukeren i form av at brukeren vil kunne ta mer informative økonomiske valg vedrørende det aktuelle selskapet, og på den måten redusere risikoen for tap.

Avhandlingens problemstilling har blitt testet i casestudiene, og besvart gjennomgående i avhandlingen særlig med fokus på kapittel 4.1 samt i oppsummeringskapittelet. Casestudiene har illustrert at det rent praktisk er mulig å avdekke manipulering av regnskapet ved bruk av regnskapskvalitetsanalyse hvor blant annet røde flagg har blitt identifisert, og dette selv med begrenset data og informasjon. Regnskapsbrukeren kan ved anvendelse av presentert teori, blant annet om hvordan manipulering av regnskapet typisk foregår, og ved anvendelse av regnskapskvalitetsanalysen, kunne avdekke justering og manipulasjon av regnskapet. På den måten vil regnskapsbrukeren ha et svært informativt grunnlag for økonomiske beslutninger hvorpå tilknyttet risiko er betydelig redusert. Dette kan på lang sikt ha en forebyggende effekt gitt at flere benytter seg av de presenterte metodene for avdekking og ryktet om den velinformerte regnskapsbrukeren sprer seg.

Kilder

Andersen, S. S. (2013). Casestudier. Forskningsstrategi, generalisering og forklaring (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015). Regnskapsteori. Oslo: Cappelen Damm, Akademisk

Banken, K., & Busch, T. (1999). Analyse av finansregnskap.

Coenen, Tracy L. 2008. Essentials of Corporate Fraud. Vol. v.37, Essentials Series. Chichester: Wiley.

Den norske Revisorforeningen (2017). Revisors Håndbok.

Elvestad, K. (2015, september 09) Merknader etter revisortilsyn i Sumergo DA. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/brev/2015/merknader-etter-revisortilsyn/>

Ghauri, P. og Grønhaug, K. (2010) Research methods and business studies. Pearson Education.

Gipsrud, G, Olsson, U.H. og Silkoset, R. (2010) Metode og Datanalyse. Høyskoleforlaget.

Gjesdal, F. (2003). Resultatkvallitet anno 2003. Praktisk Økonomi og Finans, ss. 51-81

Gran, B. (2016) Siktet for millionsvindler. Dagens Næringsliv, 30.06.2016. Hentet fra <https://www.dn.no/privat/eiendom/2016/06/30/1900/Eiendom/siktet-for-millionsvindler>

Gripsrud, G., Olsson, U.H., Silkoset, R. (2004). Metode og Dataanalyse - Med fokus på beslutninger i bedrifter. Oslo: Høyskoleforlaget.

Grønmo, S. (2016). Samfunnsvitenskapelige metoder (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget

Heimly, F. (2011) Jakten på lønnsomheten. Lønnsomhet som varig konkurransefortrinn. Oslo: Hegnar Media

Heskestad, T. (2015). Resultat kvalitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter. Revisjon og Regnskap, s. 33-40.

Heskestad, T. (2016). Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader. Revisjon og regnskap, s. 33-39.

Heskestad, T. (2017). Hentet fra forelesning om Røde flagg Del I i emnet Strategisk økonomistyring, UIS.

Hoff, K.G., & Helbæk, M. (2016). Bedriftens økonomi, 8. utgave.

Johannessen, A., Christoffersen, L., Tufte, P.A. (2011). Forskningsmetode for økonomisk-administrativefag. Oslo: Abstrakt forlag AS.

Kinserdal, F. (2014) Hvordan manipulere med regnskapet. Magma [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>

Kinserdal, F. (2017a). Hva er regnskapsmanipulasjon, og hvordan kan den best avdekkes? Magma, 20(1), s. 69-78.

Kjøde, L. A. (2016a). Hentet fra forelesning om regnskapsteori og rammeverk i emnet Finansregnskap og metode, UiS.

Kjøde, L. A. (2016b). Hentet fra forelesning 1 i emnet Finansregnskap og metode, UiS.

Kristiansand Tingrett (2016). Andersen Emballasje & Design – Selskapets revisor. Saksnummer: 15-037645TVI-KISA/02

Kristoffersen, T. Årsregnskapet – en grunnleggende innføring, 4. Utgave 2014. Bergen: Fagbokforlaget.

Kristoffersen, T. (2008). Regnskapsteori. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Kvifte, S.S., & Johnsen, A. (2008). Konseptuelle rammeverk for regnskap, 2 utgave. Oslo: Den norske revisorforening.

Langli, J. C. (2016). Årsregnskapet (10. utg.). Oslo: Gyldendal.

Laugen, S.T. (2014) Familien trekker seg. Dagens Næringsliv, 29.04.2014. Hentet fra <https://www.dn.no/privat/2014/04/29/Eiendom/familien-trekker-seg>

Laugen, S.T. (2014) Gir fra seg kontroll og aksjer. Dagens Næringsliv, 02.07.2014. Hentet fra <https://www.dn.no/nyheter/finans/2014/07/02/2053/Eiendom/gir-fra-seg-kontroll-og-aksjer>

Løchen, L. E. W. (2013, 06.12). Emballasje-fabrikk konkurs, Nr.no. Hentet fra <https://www.nrk.no/sorlandet/emballasje-fabrikk-konkurs-1.11401274>

Matfokus (2011) Totalt emballasjesortiment september 2011 [Internett]. Tilgjengelig fra: http://www.matfokus.no/Customers/matfokus/documents/Diverse%20dokumenter/Andersens_varekatalog_september_2011.pdf

Niels Christian Moe og Oddvar Torgersen. Finansregnskapet i teori og praksis, 4. utgave 2014.

Norsk RegnskapsStiftelse (2012). Norsk RegnskapsStandard 19 Immaterielle eiendeler. Hentet fra: <http://wpstatic.idium.no/www.regnskapsstiftelsen.no/2015/01/NRS-19-Immaterielle-eiendeler-desember-2012.pdf>

NOU (2008:16) Om foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon. Finansdepartementet. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/768fb2d65afb42a7b512409a687ccf3f/no/pdfs/nou200820080016000dddpdfs.pdf>

Olsen, A. B. (2007) Økonomisk kriminalitet: avdekking, granskning og forebygging. Oslo, Universitetsforlaget.

Palepu, K. G, Healy, P. M. (2013) Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements, 5th edition, International Edition.

Penman, S. (2013) Financial Statement Analysis and Security Valuation. McGraw Hill.

Porter, M. E. (2008). The Five Competitive Forces That Shape Strategy. Harvard Business Review. Jan2008 Vol. 86 Issue 1, 78-93.

Reinertsen, R. Ø (2014, 12.05). Varelageret var overvurdert, Fædrelandsvennen. Hentet fra <http://web.retriever-info.com.ezproxy.uis.no/services/archive/displayPDF?documentId=055034201405121799029&serviceId=2>

Reinertsen, R. Ø. (2016). Bank vant mot revisor, Fædrelandsvennen, 07.11.2016. Hentet fra <http://www.fvn.no/nyheter/okonomi/Bank-vant-mot-revisor-693004b.html>

Roos G., Krogh G. V. & Roos J. (2010). Strategi - en innføring. Bergen: Vigmostad Et Bjørke AS.

Ryste, M. (2015). Resultat kvalitet anno 2015 - en casestudie av norske regnskapsskandaler. (Mastergradsavhandling, Norges Handelshøyskole). Hentet fra: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/300252/Masterthesis.pdf?sequence=1&%20isAllowed=y>

Schilit, H. M., & Perler, J. (2010). Financial Shenanigans: How to detect accounting gimmicks & fraud in financial reports. McGraw - Hill.

Solem, L.K (2016). Hevder verdien ble blåst opp. Dagens Næringsliv, 28.07.2016. Hentet fra <https://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2016/07/28/2120/Jus/hevder-verdien-ble-blst-opp>

Solem, L.K (2017). Eiendomstopper tiltalt for manipulasjon. Dagens Næringsliv, 28.04.2017. Hentet fra <https://www.dn.no/nyheter/2017/04/28/1412/Jus/eiendomstopper-tiltalt-for-manipulasjon>

Solem, L.K (2018) Eiendomstopper dømt til fengsel. Dagens Næringsliv, 01.03.2018. Hentet fra <https://www.dn.no/nyheter/2018/03/01/1328/Jus/eiendomstopper-domt-til-fengsel>

Sotnakk, G. (2017). KPMG Immaterielle eiendeler. Hentet fra: <https://verdtavite.kpmg.no/immaterielle-eiendeler/>

Stenheim, T. (2009). Regnskapsmessig behandling av goodwill. Magma. Hentet fra: <https://www.magma.no/regnskapsmessig-behandling-av-goodwill>

Stenheim, T., Sundkvist, C. H., & Opsahl, A. (2017). Hva menes med regnskapskvalitet? Magma, 20(1), s. 64-68.

Sør-Trøndelag Tingrett (2018) Prora Eiendom – saken. Saksnummer: 17-144377MED-STRO

Thime, E. (2016, 11.02). Etterlyser forsmådde kreditorer. Agder Flekkefjords Tidende. Hentet fra <http://web.retriever-info.com.ezproxy.uis.no/services/archive/displayPDF?documentId=02001820161102e9200b054a3735275c80abdf37328348&serviceId=2>

Tofteland, A. (2014). Finansregnskap - vurdering og analyse. Bergen: Fagbokforlaget.

Visma.no, u.d., hentet 12.03.2018.

<https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/g/regnskapsskikk/>

Økokrim (2017) Omfattande tiltale mot to utbyggjarar, 28.04.2017. Hentet fra <https://www.okokrim.no/omfattande-tiltale-mot-to-utbyggjarar.5990750-411472.html>

Økokrim (2018) Utbyggjarar dømde til fengselsstraffer, 01.03.2018. Hentet fra <https://www.okokrim.no/utbyggjarar-doemde-til-fengselsstraffer.6094292-411472.html>